آواز جو سفر

مرتب: نور محمد پٿو

مشتاق چنگيزي

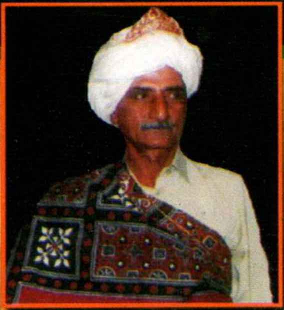

صالح محمد شاه

ڪامران پٿي

زرينه بلوچ

مهتاب راشدي

روبينه قريشي

عابده پروين

نصير مرزا

ذوالفقار قريشي

سچ پبليڪيشن حيدرآباد

تعارف

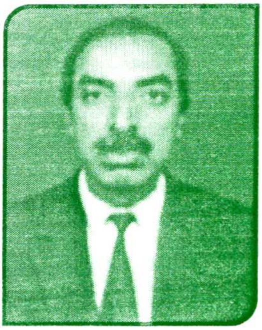

نور محمد ڀٽو 14 جنوري 1955ع تي ڳوٺ پير بخش ڀٽو تعلقو رتوديرو ضلعي لاڙڪاڻي ۾ علي محمد ڀٽوجي گهر ۾ جنم ورتو.

هن ابتدائي تعليم سنڌي پرئڪٽسنگ اسڪول ايليمينٽري ڪاليج خيرپور ميرس ۾ حاصل ڪئي. ميٽرڪ رضا ميموريل هاءِ اسڪول حيدرآباد ۾ انٽر، بي اي ايم اي (پوليٽڪل سائنس) سچل سرمست ڪاليج حيدرآباد مان پاس ڪيائين.

ينگ رائيٽرس گلڊ سنڌ جو چيئرمين رهڻ ڪان علاوه جنرل سيڪريٽري ڀٽو ويلفيئر ايسوسيئيشن ضلعو حيدرآباد، پريس سيڪريٽري ۽ جوائنٽ سيڪريٽري گريجوئيٽس ايسوسيئيشن آف پاڪستان ڪراچي، نئون سج، سج پبليڪيشن جو مرتب ۽ روزانو عبرت، مهراڻ ۾ خلق جو سب ايڊيٽر رهڻ ڪان علاوه ڪهاڻين جو مجموعو عظمتن جا مينار، شخصيات، ڀٽو خاندان ڪان علاوه سنڌ جا تعليمي ماهر ڪتاب (ست ڀاڱا) حيدرآباد جي مختصر تاريخ ۽ صحافت جي تاريخ مرتب ڪيا اٿس.

ڊاڪٽر مقبول ميمڻ مارو
مصطفيٰ ڪلينڪ ماتلي، ضلعو بدين

ريڊيو، ٽي، اسٽيج ۽ فلم شعبي سان لاڳاپيل شخصيتن بابت لکيل ڪتاب

آواز جو سفر

مرتب:

نور محمد پٿو

سج پبليڪيشن حيدرآباد، سنڌ

سمورا حق ۽ واسطا محفوظ

ڪتاب جو نالو:	آواز جو سفر
ڪمپوزنگ:	رائل ڪمپوزنگ سينٽر، حيدرآباد، سنڌ
ڪمپيوٽر لي آئوٽ:	بختيار احمد پٺو حيدرآباد، سنڌ
تعداد:	1000
سال:	جولاءِ 2014ع
ڇاپو:	پهريون
پيسٽر:	سهيل سلام پٺو
قيمت:	100 روپيا
پبلشر:	سچ پبليڪيشن حيدرآباد

هي ڪتاب فواد علي پٺو، سلام پرنٽنگ پريس، بخش علي اسٽريٽ ۾ گاڏي کاتو، نزد عبرت پريس حيدرآباد مان ڇپرائي سي 173، پراڻي وحدت ڪالوني، ويسٽ ونگ، قاسم آباد حيدرآباد مان پڌرو ڪيو.

فهرست

.1	پنهنجي پاران	6
.2	ريڊيو سان شناسائي	7
.3	ريڊيو جي دنيا	12
.4	استاد اُميد علي خان	15
.5	استاد منظور علي خان	18
.6	اقبال بانو مرحومہ	21
.7	استاد نياز حسين	22
.8	موسيقار فيروز گل مرحوم	25
.9	ماسٽر محمد ابراهيم ڪڇي مرحوم	26
.10	استاد محمد جمن مرحوم	28
.11	زوبينا قريشي	30
.12	مائي ڀاڳي	32
.13	رحمان مغل سرمد سنڌي مرحوم	33
.14	شگفتہ اعجاز	35
.15	سيما پنهور	37
.16	رجب علي	38
.17	اميناً شاهہ	44
.18	جيجي زرينہ بلوچ مرحومہ	45
.19	عابده پروين	46
.20	اداڪار مشتاق چنگيزي	48
.21	مهتاب اڪبر راشدي	50
.22	محمد يوسف مرحوم	51

23.	سيد صالح محمد شاهه	52
24.	جيوٽي بائي	53
25.	سيد منظور حسين شاهه ڪمتر نقوي	55
26.	سرور بلوچ	56
27.	عنايت بلوچ	57
28.	سڪندر بلوچ مرحوم	59
29.	محمد حسين قادري	61
30.	مير محمد لنجار	63
31.	محمد قاسم ماڪا	65
32.	اسماعيل بن واصف	68
33.	اداڪار لياقت شيخ	69
34.	ذوالفقار علي قريشي	70
35.	محترم ڪامران پٽي	71
36.	رسول بخش ڏاهري	74
37.	سيد ماڪن شاهه رضوي	75
38.	قاضي محمد جمن مرحوم	77
39.	موسيقار غلام حيدر	79
40.	الياس عشقي مرحوم	80
41.	سيد الهه بخش شاهه بخاري	81
42.	جهانگير قريشي	82
43.	محترم ڪوثر برڙو	86
44.	مختيار ملڪ	92
45.	محمد علي ٻگهيو مرحوم	93
46.	عبدالحق ابڙو	94
47.	محمد بخش دائودپوٽو	95

48.	منا خان زرداري	97
49.	زيب عاقلي مرحوم	98
50.	الاهي بخش بانيڻ	99
51.	نصير مرزا	101
52.	محمد انور هڪڙو	103
53.	جبران انجم	104
54.	استاد بني خان	105
55.	علي محمد پنهور	106
56.	زوار نظر حسين بلوچ	108
57.	محمد خان غني	109
58.	رشيد صابر	111

پنهنجي پاران

هن ڪتاب ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي تاريخ کان علاوه، اسٽيج، ٽي وي ۽ فلمي شعبي سان لاڳاپيل شخصيتن جيجي زرينا بلوچ، استاد منظور علي خان، اقبال بانو، سيد منظور نقوي، ماستر ابراهيم، اتاد محمد جمن، محمد يوسف، روبينا قريشي، عابده پروين، مائي ڀاڳي، رحمان مغل، سرمد سنڌي، عبدالحق ابڙو، محمد حسين قادري، مير محمد لنجار، اسماعيل بن واصف، شگفته اعجاز، سيما پنهور، ڪامران پٽي، منٺ خان زرداري، رسول بخش ڏاهري، سيد ماڪن شاهه رضوي، قاضي محمد جمن، امينا شاهه، سيد الهه بخش شاهه بخاري، مشتاق چنگيزي، فيروز گل، رجب علي ۽ محمد بخش دائودپوٽو، محترم عنايت بلوچ، نصير مرزا، محمد قاسم ماڪا، جهانگير قريشي، ڪوثر برڙو، سڪندر بلوچ، مختيار ملڪ، زيب عاقلي، سيد صالح محمد شاهه ۽ ٻين بابت مضمون شامل آهن.

اميد ته اوهان طرفان موٽ ملندي.

مرتب :

رابطي لاءِ

نور محمد پٽو

0331-3522911

ريڊيو سان شناسائي

سڀ کان پهرين مون ريڊيو ڦِلپائي ڪمپنيءَ جو ڏٺو، جنهن وقت ۾ اسان پراڻي وحدت ڪالوني حيدرآباد ۾ رهندا هئاسين. اسان جو والد بزرگوار اسسٽنٽ پبلسٽي آفيسر زرعي ڪاتو، ون يونٽ بلڊنگ حيدرآباد ۾ هوندو هو. ان وقت ۾ ڏيڍ سئو روپين ۾ ريڊيو مليو. اهو ريڊيو والن وارو هو، بجليءَ تي هلندو هو. جڏهن مان پرائمري پڙهندو هئس ته بابا سائين اولهه پاڪستان اسيمبلي لاهور مان رٽائرمينٽ ورتي ته 1966ع ڌاري ٽرانسسٽر ريڊيو خيرپور ميرس ۾ ورتوسين. جيڪو سيلن تي هلندو هو. جنهن تي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد کان علاوه بي بي سي لنڊن ۽ ريڊيو ايران زاهدان به پروگرام نشر ڪندو هو.

آچر جي ڏينهن صبح جو مارڪيٽ گوشت وٺڻ ويندو هئس ته اتي ريڊيو سيلون بڌڻ ۾ ايندو هو. جتي اڪثر محمد رفيع جا گيت هلندا هئا. "تجهه کو پڪاري ميري گيت هو او ميري متوا" جڏهن ته رات جو 8.00 وڳي ايران زاهدان تان پاڪستاني هندستاني گيت نشر ٿيندا هئا.

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان فرمائشي پروگرام، ناٽڪ، فتح خان جي ڪچهري، خميس رات تي ڪنهن نه ڪنهن اردو فلم دوسري شادي ۽ سهاڳڻ جي اسٽوري ۽ گانا نشر ٿيندا هئا. هڪ ڀيرو اداڪار ڪمال جي فلم جا گانا نشر ٿيا.

ريڊيو پاڪستان، حيدرآباد تي منهنجي آمد 1967ع ڌاري ٿي، جڏهن بابا علي محمد پنو، اتي پروناؤنسيئيشن چيڪر (اُچار درست ڪندڙ) طور مقرر ڪيو ويو، جتي ڪنهن

وقت ۾ رشيد احمد لاشاري مرحوم مقرر ٿيل هو. بابا واري ڪمري ۾ سيد منظور حسين نقوي، مظفر حسين جوش ۽ محمد خان غني ويهندا هئا. سامهون واري انائونسرن جو ڪمرو هوندو هو، جتي ميڊم مهتاب چنا، جهانگير قريشي، محمد قاسم ماڪا، محمد خان لغاري، عبداللطيف عباسي، نور اظهر جعفري ۽ ٻيا انائونسر هوندا هئا. ان وقت ۾ ڪمرشل سروس هلندي هئي. جڏهن ته ڊراما آرٽسٽن ۾ مشتاق مغل، عبدالحق ابڙو ۽ ٻيا فنڪار شامل هئا. جڏهن ته گلوڪارن ۾ امينه شاهه، گل بانو، زيب النساء، استاد جمن، استاد محمد ابراهيم، استاد منظور علي خان ۽ ٻيا شامل آهن.

هڪ ڀيرو آئون والد صاحب وٽ ويٺل هئس ته صبح جي وقت وفاقي وزير اطلاعات مولانا ڪوثر نيازي ريڊيو پاڪستان جي ڊيوٽي تي آيو ۽ هن فردن فردن هر هڪ ماڻهو سان ملاقات ڪئي. فردن فردن هر هڪ سان تعارف پڻ ڪيائين.

1967ع ڌاري ٻارن جي ٻاري ۾ سرور بلوچ ۽ آپا سڪينا سان گڏ پروگرام ۾ شرڪت ڪئي. ان وقت ۾ نندڪمار همايوني، طارق قريشي، سيد ذوالفقار علي شاهه عرف پپو شاهه، اياز لطيف پليجو ۽ ٻيا ٻار پروگرام ۾ شرڪت ڪندا هئاسين. اردو پروگرام قلواري ۾ نور اظهر جعفري صاحب ۽ قيصر سلطانا سان گڏ اردو پروگرامن ۾ شرڪت ڪئيسين.

ان بعد 1980ع ڌاري يونيورسٽي مئگزين پروگرامن ۾ آپا مريم سلطانه نوحاڻي، غلام مصطفيٰ قاسمي ۽ عبدالحميد سنڌي صاحب سان پروگرام ڪيا.

ان بعد نصير مرزا صاحب پنهنجي پروگرام ادبي

سنگت ۾ مختلف شخصيتن تي مضمون، ڪھاڻيون ۽ افسانا پڙھڻ جو موقعو عطا ڪيو.

تازو حيدرآباد جي مختصر تاريخ لکڻ تي ايف ايم 101 تي شو دوران انٽرويو ڪيو ويو ۽ شام جو نصير مرزا صاحب سنگت پروگرام ۾ ذات ڏٽين جي پروگرام ۾ انٽرويو ورتو. تازو فتح خان جي ڪچھريءَ ۾ پڻ شرڪت ڪئي.

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي فنڪارن ۽ پروڊيوسرن انجنيئرن ڏينھن رات ھڪ ڪري ريڊيو جي پروگرامن جو معيار وڌائي ڇڏيو ھو.

عبدالڪريم بلوچ، سرور بلوچ، سليم الحق شيخ، قادر بخش ملاح، امر جليل، مراد علي مرزا، الھ بخش شاھ بخاري، پير اسحاق جان سرھندي، لڪنڊڙن ۾ سيد منظور ڪمتر نقوي، محمد خان غني، مظفر حسين جوش ۽ رشيد احمد لاشاري.

صداڪارن ۾ سيد صالح محمد شاھ، عبدالحق ابڙو، مشتاق مغل، سيما پنھور، سڪينہ، مھتاب چنا، زرينا بلوچ ، سيد حيات علي شاھ بخاري ۽ محمد بخش دائودپوٽو.

گلوڪارن ۾ مائي ڀاڳي، زرينا بلوچ، زيب النساء، امينا شاھ، گل بانو، نور بانو، ثريا حيدرآبادي، شوشيلا مھتاڻي، قزبانو، الڻ فقير، روبينا قريشي، محمد ابراھيم، محمد جمن، استاد منظور علي خان، فقير عبدالغفور، منو ڪڇي، محمد يوسف، تيون مل، ڏول فقير، حسين بخش خادم، رحمان مغل، احمد مغل، ضامن علي، سجاد يوسف، فوزيا سومرو، استاد ڪلاسيڪل موسيقي ۾ ناميارا نالا گلزار علي، استاد اميد علي خان، استاد غلام علي خان، رسول خان، استاد وزير علي خان، استاد فدا حسين خان، استاد امانت علي

عرف مانو خان، استاد حميد علي، اِستاد فتح علي خان، مختيار بانو، فقير امير بخش، غلام رسول نوابشاهي، سينگار علي سليم، قمر سومرو، انور وسطڙو، مصري خان جمالي، ڦوٽو خان زرداري، اقبال جوڳي وغيره.

موسيقي ڪمپوز ڪندڙ موسيقارن ۾ استاد محمد ابراهيم، استاد نذر حسين، استاد محمد جمن، غلام نبي عبداللطيف، استاد نياز علي، استاد فيروز گل،

موسيقي جا ساز وڄائيندڙ سازنده استاد فياض حسنين طبلي نواز، استاد جمال خان طبلي نواز، استاد غلام محمد عرف غلامون، احمد نواز پکوازي، مجيد خان سارنگي نواز، بلاول بئنجو نواز، اعجاز قريشي تانپوره نواز، استاد نذير خان طبلي نواز، محمد علي وائلن ساز وڄائيندڙ، مجيد خان سارنگي نواز، امير خان سارنگي نواز، ڪلاسيڪل موسيقي جا ناميارا نالا استاد امير علي عرف پيرو خان ۽ استاد خورشيد خان.

چائلڊ آرٽسٽ فنڪارن ۾: رجب علي شامل آهي، جنهن پنجن سالن جي ڄمار ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي ٻارن جي پروگرام ۾ ڳائڻ شروع ڪري ڏنو، مختيار علي، مظهر علي، ذوالفقار علي، امانت گل، استاد صادق علي، غزل گيت ڳائيندڙ بيڙو فقير ۽ ممتاز لاشاري، شيخ محمد اسماعيل، شيخ محمد ابراهيم، اقبال جعفري، ارشاد علي، محمد علي، مصطفيٰ قريشي، اناؤنسرن ۾ وڏو نالو عبداللطيف عباسي، محمد علي ٻگهيو، زاهد قلباٽي، محمد قاسم ماڪا، گل حسن قريشي، جهانگير قريشي ۽ عبدالغفور ڪوسو، استاد گلزار علي خان سانگهڙ وارو، استاد رشيد علي خان صوفي ڪلام ڳائيندڙ ٽنڊو آدم، يار محمد فقير، (سنگ وارو)، عنايت فقير،

غلام قادر، مصري ڏيپلائي، مشتاق علي، امير بخش جتوئي، عبدالله ڪڇي، عبدالله پنهور، سچڻ فقير، واجد بخش جمالي، حميد علي سيوهاڻي، شادي فقير، حاجي خير محمد، دين محمد ميرپور وارو، شفيع فقير، چاڪر علي چانديو، ارباب ڪوسو، وريل داس، هادي بخش، چاندي فقير (چپڙين وارو)،

سازيندڙ: عارف علي شاهه، صالح ساند ڪلاسيڪل منو ميراڻي قاضي احمد وارو، ڪلاسيڪل، بسنت فقير شهنائي وارو، ٻير فقير شهنائي وارو، حاجي فقير شهنائي وارو، سانوڻ فقير شهنائي وارو، عبدالله شهنائي وارو، جنڊڙي فقير ڳائڻ وارو، حاڪم علي ڳائڻ وارو، عثمان ڪڇي، هاشم ڪڇي (منو ڪڇي جا ساٿي) ياسين فقير، رمضان اردو ڪلام ڳائيندڙ، عظيم سرور، اڪبر علي. ديدار، علم الدين، حضور بخش هزاري، بينگم اختر، امير علي، دين محمد دمساز، شاهه جو ڪلام ڳائيندڙ، غلام شاهه، خان محمد فقير ۽ نظير حسين، لونگ فقير ڍولڪ وارو، عبدالله ڍولڪ وارو، غلام حسين ڪليري ڍولڪ وارو، نياز خان سارنگي وارو، امام بخش ڪلانت وارو، برڪت ڪلانٽ وارو، حبيب الدين خان ستار وارو، احمد گهڙي وارو، منو خان گهڙي وارو، مقبول خان چترويڻا وارو، ظهير وارثي، جمال صديقي، دائم حسين ڪمپوزر، ڪمپوزر اقبال، غلام نبي، عبداللطيف، رحمت الله بينجي وارو، ڪالي خان ميڊولين وارو، چنگا ميڊولين وارو، جمعو فقير نقارچي، حڪم الدين وائلن وارو، الله بچايو ڪوسو، الغوزو نواز، خميسو خان الغوزو نواز، غوث بخش بروهي، الغوزو نواز، ويهومل الغوزو نواز، اڪبر خميسو الغوزو نواز، محمد عرس الغوزو نواز، محمد عرس الغوزي نواز، فيض محمد چنگ وارو، مصري جوڳي بين وارو، رشيد ڪاسائي شامل آهن.

ريڊيو جي دنيا

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد سپ ڪان پهرين 17_8_1955ع تي هوم اسٽيڊ هال حيدرآباد جي عمارت ۾ قائم ڪئي وئي، ان وقت جي وفاقي وزير اطلاعات پير علي محمد شاهه راشدي جي هدايت تي هڪ مهيني جي مختصر وقت تي قائم ڪئي وئي. جنهن جو افتتاح پير علي محمد شاهه راشدي جي موجودگي ۾ گواليار خاندان جي گهراڻي جي خانصاحب مبارڪ علي خان کان ڪرايو ويو.

پهرين جولائي 1955ع تي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جو پهريون ريجنل ڊائريڪٽر ظفر حسين کي مقرر ڪيو ويو. جيڪو 12 سيپٽمبر 1955ع کان 27 آگسٽ 1957ع تائين حميد نسيم تائين ڪم ڪيو. 27 آگسٽ 1957ع کان 19 مئي 958ع تائين اي اي حفيظ، 19 مئي 1958ع کان 22 جولائي 1961ع تائين حميد نسيم 17 نومبر 1958ع کان 22 جولائي 1961ع تائين سجاد حيدر، 5 آگسٽ 1961ع کان 2 اپريل 1962ع تائين اي ايم چاڳلا، 28 ڊسمبر 1962ع تي صدر پاڪستان فيلڊ مارشل محمد ايوب خان نئين عمارت جو افتتاح ڪيو.

2 اپريل 1962ع کان 27 مئي 1964ع تائين سجاد حيدر، 24 آگسٽ 1970ع کان 29 فيبروري 1972ع تائين ايم اي ڪاظمي، پهرين مارچ 1972ع کان 19 ڊسمبر 1972ع تائين ايم بي انصاري محمد بخش انصاري، 20 آگسٽ 1972ع کان محمد بخش انصاري کي پهرين اپريل 1974ع

تائين اسٽيشن ڊائريڪٽر طور مقرر ڪيو ويو. پهرين اپريل 1974ع کان 18 مئي 1974ع تائين ايم ايم چاڳلا کي مقرر ڪيو ويو. 20 مئي 1974ع کان 31 جولائي 1974ع کان محمد بخش انصاري، 5 آگسٽ 1974ع کان 30 مئي 1981ع تائين الياس عشقي کي مقرر ڪيو ويو، جنهن جي دور ۾ انور سولنگي، صالح محمد شاهه جهڙين فنڪارن کي ريڊيو پاڪستان تان بي گناهه نيڪالي ڏني وئي. 6 جون 1981ع کان 27 آگسٽ 1984ع تائين بدر عالم، 29 آگسٽ 1984ع کان 29 اپريل 1995ع تائين عنايت بلوچ، 24 اپريل 1995ع کان 5 مارچ 1996ع تائين شڪيل احمد فاروقي، 7 مارچ 1996ع کان 25 مئي 1997ع تائين امداد علي خواجه، پهرين آگسٽ 1997ع کان 14 ڊسمبر 2000ع تائين سڪندر بلوچ، 16 سيپٽمبر 2000ع تائين منير احمد سومرو، 25 اپريل 2001ع کان 31 ڊسمبر 2001ع تائين زاهد حسين قلباڻي کي مقرر ڪيو ويو.

پهرين جنوري 2002ع کان 20 سيپٽمبر 2002ع ملڪ عزيزالرحمان الخ 21 سيپٽمبر 2002ع کان 20 جنوري 2003ع تائين محمد شفيع، 17 فيبروري 2003ع کان 10 جولائي 2004ع تائين فخرالدين بلوچ، 23 جولائي 2004ع کان 14 جون 2005ع کان سيد قمر حسين، 4 جولائي 2005ع کان 21 ڊسمبر 2006ع تائين فخرالدين بلوچ، 22 ڊسمبر 2006ع کان 6 مارچ 2007ع نصير بيگ مرزا، 7 مارچ 2007ع کان 5 مئي 2008ع تائين انيس الرحمان صديقي، هن وقت 16 مئي 2008ع کان نصير بيگ مرزا اسٽيشن ڊائريڪٽر آهي. جڏهن ته پروگرام مئنيجر ايف ايم 101

حيدرآباد، الاهي بخش ٻانيڻ. جڏهن تہ سينئر پروڊيوسر عرفان انصاري آهي.

ايف ايم 101 حيدرآباد جو افتتاح 14 جولائي 2002ع تي وفاقي وزير اطلاعات نثار ميمڻ ڪيو هو. محمد اسلم بلوچ ايف ايم جو پهريون انچارج ۽ پروگرام مئنيجر 14_7_2002ع کان وٺي 7 آڪٽوبر 2003ع تائين رهيو. جنهن بعد هن جو انتقال ٽي وي. نصير مرزا 10 جنوري 2003ع کان 30 مارچ 2007ع تائين پروگرام مئنيجر ۽ انچارج ايف ايم 101 حيدرآباد رهيو. جنهن بعد مسٽر الاهي بخش ٻانيڻ 30 مارچ 2007ع کان 11 مئي 2008ع تائين پروگرام مئنيجر ۽ انچارج ايف ايم 101 حيدرآباد رهيا. مسٽر گل.حسن قريشي انچارج 12 مئي 2008ع کان هن وقت تائين 10 ڊسمبر 2009ع تائين رهيا آهن. پاڻ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جا ڊپٽي ڪنٽرولر پڻ رهيا، هن وقت ايف ايم پٽ شاهہ تي اسٽيشن ڊائريڪٽر آهن.

استاد اُميد علي خان

سنڌي ڪنڊ جو مهان گائيڪ استاد اميد علي خان ۽ گواليار گهراڻي جو سردار گائيڪ سن 1922ع ۾ استاد پياري خان جي گهر ۾ سنڌي آغا حيدرآباد ۾ ولادت ٿي. استاد اميد علي خان کي ”تمغهٔ حُسن ڪارڪردگي“ 1930ع ۾ عطا ڪيو ويو. استاد اميد علي خان جا وڏا راڳ بابت وڏي چاڻ رکندڙ امير ترين سيٺ وشنداس طرفان ڏنل رهائشهاهه ۾ رهندا هئا. سيٺ وشنداس جو ڪاروبار ڪراچي تائين وسيع هو. مرزا پاڙي ۾ سندس هڪ وڏو ڪارخانو هوندو هو. استاد پياري خان پنهنجي وقت جو تمام وڏو گائيڪ هو. پر بدقسمتي سان سندس ڪوبه رڪارڊ موجود ناهي. پر سندس موسيقي بابت ان علم چاڻ مهارت بابت چاڻ سينه به سينه موسيقي بابت چاڻ رکندڙ علم رکندڙ ماڻهن کان حاصل ڪري سگهجي ٿي. جيڪي هن وقت هندوستان ۽ پاڪستان ۾ موجود آهن، جيئن ته ان سلسلي ۾ برک ليکڪ امر جليل پڻ چيو آهي ته استاد اميد علي پهرين نمبر جي گائيڪن ۾ شامل آهي. گرامافون ڪمپني هز وائس ماسٽر ڪمپني ڪيس پنهنجي گائڪي پهرين نمبر جي گائيڪن پنهنجو فن محفوظ نه ڪرايو. انهن جي رڪارڊنگ ڪرائڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو. چاڪاڻ ته اهي پنهنجي فن کي موقد ڪرڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو هو. جڏهن ته ان وقت جي بئي، ٽين نمبر جا فنڪار ان صف ۾ شامل هئا. استاد پياري خان اميد علي خان جو نالو هند سنڌ ۾ تمام گهڻو شامل هو. پر ان وقت ۾ افغانستان جو بادشاهه امير امان الله خان، امير حبيب الله خان هڪ پيرو شاهي محل ۾ موسيقي جي محفل دوران ڳالهائين

لڳو. استاد پياري خان کيس ڇئي ڏنو تہ ڪر (ڳڏهہ) ٻڌندا هئاسين پر اڄ ڏئاسين، جنهن بعد بادشاهہ غوز سان موسيقي ٻڌڻ لڳو. ان ڳالهہ جو ٻروءِ اثر نہ ورتائين. افغانستان ۾ موسيقيءَ جو ٻج خاص طرح سان ڪلاسيڪل موسيقيءَ جو ٻج پناڻڪي سرزمين افغانستان ۾ ڇٽيو، جيڪا سخت دل پناڻن جي زمين آهي، ۾ ڪلاسيڪل موسيقي جي لاءِ وڏو چاهہ ۽ محبت پيدا ڪئي، جيڪا هن وقت پڻ موجود آهي. استاد اُميد علي خان ڪلاسيڪل موسيقي بابت تعليم پنهنجي والد بزرگوار کان حاصل ڪئي. ان کان پوءِ قاعدن ۽ قانونن موجب کيس پنهنجي ياءُ سينڌي خان جو شاگرد بنايو. سينڌي خان جنهن جي باري ۾ بيشمار ويب سائيٽن ۾ مواد موجود آهي.

هن ملڪ کي خيرآباد چئي هميشہ جي لاءِ بمبئي ۾ سڪونت رهائش اختيار ڪئي. سندس شاگردن ۾ اڄ هندستان شامل آهي. کيس سنڌي بابا جي نالي سان پڻ ياد ڪيو ۽ سڏيو ويندو هو. ان کان پوءِ هن لفظ جي مختلف تلفظن جي ڪري نالي جي شڪل بگڙي سينڌي خان، شينڌي خان وغيره ٿي وئي. هن وقت ان بابت ويب سائيٽن تي مواد موجود آهي. ڀارت ۾ موسيقي بابت وڏي ڄاڻ رکندڙ ۽ موسيقي بابت مڪمل اٿارٽي پروفيسر ديو ڌر جيڪو ڀارت ۾ موسيقي جي اڪيڊمي هلائي ٿو، اهو بہ سينڌي خان، شيندو خان جي شاگرد پنڊت جو شاگرد هو. يعني هو پروفيسر سندس شاگرد جو شاگرد هو. پروفيسر ڊاڪٽر ديوڌر جي بمبئي ۾ موسيقي جي اڪيڊمي آهي. سندس اڪيڊمي مان امتحان پاس ڪندڙ شاگرد بنا آڊيشن ڏيڻ جي ريڊيو تي پروگرام ڪري سگهندا آهن ۽ ڪين پروگرام ڏنو ويندو آهي. استاد اميد علي خان 12 _ 15 سال سانده سکيا حاصل ڪئي، جڏهن تہ والد کيس سمجهيو هو، هن ان کي ان وقت تيار ڪيو. ان کي کيس ان وقت ميدان ۾ آندو ۽ کيس ان

وقت جي راڳين پسند ڪيو. هن جهڙا فنڪار صدين ۾ پيدا ڪونہ ٿيندا آهن. سندس سُر جي ابتدا آ، ۽ راڳ جي شروعات آ، ۽ ائين بين ڳائڻ وارن سجو ڳائڻ هڪبئي جا مٽ ڪونہ هئا، جيئن تہ هن گهراڻي جي اها هڪ اهم خوبي اڪار جو ڳائڻ راڳ جي سچائي صحيح بندش جيڪا مستند نائڪن جي ناهيل هجي، تيز تراري تانن جي تياري ۽ ڪوڙين تانن کان پاسو ڪرڻ گهرجي.

هڪ سچو پڪو راڳي ڪڏهن بہ ڳائڻ مهل چهري منهن کي خراب نہ ڪرڻ، سُر ۽ لئي جي پڪائي، سيني اندر جي آواز سان ڳائڻ ان جون بنيادون ٿينديون آهن. غلط ڳائڻ، نڪ مان ڳائڻ خراب ڳالهہ آهي، استاد اميد علي خان ننڍي عمر ۾ مشهور گائيڪ استاد اُستاد عاشق علي خان سان گڏ سالن جا سال ڳائيندو رهيو هو. هن اهڙي فنڪار سان گڏ ڳايو جنهن سان ڳائڻ تمام ڏکي ڳالهہ هئي. سنڌ ۾ جيڪو بہ ڳائڻ جو پروگرام ٿيندو هو، ان ۾ راڳ جا شوقين انهن ٻنهي کي گڏ ڪلام ڳائيندا ٻڌندا هئا يا وري انهن کي هيٺ مٿي ڪري ڳارائيندا هئا.

هڪ ڀيري هڪ ميلي تي جڏهن دُرت ۾ ٻئي گائيڪ پهتا تہ ان وقت استاد عاشق علي خان جي وات مان رت نڪري آيو. اها ڳالهہ حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائيءَ جي ميلي جي موقعي تي پيش آيو. ڪجهہ نام نهاد دانشور ائين ٿا چون تہ استاد اميد علي خان استاد عاشق علي خان جو شاگرد هو، پر ائين نہ آهي، جنهن جو ثبوت رڪارڊ اڄ تائين موجود آهي. انهن کي اها خبر پئجي سگهي ٿي تہ جيڪو آڪار ۾ ڳالهائي ٿو اها استاد اميد علي خان آهي، جيڪو آڪار کان ٻاهر آهي اها استاد عاشق علي خان آهي.

(هن مضمون جي تياريءَ جي سلسلي ۾ جناب سينڌي خان شيخ، ڊپٽي سيڪريٽري ترقيات کاتو، حڪومت سنڌ ڪراچي جو ٿورائتو آهيان. مرتب)

استاد منظور علي خان

استاد منظور علي خان 1922ع ۾ جنم ورتو. جڏهن ته بقول استاد منظور علي خان جي سندس جنم 1926ع آهي. استاد بي بر خان طرفان سن 1927ع پڻ ڄاڻايل آهي. شڪارپور ۾ خان صاحب جمالو خان جي گهر ۾ جنم ورتو. ابتدائي تعليم ورنيڪيولر اسڪول نمبر 01 شڪارپور مان حاصل ڪيائين.

جڏهن ته موسيقي بابت ميوزڪ ٽيچر لالي خان پنهنجي والد جمالو خان ۽ پنهنجي سئوٽ سينڌو خان صاحب کان جڏهن ته لئي ۽ تال پنهنجي چاچي پيربخش جي تعليم حاصل ڪئي.

استاد منظور علي خان جو تعلق فتحپور چوڙيان امرتسر پنجاب انڊيا سان آهي. سندن وڏا شڪارپور لڏي آيا. انهن جي وڏن جن ۾ استاد شادي خان، گامڻ خان، محمد خان، جمالو خان، استاد بي بو خان شامل آهن. سندن وڏن جو هندوستاني ڪلاسيڪي راڳ ۾ وڏو نالو پيدا ڪيو. جڏهن ته استاد منظور علي خان سنڌي موسيقي کي ڪلاسڪ انداز ۾ ڳائي هڪ نئون انداز ڏنو.

استاد منظور علي خان پيروين تلنگ، ڪوهياري، پيم پلاس، اليا بلاول، شڌ سارنگ، سري راڳ، پرج جي صورت ۾ ڳايو. استاد منظور علي خان جي شڪارپور جي موسيقي جي مقابلن (هانڊين) ۾ سڪيا حاصل ڪيل هئي. رياضت سبب

موسيقي جي مقابلن ۾ ڪاميابي مٿان ڪاميابي ماڻيندا رهيا.

بابا بُلهي شاهه جو ڪلام دل لڳ گئي بي پرواهه دي نال، حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جو ڪلام آءُ راتا راهه رات، جنهن کي بعد ۾ نورجهان فلم سورٺ جي لاءِ ڳايو. حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جو ڪلام پرچن شال پنهوار، سيد حاڪم علي شاهه جو ڪلام عمر ديس پنهنجو وسارڻ ڏکيو آهي.

استاد منظور علي خان کي هر صنف ڌرپد، بڙا خيال، ڇوٽا خيال، ترانه، ٺپه، هوري، ٺمري، ڪافي، گيت، غزل، ڏوهيڙا، سوز، سلام، منقبت ۽ قصيدو وغيره ڳائڻ تي پورو پورو ملڪو حاصل هو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جو پروڊيوسر سائين صالح شاهه جو ڪلام تنهنجي زلف جي بند اسير ڪيا. بابا بلهي شاهه جو ڪلام انت بهر دي خبر نه ڪائي رنگي رنگ بڻايا، حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جو ڪلام آئون ڪو ڄاڻان پنڌ ڪيچ جو، انور بلوچ استاد جا ڪلام ريڪارڊ ڪرائيندو هو. استاد منظور علي خان ميدائي گويو هو. جنهن هڪ ٻئي جي مٿان ڳائڻ راڳن جي انتر کي سمجهڻ ۽ هڪ راڳ کي ختم ڪرڻ بي راڳ کي اڳتي آڻڻ جي پوري پوري مهارت ۽ صلاحيت هوندي هئي.

استاد منظور علي خان استاد بڙي غلام علي خان، استاد ميان مبارڪ علي خان جو باقاعده ڳاني بڌل شاگرد ٿيو. استاد منظور علي خان بابت ذوالفقار علي قريشي پي ايڇ ڊي ڪري رهيو آهي. استاد منظور علي خان اهڙو سخي مرد هو شڪارپور جي هڪ تقريب ۾ ڳائڻ وقت ڪيس ان وقت جا 25 هزار گهور جا هڪ غريب جي نياڻي جي شادي جا ڏيئي ڇڏيائين

پنهنجي ڪيسي مان ياڙو ڪري خير سان ٽنڊو آدم پهتا.

سندس اولاد مان وڏي نياڻي افروز بيگم جيڪا استاد فتح عليٰ خان جي گهر ۾ ڏنل هئي تازو وفات ڪري وئي. جڏهن ٻي نياڻي رخسانه بيگم سابق ايڊيشنل ڊائريڪٽر ڪاليجز حيدرآباد سينڌو خان شيخ جي گهر ۾ ڏنل آهي. جڏهن ته ننڍي نياڻي پيارو خان مرحوم اڳوڻي ڊپٽي ڪمشنر سانگهڙ کي ڏنل هئي.

استاد منظور علي خان 9 سيپٽمبر 1982ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. سندس ٻه گهر واريون هيون، هڪ شڪارپور مان ٻي ٽنڊو آدم مان آهي. سندس اوڻٽيهين ورسي 9 سيپٽمبر 2009ع تي تي ملهائي ويئي. مختلف اخبارن سندس بابت مضمون شائع ڪيا.

اقبال بانو مرحوم

اقبال بانو 1935ع ۾ دهلي ۾ پيدا ٿي. جڏهن ته 21 اپريل 2009ع تي هن فاني دنيا مان واڏاڻو ڪري وئي. ٻہ پٽ هڪ ڌيءَ سوڳوار ڇڏيا آهن. ڪجهہ وقت بيمار رهڻ بعد ڪلاسيڪي گائڪي جي باقاعده تربيت سکيا حاصل ڪئي. ٽي وي ۾ هن کي وڏو مقام حاصل هو. اها استاد چاند خان جي شاگرديائي هئي. بابل کي گيت هين ڇم ڇم کي تو لاک چلي تم تم کي، فيض احمد فيض احمد فراز ۽ علامہ اقبال جا غزل ڳائيا. لازم هين هم ڀي ديکين گي. هر ظالم آمر جي دور ۾ حبيب جالب جو ڪلام ڳائيائين. دشت تنهائي مين، اس بي وفا کا شهر هي اور هم هين دوستو، عشق ليليٰ ستم و تم سو کيا ڀرسان 11 گذري پل ڪراچي احمد بلاڪ گارڊن ٽائون، 1957ع ۾ لاهور ۾ پرفارم ڪيو. فارسي ۾ غزل ڳائڻ سبب افغانستان ۾ صدارتي ايوارڊ ڪيس ڏنو ويو.

اموا کي ڏالي پي، جاذبيت انداز ۾ مقناطيسي ڪشش ۽ سرگوشي سرن ۾ سانت ۽ سڪوت جو سنگم موجود هو. الفت ڪي نين منزل ڪو چلا.

استاد نياز حسين

استاد نياز حسين محمد ابراهيم قريشي استاد بي بو خان جي گهر ۾ 24 جنوري 1936ع ۾ ڪراچي ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم الفاروق مسلم پرائمري اسڪول ڪاهي روڊ حيدرآباد مان سنڌي فائنل امتحان پاس ڪيو. موسيقي جي سکيا سنڌ ميوزڪ ڪاليج ڪاهي روڊ حيدرآباد مان 1950ع ۾ حاصل ڪئي. سندن وڏن جو موسيقي جي لحاظ کان گواليار سان تعلق آهي. استاد نياز حسين موسيقي جي تعليم استاد بي بو خان ۽ استاد مبارڪ علي خان کان حاصل ڪئي.

استاد نياز حسين جو حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي جي وائي باقاعده موسيقي ڏئي ۽ وائي جو پهريون پهريون باقاعده موسيقار آهي. سندس شادي خانہ آبادي 12 مئي 1962ع تي ٿي، جنهن مان ذوالفقار علي، نذر حسين، مظهر حسين، امانت علي ۽ هڪ نياڻي آهي. پاڻ 1955ع کان وٺي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد سان لاڳاپيل رهيا. راڳ مالڪوس، ڀوپالي، سنڌڙا، تلنگ، ڀيروين، لوڙائو، ميان کي ٽوڙي، وائلن، اڪارڊين، بيجو، سِتار، گٽار، ومپرونيا، هارمونيم، پيانو ساز وڄائڻ ۾ مهارت رکندا هئا.

1981ع ۾ سنڌي ناٽڪ سال جي سلسلي ۾ ليليٰ مجنون، انڪوائري آفيسر، ٽي پاپڙ، زميندار ظلم، شاهدي، تماشو ڇهن ناٽڪن جي پس پرده موسيقي ترتيب ڏني. سندس شاگردن ۾ استاد محمد يوسف، شازيا خشڪ، پري وش ڀٽو، مهتاب بلوچ، سحرش ميمڻ، مسعود رانا، رجب علي، ذوالفقار

علي، نذير حسين، مظهر علي، امانت علي، ديدار حسين، ڪرم حسين، محبت علي شامل آهن.

هن 1964ع کان وٺي 1984ع تائين پي ٽي وي تي پروگرام ڪيائين. 1990ع ۾ سندن آخري پروگرام سر جو سفر رڪارڊ ڪيو ويو. موسيقارن ۾ سندن شاگرد سهيل رعنا، غلام علي، ظفر علي، فتح علي شامل آهن. فنڪارن ۾ عابده پروين، علڻ فقير، وحيد علي، مائي ڀاڳي، نور بانو، فوزيا سومرو، زرينا بلوچ، سحرش ميمڻ شامل آهن.

کيس پي ٽي وي طرفان 1964ع ۾ ايوارڊ سرٽيفڪيٽ، 1974ع ۾ لال شهباز قلندر ايوارڊ، 1986ع ۾ خصوصي ايوارڊ، 88_1987ع ۾ سچل سرمست ايوارڊ، 1992ع ۾ پراڻ ايوارڊ شاهه لطيف ايوارڊ 2009ع، 1991ع ۾ ترڪي جو پرڏيهي دورو ڪري موسيقي جي ڪانفرنس ۾ شرڪت ڪئي.

استاد نياز حسين هن فاني دنيا مان 07 فيبروري 1992ع تي وفات ڪري ويو. ان وقت سندس عمر 56 سال هئي. کين ٽنڊو يوسف حيدرآباد جي قبرستان ۾ سپرد خاڪ ڪيو ويو.

استاد نياز حسين پنهنجي همعصر موسيقارن ۾ اهم مقام رکندو هو. سندس فني خدمتون وسارڻ جهڙيون ناهن. استاد نياز حسين فقير منش انسان هو. استاد نياز حسين جهڙا موسيقار صديون ۾ پيدا ٿيندا آهن. هو موسيقي جو وڏو پارکو ۽ ڌن ناهڻ جو ماهر هو.

استاد نياز حسين سُر لئي جو ڄاڻو گائيڪ، ناٽڪ، ساز وڄائڻ جو ماهر موسيقار هو. نرم مزاج وارو فنڪار هو.

سخت پورهيو ڪندڙ سندس وفات ڪان هڪ وڏو خال پيدا ٿيو آهي.

استاد نياز حسين پنهنجي ڪم جو وڏو ڄاڻو ۽ ماهر استاد هو. استاد نياز حسين فن ’جي حقيقي معيار تي برقرار رکيو. هن جي موسيقي تي پوري ڪمانڊ هئي.

امداد حسيني جو لکيل گيت مون جڏهن ڪو ڏيئو جلايو آ، عابده پروين جي آواز ۾ ڏاڍو مشهور ٿيو آهي، اجها ريل آئي، رجب علي طرفان ٻارن لاءِ ڳايل گيت، جب سي تو ني مجهي ديوانا بنا رکها هي، عابده پروين طرفان ڳايل ڪلام ديوارون سي باتين ڪرنا اچا لگتا هي، ظهير احمد وارثي طرفان ڳايل ڪلام اڄ به ماڻهن جي ڪنن ۾ رس گهولي رهيا آهن.

موسيقار فيروز گل مرحوم

فيروز گل 16 جون 1943ع تي حيدرآباد جي ڪاهي روڊ واري شيخ پاڙي ۾ رحيم بخش شيخ جي گھر ۾ جنم ورتو.

هن ابتدائي تعليم قاضي عبدالقيوم مڊل اسڪول بعد ۾ ٽريننگ ڪاليج فارمين حيدرآباد جي پرئڪٽسنگ اسڪول مان ميٽرڪ پاس ڪئي.

هن فني سفر جو آغاز 1969ع ۾ سنڌي فلم رنگ محل سان ڪيو، جنهن ۾ ڳايل گانو "ملي پيار جي منزل، سيئي ارمان ٿيا پورا." استاد يوسف ڳائي، سڄي سنڌ ۾ مشهور ٿيو. هن 1972ع تي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ راڳي طور اسٽاف آرٽسٽ ڀرتي ڪيو ويو. هن پنهنجي حياتي ۾ 22 فلمن جي موسيقي ڏني، هن پرڏيهه ۾ وڃي سنڌي موسيقي کي عام ڪيو. کيس لطيف ايوارڊ ۽ شهباز ايوارڊ ڏنا ويا. جڏهن ته کيس صدارتي ايوارڊ جي لاءِ صدر فاروق لغاري جي دور ۾ نامزد ڪيو ويو هو.

هن آمريڪا، برطانيه، جرمني، فرانس، ڪئنيڊا، جاپان، آسٽريليا، ڀارت، سنگاپور، اٽلي، سوئٽزرلئنڊ، ڊينمارڪ ۽ ٻين ملڪن ۾ پنهنجي فن جو مظاهرو ڪيو. هن جڏهن عابده پروين سان گڏ موسيقي ڏني ته عابده پروين تمام گھڻي داد حاصل ڪئي. هن ملڪهٔ ترنم نورجهان ۽ رونا ليليٰ سان گڏ موسيقي ڏني. جڏهن ته ناهيد اختر سندس شاگردياڻي هئي. سندس پٽ امانت گل پڻ فن جي خدمت ڪئي. هن 40 سال فن جي خدمت ڪندي 14 آڪٽوبر 1996ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو.

ماسٽر محمد ابراهيم ڪڇي مرحوم

ماسٽر محمد ابراهيم 1920ع ۾ ڀارت جي رياست ڪڇ جي گادي واري هنڌ ڀڄ کان 36 ڪلوميٽر ڏکڻ ۾ واقع ٽونا هاربر پورٽ ويجهو ڳوٺ سيلايا ۾ ...... جي گهر ۾ جنم ورتو.

ماسٽر محمد ابراهيم جا وڏا اردن مان لڏي هن ڳوٺ ۾ آباد ٿيا. هن ابتدائي تعليم دوران اسڪول جي اسيمبلي ۾ پرارٿنا دعا پڙهڻ وارن جي اڳواڻي ڪندو هو. هن گجراتي ۾ ڳائڻ شروع ڪيو. ڪيس ممبئي جي موسيقي جي ڪاليج گاندرو سنگت مهاوديالا ۾ داخلا ورتي. ان مهاوديالا جو پرنسپل پروفيسر گهوجي هو، جڏهن ته پروفيسر نارائڻ هو. ماسٽر ابراهيم احمد آباد ۾ ڪپڙي جي هڪ مل ۾ ملازمت اختيار ڪئي ۽ اتي ڏرم لال ڳائڻي جو شاگرد بڻيو.

1946ع ڌاري سندس والد بزرگوار جي وفات بعد ڪراچي انجنيئرنگ ورڪس ڪياماڙي ڪراچي ۾ مڪينڪ جي حيثيت ۾ نوڪري اختيار ڪيائين. جتي سامونڊي جهازن جي مرمت جو ڪم ٿيندو هو. جتان فارغ ٿيڻ بعد ڪڇي ٻولي ۾ ڳائڻ شروع ڪيائين. جيڪا سندس مادري زبان هئي. ڪراچي جي سامونڊي علائقي جي ڪپ تي رهندڙ ماڻهو ماڇي، مهاڻا سنڌي ڳالهائيندا هئا. هن سنڌي ٻولي سکڻ بعد سنڌيءَ ۾ ڳائڻ شروع ڪيو. محمد ابراهيم هڪئي وقت ۾ اردو، سنڌي ڪڇي ۽ گجراتي ۾ ڳائڻ لڳو.

ڪيس ريڊيو پاڪستان ڪراچي 1948ع ۾ اردو ۾

ڳائڻ شروع ڪيو. جڏهن ته ريڊيو پاڪستان حيدرآباد هوم اسٽيڊ هال ۾ 1955ع ڌاري قائم ڪيو ويو ته ڪيس اتي بدلي ڪري رکيو ويو، جتي هن جو پهريون پيرو آواز نشر ٿيو. جڏهن ته ريڊيو پاڪستان ڪراچي تان سندس آواز ۾ قومي ترانو ريڪارڊ ڪيو ويو.

ماسٽر محمد ابراهيم هزارين گيت ڳايا. گيت ڪمپوز ڪيا. انهن ۾ اردو، سنڌي، پنجابي، بلوچي، پشتو، سرائيڪي، گجراتي ۽ ڪڇي گيت شامل آهن. هن حمد، نعت، منقبت، مرثيو، ڪافي، وائي، گيت، غزل، نظم پڻ ڳايا آهن. ٻارن جي لاءِ گيت، لوڪ گيت، لوڪ داستانن، فلمي گيت جن ۾ عمر مارئي، سسئي پنهون، پرديسي مارو، پراڻي زمين، تنهنجون ڳالهيون سڄڻ شامل آهن. جڏهن ته گراموفون ڪمپني طرفان هن جا گيت ريڪارڊ ڪيا ويا. ريڊيو ۽ ٽي وي تي ڪمپوزر طور ڪم ڪيائين. هن پنهنجو استاد عبداللطيف عباسي، ان وقت جي ريڊيو انائونسر کي تسليم ڪيو. سندس ڪلام ايندو سڄڻ سائين الا منهنجو ايندو ڍولڻ سائين، شاهه جو ڪلام مشهور ٿيا. ماسٽر ابراهيمَ کي ٻه پٽ، جن مان هڪ پٽ نور محمد بالا رٽائرڊ استاد شاعر آهي. ٻيو پٽ محمد صديق احمد جيڪو احمد ابراهيم جي نالي سان مشهور آهي. ماسٽر ابراهيم کي شاهه لطيف ايوارڊ 2005ع ۾ حڪومت سنڌ ثقافت کاتي طرفان ڏنو ويو. 03 مئي 1997ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. کيس ميوي شاهه قبرستان ڪراچي ۾ سپرد خاڪ ڪيو ويو.

(روزانو عبرت، عوامي آواز، هلال پاڪستان ڪراچي جي ٿورن سان هي مضمون شايع ڪجي ٿو.)

استاد محمد جمن مرحوم

استاد محمد جمن 10 آڪٽوبر 1935ع ڳوٺ ڪنڊ جهنگ حاجي احمد سخيراڻي جي گهر ۾ جنم ورتو. استاد محمد جمن جا وڏا اصل لسٻيلي بلوچستان جا رهاڪو هئا. استاد محمد جمن 14 آگسٽ 1948ع تي ڪراچي ريڊيو اسٽيشن جيڪا ان وقت جي انٽيليجنس اسڪول مان نشريات شروع ڪئي. بنسري وڄائيندڙ محمد جمن کي ذوالفقار علي شاهه بخاري چانس ڏنو. کيس لوڪ گائڻ جي صف ۾ شامل ڪيو. محمد جمن راڳ ڪوهياري مان ڌن ٻڌائي، جنهن بعد کيس اسٽاف آرٽسٽ جي حيثيت ۾ ملازم رکيو ويو.

استاد محمد جمن 1949ع ۾ محمد ابراهيم ڪڇي سان گڏجي ريڊيو پاڪستان ڪراچي تان ڳايو. 58_1957ع ۾ ريڊيو پاڪستان ڪراچي جي پهرين پروڊيوسر علي محمد چاڳلا کيس صلاح ڏني ته اهو ڪجهه لکي پڙهي. محمد جمن اڌ گابرو پهريون درجو پڙهيو، لکڻ جهڙو ٿيو ۽ سنڌي تلفظ اچارڻ کان پوءِ تلفظ سڌاريائين. هن حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي ڪلام کي بهتر نموني ڳايو آهي. دوست پيهي در آيو، ٿيو ملڻ جو سعيو.

17 آگسٽ 1955ع ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جيڪو ان وقت هوم اسٽيڊ هال ۾ قائم ڪيو ويو هو ته کيس موسيقار جي حيثيت ۾ حيدرآباد بدلي ڪري رکيو ويو. استاد محمد جمن جو ڪمپوز ڪيل ڪلام: يار ڏاڍي عشق آتش لائي، جيڪو هن پاڻ ڳايو آهي. پاڪستان جي ڪنهن فنڪار ۾ طاقت ناهي ان انداز ۾ ڳائي ڏيکاري.

استاد محمد جمن سان منهنجي ملاقات پنهنجي والد

بزرگوار علي محمد پنهور جي ڪمري ۾ تي. جيڪو ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي پرونائونسيئيشن چيڪر هوندو هو. ان ڪمري ۾ محمد خان غني مرحوم، منظور حسين ڪمتر نقوي، مظفر حسين جوش ويهندا هئا. اهي اسڪرپٽ رائٽر ۽ وڏا اديب، شاعر، صحافي ۽ دانشور هئا. منهنجو ملڪ ملير، ڪوٺن ۾ آئون ڪيئن گذاريان.

استاد محمد جمن انت بحر دي خبر نہ ڪائي رنگي رنگ بڻايا الا آدمي بڻ آيا. بابا بلهي شاهہ جو ڪلام سهڻي نموني ڳايو. استاد محمد جمن تنهنجون ڳالهيون سڄڻ ڪان علاوه ڪالو مڪراني اردو فلم ۾ پڻ ڳايو آهي. استاد محمد جمن سرائيڪي، سنڌي، اردو ڪلام وڏي خوبصورتي سان ڳايو. استاد محمد جمن ڪراچي منتقل ٿي ويو. جتي هو نم جي وڻ جي ڇانو ۾ ويهي رياض ڪندو هو.

استاد محمد جمن پي ٽي وي تي ”ڪر ڏيان دنيا آهي فاني“ مرزا قليچ بيگ جو ڪلام ريڪارڊ ڪرايو هو. استاد محمد جمن جي ڳائڻ جي انداز سبب ملڪہ ترنم نورجهان، ملڪہ پکهراج ۽ ٻيا نندي ڪنڊ جا فنڪار سندس عزت احترام ڪندا هئا. استاد محمد جمن جي شاگردن ۾ جيجي زرينا بلوچ، زيب النساءِ، عابده پروين ۽ ٻيا فنڪار شامل آهن.

استاد محمد جمن 1962ع ۾ روس، ڀارت، بنگلاديش، ايران، انڊونيشيا ۽ افغانستان جو ثقافتي دورو ڪري فن جو مظاهرو ڪيو. ڪيس حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي ۽ حضرت سچل سرمست ايوارڊ بہ پيرا ملي چڪا آهن. سندس پٽ شفيع محمد پڻ اڄڪلهہ پنهنجي پيءُ جي فن کي زنده رکيو ويٺو آهي.

هن سنڌ جي عظيم راڳي 24 جنوري 1990ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو.

روبينا قريشي

عاشہ (روبينا قريشي) 19 آڪٽوبر 1940ع تي الاهي بخش شيخ جي گهر حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ ايليمينٽري ڪاليج فار وومين جي اسڪول مان حاصل ڪئي. جڏهن تہ ميٽرڪ حمايت الاسلام گرلز هاءِ اسڪول تلڪ چاڙهي حيدرآباد گورنمينٽ گرلس هاءِ اسڪول مان ڪرڻ بعد 69_1967ع ۾ حمايت الاسلام گرلز هاءِ اسڪول ۾ هاءِ اسڪول ٽيچر مقرر ٿي. بعد ۾ ڪيس ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ بحيثيت گلوڪاره جو آغاز ڪيو. هن جو وڏو ڀاءُ عبدالغفور شيخ پڻ ڳائيندو هو.

روبينا قريشي 17 آگسٽ 1955ع تي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ ايم بي انصاري وٽ آڊيشن جي لاءِ پهتي تہ ان وقت جي ميوزڪ ڊائريڪٽر ماسٽر محمد ابراهيم سندس آڊيشن ورتو ۽ هن پين فنڪارن سان گڏ قومي گيت، شادي جا گيچ، لوڪ گيت ريڪارڊ ڪرايا. ان ڪان علاوه بحيثيت اسٽاف آرٽسٽ سنڌي، اردو ناٽڪن ۾ ڪم ڪيائين. ڪمپيئرنگ ڪرڻ ڪان علاوه گيتن پري ڪهاڻين ۾ گيت ڳايائين. سندس پهريون ڳايل ڪلام آهي. پيرين پوندي سان، چوندي سان الا رهي وج رات پنيور ۾. هن سنڌي فلمن سسئي پنهون ۽ گهونگهٽ لاءِ ڪنور جي لاءِ گيت ريڪارڊ ڪرايا. هن ماسٽر محمد ابراهيم ۽ استاد محمد جمن ڪان باقاعده سکيا حاصل ڪئي. هن انڊونيشيا، چين، ترڪي، ڀارت ۽ برطانيہ ۽ آمريڪا ۾ پنهنجي فن جو مظاهرو ڪيو.

روبينا قريشي سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان ايم اي مسلم هسٽري سال 1974ع ۾ پاس ڪئي. روبينا قريشي بلائينڊ ويلفيئر ايسوسيئيشن ليڊيز ونگ حيدرآباد جي اڳواڻ پڻ آهي. روبينا قريشي جي غلام مصطفيٰ قريشي سان 19 سيپٽمبر 1970ع تي دادن شاهه جي پاڙي حيدرآباد ۾ شادي خانه آبادي ٿي. جنهن ۾ هڪ نياڻي اربيلا پٽ محمد عامر آهي. کيس قلندر لعل شهباز ايوارڊ 1996ع ۾ خواجه غلام فريد ايوارڊ ملي چڪا آهن. کيس سنڌ جي ڪوئل ۽ بلبل مهراڻ جا لقب ملي چڪا آهن..

مائي ڀاڳي

لوڪ گيتن جي راڻي

مائي ڀاڳي 1920ع ڌاري وهينون فقير مڱڻهار جي گهر ۾ مٺي ۽ ڏيپلي لڳ آباد هڪ ڳوٺ ۾ جنم ورتو. سندس اصل نالو ڀاڳ ڀري آهي. هن ننڍپڻ کان ڳائڻ شروع ڪيو، هن جي شادي خانه آبادي هوتي فقير سان ٿي. مائي ڀاڳي جڏهن ڏهه ٻارنهن سالن جي ڄمار ۾ مائي جي بيماري سبب منهن اکين تي نشان ٿي پيا. مائي ڀاڳي ٿر جي ڍاٽڪي ٻولي، مارواڙي، سنڌي ۽ سرائيڪي ۾ گيت ڳايا آهن.

سندس پهريون ڪلام جيڪو ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان نشر ٿيو اهو آهي تارن مان ترندي اچي، دل ٻاروچل ٻاروچل پئي ڪري، مرلي واري مَن موهيو ڙي الا، مائي ڀاڳي حضرت شاهه عَبدُاللطيف ڀٽائي کي خوب ڳايو آهي. ڀٽ جا ڀٽائي ڀٽ تي وسين، نور منهنجوَن تو پڄايون، منهنجون تو پڄايون من جون مرادون، دل جون اميديون. سمن سرڪار سان وڏي محبت هئي، ان کي ڳايو اٿس. سمن سائين مان ته گولي غلام تنهنجي در جي، مٺيون پريندس من سان، دلا پريندس دل سان. مائي ڀاڳي لوڪ گيتن جي راڻي هئي. هن حمل فقير، بابا بلهي شاهه، شيرل فقير ۽ عباس علي شاهه جا ڪلام ڳايا.

مائي ڀاڳي کي حڪومت پاڪستان پاران تمغهٔ حسن ڪارڪردگي ايوارڊ، شاهه لطيف ايوارڊ، سچل سرمست ايوارڊ کان علاوه ٻيا ڪيترائي ايوارڊ مليا آهن. ڪجهه ڏينهن بيمار رهڻ بعد 07 جولائي 1986ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري وئي.

(روزانو عوامي آواز ڪراچي جي ٿورن سان)

رحمان مغل سرمد سنڌي مرحوم

سرمد سنڌي عبدالرحمان مغل 07 مئي 1958ع تي سرٽيفڪيٽ موجب 07 جولائي 1961ع تي حيات علي مغل جي گهر شهر پريالوءِ ضلعي خيرپوز ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول پريالو مان حاصل ڪيائين. ميٽرڪ گورنمينٽ هاءِ اسڪول پريالو مان پاس ڪرڻ بعد 1980ع ۾ پوليٽيڪنيڪل ڪاليج خيرپور ۾ سول ٽيڪنالاجيءَ ۾ پڙهڻ بعد مهراڻ يونيورسٽي آف انجنيئرنگ ڄامشورو ۾ داخلا ورتائين.

ڄامشورو ۾ شاگردن جي فنڪشنن ۾ قومي گيت ڳائڻ سبب ڪيس مان مليو. هن ريڊيو پاڪستان تان هڪ ٻارن جو گيت ڳايو ٽانڊاٽا پيارا پيارا ڌرتي جا روشن تارا او ٽانڊاٽا، تنهنجي ياد جي وري آ ويرِ، او لڳي رهي آهي ٿڌڙي هير. او قاتل بدلو وٺنداسين ، وغيره.

1985ع ڌاري سرمد سنڌي رحمان مغل جي نالي سان ۽ بعد ۾ پي ٽي وي تي مقبول ٿيو. سرمد سان هڪ ڀيرو هيرآباد حيدرآباد جي شاليمار ڪوچ جي بس اسٽاپ تي ملاقات ٿي، ان وقت پنهنجي ونيءَ سان ڪراچي وڃي رهيو هو. ٻئي ڀيري ساٽسن نعمان پلازه جي گلشن اقبال ڪراچي واري فليٽ تي فون تي ڳالهه ٻولهه ٿي. سندس ياءُ حبيب الرحمان جي حوالي سان ڪيس سنڌ سيڪريٽريٽ ڪراچي ملازمن جي يونين سنيوا ۾ جشن لطيف جي ڏينهن شرڪت ڪرڻ جي لاءِ چيو مانس ۽ پنهنجي وعدي موجب تقريب ۾ خميس ڏينهن

شرڪت ڪيائين. جڏهن مان ڪراچي مان ٻاهر حيدرآباد ويل هئس واپس آيس ته 28 ڊسمبر تي ڇنڇر ڏينهن تي خبر پئي ته سرمد هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو آهي. 27 ڊسمبر 1997ع تي جمعي ڏينهن بدين کان ڪراچي واپس ايندي ٺٽي بدين روڊ تي ديوان شگرمل وٽ هڪ ٽرالر گاڏي کي ٽڪر هنيو. جنهن سبب سندس ڪافي رت وهي ويو. بلاڪنٽ ۾ رت لڳڻ سبب سردي ۾ ڪيس خبر ڪانه پئي ۽ ڪراچي پهچڻ وقت دم ڏنائين.

سرمد سنڌي بلڊنگ ڪنٽرول اٿارٽي ڪاتي، ڪي ڊي اي ڪراچي، سوڪ سينٽر، حسن اسڪوائر ۾ انجنيئر جي حيثيت ۾ ڪم ڪري رهيو هو. هن وڏي شوق سان شانتي نگر ۾ جاءِ ٺهرائي هئي، پر وفات سبب اتي رهائش اختيار نه ڪري سگهيو.

سندس ڀاءُ احمد مغل هن وقت وڏو فنڪار آهي،

پي ٽي وي جي اداڪارا

شگفته اعجاز

شگفته اعجاز 05 مئي 1971ع تي پنجاب جي شهر گجرات ۾ ڄمي . ٽي درجا پڙهڻ کان پوءِ ميٽرڪ، انٽر ۽ بي اي ڪراچي مان ڪرڻ بعد ايم اي اسلامڪ اسٽڊيز ۾ ڪرڻ بعد کيس ٽي وي تي شوڪت صديقي جي لکيل ناٽڪ جانگلوس ۾ ڪم ڪيائين. بعد ۾ سعودي ايئر لائين ۾ ٻه سال ملازمت ڪرڻ بعد واپس پاڪستان آئي. آنچ ناٽڪ ۾ ڪم ڪيائين. جيڪو تمام گهڻو مقبول ٿيو. شگفته اعجاز جي خواهش هئي ته اها پوليس آفيسر بڻجي جڏهن سندس والد ايئر فورس ۾ ملازم هو، پر قدرت واري کيس اداڪارا بڻائي وڌو. شگتفه اعجاز ڪشڪول، واري، گرد، منزلين، اوپر واري، گوري ڪا مڪان ۽ خالد ڪلثوم ڪا ڪنبا ۾ بهترين پرفارمينس ادا ڪئي. هڪ مقبول سلسلي ان ڪهي ڪهي سکيا جي سلسلي ۾ سندس والد اهم ڪردار ادا ڪيو.

شگفته اعجاز ٻڌايو ته کيس پنهنجي والده سان تمام گهڻو پيار آهي، جنهن ڏينهن والده سان نه ملندي آهي کيس آرام نه ايندو آهي. شگفته اعجاز جا ڪل پنج ڀائر ڀيڻون آهن ۽ سڀئي دوستانا ماحول ۾ رهندا آهن. شگفته اعجاز اسڪول جي زماني ۾ شرارتي هوندي هئي. وڻن تي چڙهي ميوا ٽوڙيندي هئي.

شگفته اعجاز پهرين شادي 1994ع ۾ ڪئي، سندس

مڙس عيسائي هو بعد ۾ مسلمان ٿيو. ان ڪري علحدگي اختيار ڪيائين. ٻي شادي پي ٽي وي جي پروڊيوسر خاور سعيد رضا سان ڪيائين. ان سان عِليحدگي بعد هينئر يحيٰ سان سندس شادي خانہ آبادي ٿي آهي. جنهن سان خوشي سان زندگي گذاري رهي آهي. شگفتہ اعجاز کي ٽي ڌيئرون آهن. هن ٻڌايو تہ هن 8 سالن جي عمر کان روزه نماز پڙهڻ کان علاوه قرآن پاڪ جي تلاوت ڪندي هئي. انهيءَ ڪري هن سبجيڪٽ اسلامڪ اسٽڊيز کنيو ۽ ايم اي ڪيائين. اوهان ڪٽي شاپنگ ڪندا آهيون تہ شگفتہ اعجاز ٻڌايو تہ اها پاڪ ٽاور طارق روڊ ۾ آشيانہ تي شاپنگ ڪندي آهي. شگفتہ اعجاز ٻڌايو تہ مونيا ۽ اينجل پرفيوم پسند ڪندي آهيان. شگفتہ اعجاز ٻڌايو تہ ٻار ان جي اکين جو تارا آهن. شگفتہ اعجاز کي سريلنڪا ۽ اسڪاٽ لينڊ جو دورو ڪيو آهي. هن چيو تہ مون کي سعودي عرب ۾ رهندڙ دوست سونيا ياد ايندي آهي. جيڪا شادي کان پوءِ آمريڪا هلي وئي آهي.

هن ٻڌايو تہ اسڪول جي زماني ۾ اها چوڪرين تي ڏاڍي هوٽنگ ڪندي هئي. (23 آگسٽ 2009ع روزانو جنگ ڪراچي تان ورتل)

سيما پنهور

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي صداڪاره سيما پنهور 1956ع تي عبدالغفور پنهور جي گهر ٽنڊو ولي محمد حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم ٽريننگ ڪاليج فار مين حيدرآباد مان پرائمري ۽ ميٽرڪ حمايت الاسلام گرلز هاءِ اسڪول تلڪ چاڙهي حيدرآباد مان، انٽر زبيده گرلس ڪاليج حيدرآباد مان حاصل ڪئي. هن 08 سالن جي ڄمار ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان ٻارڙن جي پروگرام ۾ شرڪت سان آغاز ڪيو. هن کي ننڍپڻ کان ريڊيو ٻڌڻ جو شوق هوندو هو. انهن جي گهر ۾ والن وارو بجليءَ جو ريڊيو هوندو هو. ان کي پويان ڏسندي هئي ته ان جي پويان ڪير ڳالهائي ٿو ۽ ڪير ڳائي ٿو. هن جي والد ٻڌايو ته هڪ جدا ڪمرو آهي. جتان آواز نشر ٿيندو آهي. ان کي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد چوندا آهن. ان وقت ۾ چار آنا اٺ آنا ڀاڙو ڪري ٽانگي تي چڙهي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد 1962ع ۾ پهتي. ان وقت جي اسٽيشن ڊائريڪٽر ايم بي انصاري هن جو آڊيشن ورتو ۽ هن کي ڊرامي جي لاءِ آرٽسٽ طور چونڊيو ويو. جنهن بعد هن ريڊيو پاڪستان حيدرآباد، ڪراچي تي مختلف ناٽڪ ڪيا. قمر شهباز، امر جليل جي ناٽڪن کان علاوه ٽمو جي ۾ ڪم ڪيو. هن جي شادي خانه آبادي 1988ع ڌاري ٿي. جنهن مان هڪ ڌيءَ آهي. ٽي وي جي ناٽڪن مائي پائيان، مائي منائي ۾ ڪم ڪيو. هن وقت ڪراچي ۾ رهائش اختيار ڪني اٿن.

رجب علي

گلوڪار رجب علي 1952ع ڌاري ٽنڊو آدم ضلعي سانگهڙ ۾ استاد غلام رسول خان جي گهر ۾ جنم ورتو. سندس وڏو ڀاءُ استاد حميد عليٰ خان ٻيو نمبر ڀاءُ استاد فتح علي خان، ننڍو ڀاءُ استاد وحيد علي خان، ان کان پوءِ پروفيسر اسد علي شيخ جيڪو سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو ۾ انفارميشن ٽيڪنالاجي شعبي جو سربراهه آهي. جڏهن ته ڇهون نمبر ڀاءُ پيارو خان سب ڊويزنل مئجسٽريٽ ٽنڊو آدم ۽ ميرپورخاص رهي چڪا آهن. جيڪو هڪ روڊ حادثي ۾ وفات ڪري ويو. پيروفيسر سينڌو خان شيخ هن وقت ڊپٽي ايڊيوڪيشن آفيسر سيڪنڊري اينڊ هائير سيڪنڊري ايڊيوڪيشن حيدرآباد آهن، جيڪو هن کان اڳ ايڊيشنل ڊائريڪٽر ڪاليجز حيدرآباد ريجن حيدرآباد رهي چڪا آهن.

استاد رجب علي ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري قاضي عبدالقيوم اسڪول ميمڻ محلا حيدرآباد آڏو واقع آهي ۾ تعليم حاصل ڪئي. جيڪو گورنمينٽ ايليمينٽري ڪاليج پرئڪٽسنگ اسڪول حيدرآباد سان لاڳاپيل آهي. جڏهن ته ميٽرڪ امتحان 1970ع ڌاري نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان انٽر سائنس مسلم ڪاليج حيدرآباد مان 1972ع ڌاري پاس ڪيائون. استاد وحيد علي گلوڪاري جي ابتدا ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان بحيثيت چائلڊ اسٽار جي پنجن سالن جي عمر ۾ پروگرام ٻارن جي ٻاري ۾ ڀهرو وٺي ڪئي. ان وقت غلام مصطفيٰ قريشي ريڊيو جو پروڊيوسر هو. اهو سال 1963ع جو عرصو آهي. سرور بلوچ حيدرآباد ۾ رهائش

دوران لياقت ڪالوني جا ٻار رجب علي جي انتظار ۾ صبح جو پنهنجي گهرن مان نڪري بيٺا هوندا هئا. چاڪاڻ ته اهو پنهنجي گهر مان نڪرڻ شرط پاڙي جي هڪ ٻار کي چار چار آنا خرچي تري تي رکندو هو. اڄ به لياقت ڪالوني جا ٻار توڙي وڏا ان گهٽيءَ کي رجب علي جي گهٽي جي نالي سان سڏيندا آهن. جنهن ۾ رجب عليءَ جو گهر موجود هو.

رجب علي موجب ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ننڍپڻ کان جواني تائين هڪ تربيت گاهه هئي، جتي هن کي مختلف موسيقارن سان ميوزڪ جي سلسلي ۾ ڪم ڪرڻ جو موقعو مليو. هن کي اهو فخر حاصل آهي ته ريڊيو پاڪستان تي ڪم ڪندڙ هر موسيقار، استاد محمد ابراهيم، استاد محمد جمن، استاد نظر حسين، استاد نياز حسين، موسيقار غلام نبي عبداللطيف سان گڏ ڪم ڪرڻ جو موقعو مليو. هر موسيقار پنهنجي خيال جا مالڪ هوندا هئا. انهن سان ڪم ڪرڻ جي لاءِ انهن جي مزاج کي سمجهڻ ان وقت ۾ تمام ضروري هو. جيڪو ان تمام ننڍي عمر ۾ اهو سڀ ڪجهه سمجهي ورتو. گلوڪار رجب علي پنهنجي يادگيرين بابت ٻڌائيندي چيو ته ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جا اسٽيشن ڊائريڪٽر، ميوزڪ جا ماهر هئا. انهن کي ميوزڪ بابت وڏي ڄاڻ هوندي هئي. انهن ۾ محمد بخش انصاري، پير سرهندي، الهه بخش شاهه بخاري، امداد خواجه پنهنجي دور جو بهترين اسٽيشن ڊائريڪٽر هئا.

گلوڪار رجب علي ٻڌايو ته سندس مشهور ٿيڻ ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جو اهم ڪردار آهي. چاڪاڻ ته ريڊيو تي گيت ريڪارڊ ٿيڻ بعد اهو فورن نشر ٿي ويندو هو، جنهن بعد ٻڌندڙن طرفان پنهنجي فوري پسند جو اظهار ڪيو ويندو آهي. جڏهن ته فلم جو گانو ريڪارڊ ٿيڻ بعد ريڪارڊنگ

ڪمپني ٻن ٽن مهينن بعد ريڪارڊ مارڪيٽ ۾ آڻيندي هئي، جنهن بعد ان ڳاني جي مقبوليت جو اندازو لڳائي سگهبو هو.

شيخ اياز جو گيت: سنڌڙي تي سر ڪير نہ ڏيندو سهندو ڪير معيار او يار، پهريون ڀيرو ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان ريڪارڊ ڪرايو، ان گيت جي ميوزڪ عنايت الله عباسي جيڪو ميوزڪ لورس ڪلب حيدرآباد جو عهديدار هو، ترتيب ڏني، جيڪا بسنت هال ۾ محمد ابراهيم جويو جي سربراهيءَ ۾ قائم ڪيل، ڪميٽي جي سربراهي ۾ پڻ ڳايو ويو. استاد رجب علي واحد فنڪار آهي جنهن سنڌ جي سمورن جديد شاعرن جا گيت ريڪارڊ ڪرايا آهن. امداد حسينيءَ جو ڪلام ڪاش مان چنڊ هجان، تنهنجي اڱڻ تي ايران، ڏاڍو مشهور ٿيو.

رجب علي 1972ع ڌاري لاهور منتقل ٿي ويو، جتي هن ملڪ جي مشهور موسيقارن سان گڏ پنهنجي فلمي گيت ريڪارڊ ڪرايا. جڏهن تہ اتفاق اهو ٿيو جڏهن پيار پري دو شرميلي نين، فلم چاهت جو گيت جڏهن روبن گوش ريڪارڊ ڪرائڻ چاهيو تہ رجب علي وٽ تاريخون نہ هيون پوءِ اهو ٻئي گلوڪار اخلاق احمد اهو گيت ڳايو. رجب علي لاهور جي ريلوي اسٽيشن لڳ ٻڍي شاهو ۾ گهر مسواڙ تي ورتو، جنهن ۾ ريڊيو پاڪستان جو انور بلوچ، مشهور ٽي وي ڊائريڪٽر عابد علي، اداڪار شاهنواز گهمن ۽ لاهور ۾ پنهنجي قسمت آزمائڻ جي لاءِ ايندڙ نوان فنڪار جن جو گهڻي ڀاڱي تعلق حيدرآباد ۽ سنڌ سان هوندو هو اهي رجب علي جا مهمان هوندا هئا. تجهہ سا مجهہ ڪو چاهني والا، اس دنيا مين ڪوئي اور هو الله نہ ڪري، فلم يادين ۾ زيبا ۽ محمد علي تي فلمبند ڪيو ويو. اهو دور بليڪ اينڊ وهائيٽ

فلمن جو دور هو. ڏاڍو مقبول هو، ريڊيو پاڪستان تان هر وقت نشر ٿيندو هو.

رجب علي جي ڳائڻ ۾ هڪ خاص ڳالهه هوندي هئي ته هو ڳائڻ دوران هيٺ ۽ مٿي هڪجهڙو ڳائي سگهندو آهي، هو هيٺ جي پيچ تي لئي قائم رکندو ۽ مٿي واري راڳ دوران مٿين پئچ تي مٿي لئي رکي ڳائيندو آهي.

استاد رجب علي پنهنجي ڳائڻ واري دور دوران جڏهن ان وقت ۾ شهنشاهه غزل مهدي حسن، مسعود رانا، احمد رشدي، سليم رضا جيڪي پنهنجي دور جا وڏا فنڪار هئا، انهن وچ ۾ ڳائي انهن جي وچ ۾ پنهنجي نالو پيدا ڪرڻ ، پنهنجو مقام پيدا ڪرڻ تمام ڏکيو هو ۽ تمام گهٽي ڏکي ڳالهه هئي. سيني انهن همعصرن ۾ پنهنجو مقام رکڻ وڏي ڳالهه هئي.

استاد رجب علي خان فيميل فنڪارن ۾ ميڊم نورجهان، مالا، نسيم بيگم، رونا ليليٰ سان ڳائي ڏيکاريو. استاد رجب علي نهايت مهمان نواز هو، سنڌي ماڻهن جي عادت موجب مهمان نوازي کي قائم رکندي هن وٽ رهندڙ مهمان سندس خرچ تي رهندا هئا. کاڌي پيتي جو خرچ، رهڻ جي سهوليت هن مٿان هوندو هو.

لاهور ۾ رهائش دوران هڪ ڀيري رجب علي پاڻ سان گڏ ڪم ڪندڙ سنگت ڪندڙ طبلي نواز کي سنگت ڪرڻ دوران ميوزيشن کي ڏاڍو پريشان ڏٺو، رجب علي جي پڇڻ تي طبلي نواز چيو ته منهنجي ڀيڻ جي شادي ٿيڻ واري آهي، مون وٽ پئسو بلڪل ناهي ۽ روئي ڏنائين ۽ چيائين ته مان ان ڪري پريشان آهيان، ان تي رجب علي چيو ته تون پريشان نه ٿي، تنهنجي ڀيڻ جهڙوڪ منهنجي ڀيڻ آهي، فڪر نه ڪر،

پريشان نہ ٿي سپاٽي هڪ شادي جي تقريب آهي، انشاءالله تعاليٰ ان پروگرام کان پوءِ تنهنجو ڪم ٿي ويندو.

ٻي رات شادي جي اها تقريب ٿي، خدا جي ڪرڻي اهڙي ٿي، جو ان زماني ۾ هڪ لک کان مٿي رجب علي تي گهور ٿي، رجب علي سمورا پئسا چڙهي اسٽيج تان لهي ويو، رجب علي پئسن سوڌو اسٽيج چڙهي ڏنو ۽ ان طبلي نواز سان وعدو پورو ڪندي چيائين تہ اها سموري رقم تون ڪٽي وڃ، پنهنجي ڌيءَ جي شادي جو انتظام ڪر. گلوڪار رجب علي پاڪستان سطح تي قائم تنظيم فلم پلي بيڪ سنگر ايسوسيئيشن جو مرڪزي خزانچي پڻ رهي چڪو آهي. ميڊم مالا جڏهن بيمار ٿي پئي تہ هن ان جو علاج ڪرايو، جيڪا تمام ڪسمپرسيءَ جي حالت ۾ هئي، تمام ڪسمپرسيءَ جي حالت ۾ وفات ڪري وئي جو ان جي تدفين وقت سڀ هٿ ڪڍي ويا. لاهور ۾ رهندڙ مزاحيہ اداڪار نصرالله ٻٽ جنهن جي مالا سان شادي ٿيل هئي، سندس پئسا کائي ويو. اداڪار نصرالله ٻٽ فلم سخي لٽيرا، فلم درا، آخري چٽان ۾ فلم ۾ هيرو اچي چڪو هو، گلوڪار رجب علي گلوڪاره مالا جي ڪفن دفن جو بندوبست ڪيو.

ان کان سواءِ ميت ري او ميري متوا مشهور گيت فيم گلوڪار اخلاق احمد جو علاج ڪرائڻ ۾ پيش پيش هو، هن کي بلڊ ڪينسر نمونيا جي بيماري ٿي پئي هئي.

ڪجهہ عرصي بعد استاد رجب علي لنڊن منتقل ٿي ويو، جتي دنيا جي سيني ملڪن جي صدرن ۽ وزيراعظمن کي برطانيہ جي شهزادي چارلس جي دعوت ڏني، جنهن ۾ دنيا جي سيني ملڪن جي فنڪارن کي گهرايو ويو، استاد رجب علي ان تقريب ۾ اردو ۾ گيت ڳايو ۽ کيس تمام گهڻو پسند ڪيو

ويو. ڪيس برطانيہ جي شهريت ڏني وئي. هن الحمدالله پنهنجو ڪاروبار شروع ڪيو آهي. هڪ ڊپارٽمينٽل اسٽور پڻ آهي، جيڪو پڻ هلائي رهيو آهي. پاڪستان کان علاوه دنيا جي ٻين فنڪارن کي لنڊن ۾ گهرائي ڪنسرٽ ڪرائيندو آهي.

پاڪستاني فلمن ۾ ڪم ڪندڙ پروين بوبي، رجب علي ۽ ٻين فنڪارن سان لنڊن هڪ طوائفي سان گڏ لنڊن وئي پر پرمارمينس ڪرڻ کان اڳ هن جي ٽنگ ڀڄي پئي، پرديس ۾ ٽنگ ڀڄڻ ۽ لنڊن جهڙي مهانگي شهر ۾ ميڊيڪل، علاج بہ ڪرائڻ نهايت مهانگو آهي. ان حالت ۾ رجب علي پنهنجي هڙان وڙان رقم جو انتظام ڪري پروين بوبي جو مڪمل علاج اتان جي مشهور اسپتال ڪرائم ويل اسپتال ۾ پروين بوبي کي داخل ڪرايو. پروين بوبي جي ٽنگ جو آپريشن ٿيو ۽ اها مڪمل صحتياب ٿي، ان کان پوءِ سندس دوا درمل تي سمورو خرچ ڪيائين. پوءِ جڏهن اها پرمارمينس جي قابل ٿي ۽ هن ٻين فنڪارن سان گڏ لنڊن ۾ پرمارمينس ڪئي اسد امانت علي جڏهن لنڊن ۾ علاج جي لاءِ ويو ۽ اهو اتي علاج دوران اسپتال ۾ گذاري ويو، سندس وارثن جو اسرار هو تہ اسد امانت علي جو لاش وطن روانو ڪيو وڃي، پر پرڏيهہ ۾ موجود لاش کي واپس وطن آڻڻ ۾ وڏيون پيچيدگيون هونديون آهن. رجب علي پنهنجا سمورا وسيلا استعمال ڪندي اهو لاش هوائي جهاز ذريعي پاڪستان روانو ڪيو. اسد امانت علي جي بيواهہ ۽ سندس ڌيءُ سوڌو ڪين واپس موڪلڻ جو انتظام ڪيو.

(هن مضمون جيءَ تياريءَ جي سلسلي ۾ جناب سيندي خان. شيخ، ڊپٽي سيڪريٽري ترقيات کاتو، حڪومت سنڌ ڪراچي جو ٿورائتو آهيان. (مرتب)

لوڪ فنڪاره

امينا شاهہ

آپا امينا شاهہ 15 ڊسمبر 1948ع تي سيد علي بخش شاهہ بخاري جي گهر حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم سيد باز محمد شاهہ گرلز پرائمري اسڪول گاڏي کاتي حيدرآباد مان حاصل ڪئي. جڏهن تہ وڌيڪ تعليم ڇهين ڪلاس کان انين ڪلاس تائين گورنمينٽ گرلز ايليمينٽري ڪاليج فار رومين جي اٽيچ اسڪول حيدرآباد مان حاصل ڪئي. جڏهن تہ ميٽرڪ گورنمنيٽ گرلز پائليٽ سيڪنڊري اسڪول هيرآباد حيدرآباد مان جڏهن تہ انٽرميڊئيٽ زبيده گرلز ڪاليج حيدرآباد مان، گورنمينٽ زبيده گرلس ڪاليج حيدرآباد مان بي اي ڪئي. بحيثيت ٽيچر جي سرڪاري ملازمت اختيار ڪرڻ بعد گورنمينٽ گرلس پرائمري اسڪول حالي روڊ حيدرآباد تان رٽائرمينٽ حاصل ڪرڻ کان پوءِ هن وقت ممتاز ڪالوني حيدرآباد ۾ رهائش اختيار ڪئي اٿائون. کيس الله تعاليٰ ٻہ پٽ هڪ نياڻي ڏني آهي.

آپا امينا شاهہ مئي 1969ع تي سنڌي لوڪ گيت ڳائي پنهنجي فنڪارانہ زندگيءَ جو آغاز ڪيو اٿائين.

جيجي زرينہ بلوچ مرحوم

جيجي زرينا بلوچ 1936ع تي حيدرآباد ۾ هڪ مذهبي گهراڻي ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ گرلس پرائمري اسڪول مان حاصل ڪئي. ميٽرڪ پائليٽ سيڪنڊري اسڪول هيرآباد حيدرآباد مان پاس ڪرڻ بعد بحيثيت ميوزڪ ٽيچر گورنمينٽ ٽريننگ ڪاليج حيدرآباد ۾ مقرر ٿي. جنهن بعد ماڊل اسڪول سنڌ يونيورسٽي اولڊ ڪئمپس حيدرآباد ۾ استاد مقرر ٿي. ان دوارن جيجي زرينا بلوچ جي شادي خانہ آبادي برک وڪيل رسول بخش پليجو سان ٿي. جنهن مان هڪ فرزند اياز لطيف پليجو آهي.

زرينا بلوچ سنڌ اندر لوڪ گيت ۽ قومي گيت ڳايا. جنهن شيخ اياز کي هن بهتر طريقي سان ڳايو. هن جا ڪلام ٿر بر ۾ ٻڌجڻ لڳا ۽ ريڊيو پاڪستان تي هن ڪيترائي پروگرام ڪيا. ان کان علاوه ٽي وي تي دنگيءَ منجهہ درياءَ ، علي بابا جو ناٽڪ ڪيو. جنهن تي هن کي ايوارڊ ڏنو ويو.

جيجي سان پنهنجي فون تي تيل ڳالهہ ٻولهہ ٿي. اها عظيم شخصيت 2005ع ۾ هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري وئي. پويان رسول بخش پليجو مڙس، پٽ اسلم پليجو ۽ اياز لطيف پليجو سوڳوار ڇڏيا اٿس.

عابده پروين

عابده پروين 20 فيبروري 1958ع تي غلام حيدر جي گهر علي گوهرآباد پاڙي لاڙڪاڻي ۾ جنم ورتو. عابده پروين جي والده مائي ممتاز بيگم پڻ هڪ سٺي فنڪاره هئي. جنهن عابده پروين جي سکيا ڪئي. ڪجهه وقت سائين نور شاهه جي سرپرستيءَ ۾ عابده پروين مٽياري منتقل ٿي، جتي ڪيس درويشي جو رنگ چڙهي ويو. هن کي پهريون پيرو ريڊيو پاڪستان حيدرآباد آندو ويو. جتي هن مفتون همايوني جو ڪلام ڳايو. تنهنجي زلف جي بند ڪمند وڌا، مان نه هزارين رڳو. ان ڪان علاوه من گهڙي مشتاق سان جيڻري جدايون تون نه ڪر، اهي گهڙا تون ميري يار جي چيلهه رنجائي، تيري عشق نچايا ڪر ڪي ٿيا ٿيا، چيتي آئين وي طبيبا ني تو مين مرجائيان، هن جنم هن جنم ۾ جتي به هجان، سنڌ تنهنجو هجان.

عابده پروين سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ قومي ڪلام پڻ ڳايا. عابده پروين سنڌي ڪلام ڳائي دنيا ۾ سنڌ جو نالو روشن ڪيو آهي. عابده پروين کي حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي عرس جي موقعي تي لطيف ايوارڊ ڏنو ويو. حضرت لعل شعباز قلندر جي عرس جي موقعي تي کيس شهباز ايوارڊ ڏنو ويو. سنڌي آئي لال جي ڳائيا پاڻ کي امر ڪري ڇڏيو اٿس.

عابده پروين استاد محمد جمن ۽ استاد سلامت علي خان کي پنهنجو استاد تسليم ڪيو. جڏهن ته هن استاد محمد

ابراهيم ۽ استاد وحيد علي خان کان پڻ سکيو ۽ استاد منظور علي خان کان بي حد متاثر آهي.

غلام حسين شيخ ريڊيو جي سينئر پروڊيوسر ٿيڻ شادي ٿيڻ سبب عابده پروين 1979ع ۾ پي ٽي وي ڪراچي سينٽر جي پروگرام سنڌ سينگار ۾ پهريون ڀيرو ۽ سر سنگم ۾ فن جو مظاهرو ڪيو. سندس گيت گهر ۾ ڪڙسانيان دا. اردو غزل جب سي تو ني مجهي ديوانہ بنا رکها هي.

1981ع کان عابده پروين حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائيءَ جا ڪلام مسلسل ڳائي رهي آهي ۽ رڪارڊ قائم ڪيو اٿس. ازي لوگو تمهارا کيا مين جانو ميرا خدا جاني.

اداڪار مشتاق چنگيزي

اداڪار مشتاق چنگيزي محمد يعقوب ملاٽي جي گهر حيدرآباد ۾ جنم ورتو. سندن رهائش گاهہ راحت سئنيما جي آڏو نور منزل حيدرآباد ۾ هوندي هئي. ابتدائي تعليم ٽريننگ ڪاليج فار مين حيدرآباد مان حاصل ڪيائون. بعد ۾ گورنمينٽ هاءِ اسڪول سوسائٽي نمبر ون موجوده نول راءِ هيرانند اسڪول گول بلڊنگ حيدرآباد مان ميٽرڪ جو امتحان پاس ڪيائون. انٽر ۽ بي اي جو امتحان مسلم ڪاليج حيدرآباد مان پاس ڪرڻ کان پوءِ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ اسٽاف آرٽسٽ طور مقرر ٿيا. ان وقت ريڊيو پاڪستان حيدرآباد هوم اسٽيڊ هال حيدرآباد وٽان نشريات نشر ڪندو هو.

مشتاق چنگيزي صاحب مختلف ناٽڪن پروگرامن ۾ حصو ورتو. ساڳئي وقت ڪيس سنڌ زرعي ڪاليج ٽنڊو ڄام ۾ 1965ع ۾ سرڪاري فوٽوگرافر جي حيثيت ۾ مقرر ڪيو ويو ۽ پاڻ ٽنڊو ڄام ۾ فوٽو اسٽوڊيو قائم ڪيائون. 1967ع ۾ شيخ حسن جڏهن فلم شهروفيروز ٺاهي تہ ڪيس هيرو چونڊيو ويو. جنهن فلم وڏي ڪاميابي حاصل ڪئي ۽ اها فلم ڪامياب ٿي تہ اهو سنڌي فلمن جو ٻيو دور هو. پر هن کي شيخ حسن فلم جي لاءِ هيرو موزون قرار ڏيندي ڪيس فلم شهر فيروز ۾ کنيو. هن فلم ۾ هيروئن ماه پاره کي کنيو ويو. جڏهن تہ هن فلم احمد علي. ان کان پوءِ چانڊوڪي، منٽرا

شال ملن، محبوب منا ۾ ڪم ڪيو. فلم رات جي راند دوران سندس شادي خانہ آبادي اداڪاره چڪوري سان ٿي ۽ لاهور روانا ٿي ويا پنهنجي ذاتي فلم ٺاهيون اچ تہ ياڪر پايون 1973ع ۾ پروڊيوس ڪيائين. جتي ڪجهہ وقت کان پوءِ زال مڙس ۾ بدمزگي پيدا ٿي ۽ اداڪاره چڪوري اداڪار ڪيفي سان شادي خانہ آبادي ڪئي.

مشتاق چنگيزي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي ڪانٽريڪٽ تي ملازم رهي چڪا آهن ۽ ريڊيو تان فتح خان جي ڪچهري پيش ڪندا رهيا آهن. لنڊن برطانيہ، ڀارت جا فني دورا ڪرڻ سان گڏوگڏ عمري جي سعادت بہ ماڻي چڪا آهن.

مشتاق چنگيزي جي شادي خانہ آبادي 1974ع ڌاري ٿي.

مشتاق چنگيزي صاحب جا ٽي فرزند آهن. ڪمال چنگيزي، احتشام چنگيزي ۽ عامر چنگيزي.

مهتاب اڪبر راشدي

مهتاب اڪبر راشدي 14 آگسٽ 1947ع تي محمد عيسيٰ چنا جي گهر نئون ديرو ضلعي لاڙڪاڻي ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم نئون ديرو مان ۽ ميٽرڪ پائليٽ سيڪنڊري اسڪول حيدرآباد مان پاس ڪيائين. انٽر زبيده گرلس ڪاليج حيدرآباد مان ڪرڻ کان پوءِ 1967ع ڌاري سنڌ يونيورسٽي مان بي اي 1969ع ۾ ايم اي پوليٽڪل سائنس ۾ فرسٽ ڪلاس ۾ پاس ڪري سنڌ يونيورسٽي ۾ ليڪچرار مقرر ٿي. اتي اسسٽنٽ پروفيسر، ايسوسيئيٽ پروفيسر ۽ انٽرنيشنل رليشنس شعبي جي چيئرپرسن رهڻ کان علاوه 20 آگسٽ 1983ع کان سنڌالاجي جي ڊائريڪٽر ۽ ڊائريڪٽر جنرل لياقت ميموريل لائبريري ڪراچي، ڊائريڪٽر جنرل يونيورسٽي گرانٽس ڪميشن 1980ع کان ڊسمبر 1985ع تائين. 1989ع ۾ سيڪريٽري ثقافت کاتو، سنڌ حڪومت، سيڪريٽري تعليم کاتو، حڪومت سنڌ، سيڪريٽري سماجي بهبود کاتو، حڪومت سنڌ ۽ سيڪريٽري ثقافت کاتو حڪومت سنڌ، سيڪريٽري سُڌ سماء حڪومت سنڌ، سڪريٽري صوبائي. رابطہ رهڻ بعد رٽائرمينٽ حاصل ڪئي اٿس. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان ڪمپيئرنگ ڪرڻ بعد 1974ع ۾ پي ٽي وي تي روشن تارا ۽ بيا پروگرام ڪيائين. 1980ع تائين مختلف مشهور پروگرام ڪيائين. بدر چنا جي نالي سان ڪهاڻيون ۽ افسانہ لکيا اٿس. 26 فيبروري 1981ع تي سندس شادي خانہ آبادي سيد اڪبر شاهہ راشدي سان ٿي. هن وقت صوبائي اسيمبلي جي ميمبر آهي.

محمد يوسف مرحوم

محمد يوسف 14 فيبروري 1940ع تي لونگ فقير مگڻهار جي گهر الهداد چنڊ جي ڳوٺ حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم حيدرآباد مان حاصل ڪئي. پنهنجي والد لونگ فقير ۽ پنهنجي چاچي زوار بسنت فقير کان ڪلاسيڪل راڳ سکيو. چار سال استاد اميد علي خان وٽ سکيو.

هن 1955ع ۾ لياقت ميڊيڪل ڪاليج ڄامشورو ۾ هڪ تقريب ۾ پهريون ڀيرو فن جو مظاهرو ڪيو. استاد ٻيبي خان جي شاگردي ۾ مهدي شاهه جي ڪافي ڳائي پاڻ مڃرايو. ٽنائي جي ميلي ۾ هن ڳايو. هن 15 سالن جي ڄمار ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ آواز جو جادو جڳايو. کيس 31 مارچ 1980ع تي گورنر سنڌ ايس ايم عباسي شاهه لطيف ايوارڊ ڏنو. 1982ع ۾ سچل سرمست ايوارڊ ڏنو ويو.

کيس صدارتي ايوارڊ تمغهٔ حسن ڪارڪردگي پڻ ڏنو ويو. محمد يوسف هڪ فلمي گانو رنگ محل جي لاءِ ڳايو آهي. پيار جي منزل اهو ڪلام مهدي حسن جيَ ٽڪر جو ڪلام ڳايو اٿس.

سيد صالح محمد شاهه

سيد صالح محمد شاهه 4 اپريل 1938ع تي سيد دادن شاهه جي گهر ڳوٺ درياهه بيگ مغل تعلقي ضلعي حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن اديب عالم جو امتحان پاس ڪرڻ کان علاوه سنڌي فائنل امتحان پاس ڪري انگريزي جي پڻ ڄاڻ حاصل ڪئي.

شاهه صاحب حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي رسالي شاهه ڪريم بلڙي جي ڪلام کان علاوه علم ادب تاريخ جي ڄاڻ رکندو هو. سنڌ ۾ رهندڙ هر قوم بابت وٽس ڄاڻ هئي. هن 4 اپريل 1955 کان ريڊيو پاڪستان حيدرآباد.هوم اسٽيڊ هال پراڻي بلڊنگ مان اناؤنسمينٽ، ناٽڪ، فيچر ڪرڻ کان علاوه تقريرون پڻ پڙهندا هئا. 1965ع ۾ بهترين پروگرام ڪيائين.

جمهور جو آواز ۽ فتح خان جو ڪردار 40 سال مسلسل ريڊيو تان ڪيائين. جيڪو 3 آڪٽوبر 1959ع کان ڳوٺاڻي ڪچهريءَ جي ناليس سان نشر ٿيو. 20 جولائي 1960ع تي جمهور جو آواز جي نالي سان نشر ڪيو ويو. سون ورني ڏرتي پروگرام ۾ پوڙهي جهور شخص فتح خان جي ڪردار ۾ عوام ۾ مقبوليت حاصل ڪيائين. ڪچهريءَ وارا ڪيس ڏاڏا سائينءَ پڻ چوندا هئا. اهو.پروگرام هڪ ئي وقت ڪراچي، حيدرآباد ۽ خيرپور ريڊيو اسٽيشن تان نشر ٿيندو هو.

پاڻ پي ٽي وي ڪراچي سينٽر تان اوطاق پروگرام رتي رهاڻ ۾ شرڪت ڪئي ۽ سنڌي فلمن ۾ پڻ ڪردار ادا ڪيائين. ڪيس صدارتي ايوارڊ تمغئہ حسن ڪارڪردگي ٿي وي طرفان گولڊ ميڊل ۽ سگا ظرفان گولڊ ميڊل ۽ شاهه لطيف ڪلچرل سوسائٽي طرفان گولڊ ميڊل پڻ ڏنو ويو.

جيوٽي بائي

هڪ منڙو آواز 22 جنوري 1901ع ۾ ڦڪو گرگلو هندستان راجپوتانا علائقي جي "پيلراڙ" رياست ۾ پيدا ٿيو. سندس پيءُ جڏهن ملتان لڏي آيو ته سندس ملاقات مشهور گويي استاد امير خان سان ٿي. جيڪو جيوٽي جو آواز ٻڌي ڪيس راڳ جي تعليم ڏيڻ لڳو ۽ رئو پارائي جيوٽيءَ کي ڏي بناياائين. استاد امير خان انهن کي ايڏو ته قرب ڏنو جو هي پورو خاندان حضرت شمس تبريز جي هٿان مسلمان ٿيو ۽ پوءِ ميلن، ملاڪڙن ۽ محفلن ۾ جيوٽيءَ پنهنجي فن جو مظاهرو ڪندي، فن جون بلنديون طئي ڪندي ملتان کان ڪراچيءَ تائين سفر ڪيائين ۽ پنهنجي آواز جو جادو جڳائيندي رهي.

بلڙي شاهه ڪريم واري ميلي ۾ جيوٽي استاد خيرمحمد خان سان ملاقات ڪري سندس شاگردي قبول ڪئي ۽ حيدرآباد ۾ رهي ڪافي ڳائڻ جي سکيا ورتي. پوءِ ته بس هي ڪاري ڪوئل پنهنجي آواز سان من موهڻ لڳي. پيري شاهه قادريءَ جو ميلو ٿيو ته ماستر چندر ڪيس ٻڌو ۽ سندس آواز ريڪارڊ ڪرائڻ جي ذميواري ڪنئي، هن اها ذميواري پوري ڪئي ۽ پوءِ سندس سريلي آواز واڄٽ وڄائي ڇڏيا. سنڌ کان هند تائين سندس واهه واهه ٿي وئي. جيوٽي بائي پاڻ به شاعره هئي ۽ سندس ڪيئي ڪلام سندس ئي آواز ۾ رڪارڊ ٿيا. جيوٽي ڏادي سريلي فنڪارا هئي. جتي به ڳائيندي هئي اتي ماڻهن جا ميڙ جمع ٿي ويندا هئا. جيوٽي موسيقيءَ جي دنيا ۾ تمام وڏي مڃتا ماڻي. هن پنهنجي وقت ۾ ايترو ته نالو

پيدا ڪيو جو آل انڊيا ميوزڪ ڪانفرنس ۾ جيڪا هر سال هندوستان ۾ ٿيندي هئي. جيوٽي پورن تيرنهن سالن تائين سنڌ جو مان مٿانهون ڪندي سنڌ جي نمائندگي ڪئي. جيوٽي حيدرآباد جي هڪ عالم کان قرآن شريف ۽ ديني تعليم حاصل ڪئي. هو صوم و صلوات جي پابند هئي. سندس 100 کان مٿي ڪلام رڪارڊ آهن ۽ اڃا تائين ريڊيو پاڪستان تان نشر ٿيندا رهندا آهن. اهڙا عظيم فنڪار سنڌ جي ملڪيت آهن. جيوٽي بائي 1942ع ۾ هن فاني جهان ۾ اسان کي ڇڏي هميشه لاءِ وڇڙي وئي.

سيد منظور حسين شاهه ڪمتر نقوي

سيد لطف علي شاهه منظور ڪمتر نقوي 18 مئي 1924ع تي ٽنڊو جهانيان حيدرآباد ڇانوٽي ۾ .... جي گهر ۾ جنم ورتو. ميٽرڪ جو امتحان پاس ڪرڻ بعد فارسي ۽ طبي تعليم حاصل ڪيائين. وڏيڪ جي لاءِ دهلي مان ڪامل الاطبا جي سند حاصل ڪيائين. کيس علم طب کان علاوه مصوري، شڪار، شاعري، موسيقي، علم جعفر ۽ رمل تي مهارت حاصل ڪيائين.

ٻارنهن سالن جي ڄمار ۾ سنڌي، سرائيڪي اردو ۾ منظور ۽ هندي ۾ منجو ۽ فارسي ۾ سبق تخلص جي نالي سان شاعري شروع ڪيائين.

منهنجي ساڻس ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ ملاقات ٿي. سيد منظور حسين نقوي ڪيترائي ريڊيو جي لاءِ ناٽڪ، فيچر، فتح خان جي ڪچهري ۽ ٻيا پروگرام تحرير ڪيائين. سندس گيت ريڊيو حيدرآباد تان نشر ٿيندا آهن ۽ هن فلم گهونگهٽ لاهه ڪنوار جا گيت پڻ تحرير ڪيا.

سرور بلوچ

سرور چانڊيو بلوچ 23 مارچ 1929ع تي دڙي محلي لاڙڪاڻي ۾ جنم ورتو. هن ميونسپل هاءِ اسڪول مان ميٽرڪ جو امتحان پاس ڪيو جڏهن ته بي اي سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد مان ڪرڻ بعد پرائمري اسڪول ٽيچر دڙي محلي لاڙڪاڻي ۾ مقرر ڪيا ويا. هن شام جو رائيل ٽاڪيز لاڙڪاڻي ۾ بحيثيت بڪنگ ڪلارڪ جي نوڪري ڪئي. ڪرم باغ لاڙڪاڻي ۾ مقامي براڊڪاسٽنگ اسٽيشن تان نشرياتي پروگرام شروع ڪيا. 1943ع کان 1945ع تائين بحيثيت اناؤنسر طور ڪم ڪيائون. 1958ع ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جيڪو ان وقت هوم اسٽيڊ هال پڪي قلعي حيدرآباد ۾ پراڻي عمارت ۾ نشريات جو آغاز ڪري چڪو هو، جنهن ۾ بحيثيت اناؤنسر ۽ اسٽاف آرٽسٽ جي نوڪري جو آغاز ڪيو. هن جمهور جو آواز ۾ ڪمال خان جو ڪردار ادا ڪيو. ٻارن جي ٻاري ۾ ادا جو ڪردار جڏهن ته ادي سڪينا ادي جو ڪردار ادا ڪندي هئي. هن ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان لوڪ گيتن جو پروگرام اوهان جو خط پهتو کان علاوه سيرت النبيﷺ مان اقتباس، پروگرام پيش ڪيا. بحيثيت پروڊيوسر گيتن ڀري ڪهاڻي، يونيورسٽي مئگزين، ڪڙو منجهه ڪڙي لوچين سي لهن، چارڻ چوريو چنگ کان علاوه 1986ع ۾ سينئر پروڊيوسر مقرر ٿيڻ بعد 23 مارچ 1989ع ۾ رٽائرمينٽ حاصل ڪيائون. بعد ۾ مٿن فالج جو حملو ٿيو ۽ 02 جنوري 1990ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويا. پويان پٽ محمد يعقوب چانڊيو اسسٽنٽ پروفيسر ۽ سنڌ پروفيسرس اينڊ ليڪچرار ايسوسيئيشن جو اڳواڻ آهي. هڪ ٻيو فرزند روزانو مهراڻ ۾ بحيثيت ڪمپيوٽر آپريٽر طور ڪم ڪري رهيو آهي.

عنايت بلوچ

سابق اسٽيشن ڊائريڪٽر، ريڊيو پاڪستان حيدرآباد
سابق ميمبر سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن حيدرآباد

محترم عنايت الله بلوچ 03 آڪٽوبر 1941ع تي احمدپور ضلعي خيرپور ميرس ۾ غلام نبي بلوچ جي گھر ۾ جنم ورتو. ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول احمدپور ۽ مڊل جو امتحان به اتان مڊل اسڪول مان پاس ڪرڻ بعد 1959ع ۾ ناز پائليٽ هاءِ اسڪول خيرپور ميرس مان ميٽرڪ جو امتحان پاس ڪيائين. 1962ع ڌاري ممتاز ڪاليج خيرپور مان انٽر، بي اي 1964ع ڌاري سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد مان، 1966ع ڌاري مسلم هسٽري ۾ ايم اي سنڌ يونيورسٽي مان ڪيائين.

سي ڪان اڳ ڪسٽم ڪاتي ۾ سي ڪسٽمز ايگزامنر ڪراچي ۾ مقرر ڪيو ويو. بعد ۾ 1970ع تي فيڊرل پبلڪ سروس ڪميشن جو امتحان ڏيڻ بعد اسسٽنٽ ريجنل ڊائريڪٽر ڪراچي ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جو اسٽيشن ڊائريڪٽر 1984ع کان مقرر ٿيو. مئي 1995ع تائين مسلسل ڏگھو عرصو 10 سال رهيو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي نئين عمارت جي مرمت اسٽوڊيو ۽ ڪمرن جي واڌ سندس دور ۾ ڪرائي وئي. ڪل پاڪستان سنڌي اردو مشاعرو ڪيو ويو. ان موقعي تي سنڌي ادبي بورڊ جي چيئرمين مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ صدارت ڪئي. اهو مشاعرو 1989ع ۾ ريڊيو تان براهِ راست ساڍا پنج ڪلاڪ نشر ڪيو ويو.

عنايت بلوچ صاحب مختلف عهدن تي رهڻ کان پوءِ

1996ع ۾ ڊائريڪٽر پروگرام سڄي پاڪستان جي ريڊيو اسٽيشنن جو پروگرام جو سربراھ مقرر ڪيو ويو. عنايت بلوچ جي شاعري ۽ نثر سوجهرو ڪراچي، نئين زندگي ۽ مهراڻ ۾ شائع ٿيا آهن. سندس شاعري جو مجموعو ٽند ڪنارو ڪنڌ شاعري تي ٻڌل ڪتاب پرين جي پرديس، پرديسي کهڙا پرين، سهسي ٿيا سارنگ، ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ جي خطن جو مجموعو، پيارن جو پيغام سيءِ ۾ پنهون پاڻ، مير سڪندر خان کوسي جي شاعري جو مجموعو، ڪي پڙڏاڪي سڏ، ڊاڪٽر جي الانا جي شاعري جي مجموعي جو ڪتاب ترتيب ڏنائين. محترم عنايت بلوچ کي اهو شرف حاصل آهي تہ هن 1989ع ۾ ان وقت جي وزير اعظم محترمہ بينظير ڀٽو سان ترڪي ۽ عراق جي سرڪاري دوري دوران ساڻن گڏ رپورٽنگ لاءِ موجود هئا.

ان کان علاوه وزير اعظم بينظير ڀٽو جي 1994ع ۾ برطانيہ جي پرڏيهي دوري دوران پڻ ساڻن برطانيہ ۾ سرڪاري ڪوريج لاءِ موجود هئا. سائين عنايت بلوچ وائس آف آمريڪا، بي بي سي لنڊن، ايشيا پئسفڪ انسٽيٽيوٽ آف براڊڪاسٽنگ، ڪوالالمپور، ملائشيا، دبئي، جرمني ريڊيو طرفان براڊڪاسٽنگ جي سکيا ورتي. ايمڪ ايشيا ميڊيا جي سنگاپور جي انسٽيٽيوٽ ۾ ورڪشاپ ۽ سيمينارن ۾ شرڪت 2000ع ۾ جاپان ۾ ٽريننگ ڏني، سائين 2001 ۾ رٽائرمينٽ ورتي.

2001ع ۾ ايف ايم سچل 105 حيدرآباد تنصيب کان پوءِ هڪ سال تائين ان کي هلائيندو رهيو. ايف ايم 99 ٽٽي کي پڻ جاري ڪرڻ کان علاوه هڪ سال تائين پيمرا جو ڪنسلٽنٽ رهيو. سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن حيدرآباد جو ميمبر پڻ رهي چڪو آهي.

سڪندر بلوچ مرحوم

سابق اسٽيشن ڊائريڪٽر، ريڊيو پاڪستان حيدرآباد

سڪندر بلوچ 15 سيپٽمبر 1940ع تي نٿو خان چانڊيو بلوچ جي گهر ۾ ٽنڊو آغا اسماعيل شاهه پاڙو حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم پنهنجي پاڙي جي پرائمري اسڪول مان حاصل ڪئي. جڏهن ته ميٽرڪ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان ڪرڻ بعد انٽر ۽ بي اي سٽي آرٽس ڪاليج حيدرآباد مان پاس ڪيائين. جڏهن ته ايم اي سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان پاس ڪرڻ بعد 1960ع تي حاجي ماڻڪ پٽي مڊل اسڪول، قليلي حيدرآباد ۾ مڊل اسڪول جو هيڊ ماستر مقرر ٿيو. هن 1962ع ۾ انڊس ٽائمز حيدرآباد جيڪا پڪي قلعي حيدرآباد مان نڪرندي هئي، جنهن جو ايڊيٽر مسٽر قريشي هوندو هو. بحيثيت ايڊيٽر جي صحافتي زندگي جو آغاز ڪيو. هن 1966ع ۾ بحيثيت پروڊيوسر ريڊيو پاڪستان راولپنڊي بعد ۾ مختلف ريڊيو اسٽيشنن تي مقرري بعد 1973ع ۾ سينئر پروڊيوسر ۽ 1988ع ۾ پروگرام مئنيجر مقرر ٿيو.

1994ع ۾ کيس خضدار جي ريڊيو اسٽيشن/ جو ڊائريڪٽر، 1995ع ۾ خيرپور جو اسٽيشن ڊائريڪٽر ۽ سال 2000ع ۾ ريڊيو پاڪستان جي اسٽيشن ڊائريڪٽر به مقرر ڪيو ويو. جتان رٽائرمينٽ کان پوءِ ڳوناڻنجي لاءِ پروگرام،

ٻارن جي پروگرام ۽ فتح خان جي ڪچهري ۾ ڪردار ادا ڪندو هو. 15 فيبروري 2010ع تي صبح جو اٺين وڳي دل جو دورو پوڻ سبب وفات ڪري ويو.

ڪيس بهترين براڊڪاسٽر طور صدارتي ايوارڊ ڏنو ويو. هن پي ٽي وي جي پروگرام ڪچهري ۾، ۽ ريڊيو پاڪستان جي پروگرام فتح خان جي ڪچهري، بعد ۾ فتح خان جي ڪچهري جي ميزبان طور پڻ ڪم ڪيو.

ٽنڊو آغا جي قبرستان ۾ سپرد خاڪ ڪيو ويو. قليلي ۽ ماڊل ٽائون جو درجو ڏياريو. سندس نالو گنيز بُڪ آف ورلڊ رڪارڊ ۾ شامل ڪيو ويو آهي.

محمد حسين قادري

محترم محمد حسين قادري پهرين جنوري 1957ع تي ليليٰ آباد قادري اسٽريٽ لاڙڪاڻي ۾ برڪت علي قادري جي گهر ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم ديني مدرسه هاءِ اسڪول لاڙڪاڻي مان، ميٽرڪ 1971ع ڌاري پائليٽ سيڪنڊري اسڪول لاڙڪاڻي مان جڏهن ته انٽر ڪامرس، ڪامرس ڪاليج لاڙڪاڻي مان 1973ع ڌاري ۽ بي اي 78_1977ع ڌاري سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان ايم اي جرنلزم 1988ع ڌاري پاس ڪيائون.

ڪين ڪراچي ۾ 1979ع ۾ سنڌي لئنگويج ٽيچر جو آرڊر مليو. قاسم آباد ڪورنگي ۾ نوڪري ڪيائون بعد ۾ هوپ فل هاءِ اسڪول حيدرآباد، نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد، ايس ڪي رحيم حمايت الاسلام بوائز هاءِ اسڪول، ماڊرن هاءِ اسڪول لطيف آباد نمبر 09 حيدرآباد ۾ استاد طور مقرر رهيا. بعد ۾ ريڊيو تي ڪمپيئر 1981ع ڌاري ريڊيو پاڪستان ڪراچي ۽ حيدرآباد تي اناؤنسر جي حيثيت ۾ زرعي پروگرام ڪرڻ سبب 1990ع ۾ ريڊيو پروگرام آفيسر طور مقرر ڪيو ويو. زراعت کاتي جي انفارميشن کاتي حيدرآباد هن وقت ان پوسٽ تي ڪم ڪري رهيو آهي.

محمد حسين قادري صاحب ريڊيو پاڪستان تان بحيثيت ريڊيو آرٽسٽ بلو کوکر ناٽڪ ۽ انور بلوچ سان ٻيا پروگرام، گل حسن قريشي، جهانگير قريشي، انور هڪڙي،

خواجہ امداد سان گڏ پروگرام ڪيا. ان کان علاوه تاريخي ناٽڪن محمد بن قاسم مشتاق مغل سان گڏ ڪم ڪيو.

ست سورميون مشتاق چنگيزي، صالح محمد شاھہ سان گڏ ڪم ڪيو. ڪيس سهٽي گولڊ مڊل شهدادڪوٽ، ڪي ٽي اين طرفان ڪراچي ۾ ايوارڊ ڏنو ويو. گھر جي گھر ماڻڪ موتي لال تنظيم طرفان ايوارڊ ڏنو ويو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد طرفان حسن ڪارڪردگي ايوارڊ قاضي اسد عابد طرفان ڏنو ويو. هن وقت اي آر وائي طرفان اردو سنڌي ڊراما سيريل زيور ڪري رهيو آهي. جيڪو جاويد فاضل فلمن جو ڊائريڪٽر ڪري رهيو آهي. ان کان علاوه جيو ٽي وي تي ڊرامہ سيريل طارق جميل ڪري رهيو آهي. گھوڙا يا گاڏي، دنگي مجھہ درياھہ جو ترجمو.فاروق ڪري رهيو آهي. ناؤ ۾ درياھہ، هن پنهنجي پيغام ۾ چيو آهي تہ اسان کي جياپي جي ويڙھہ ۾ اعليٰ ڪردار ادا ڪرڻ گھرجي، جيئن سوڀ حاصل ٿئي.

محمد حسينؒ قادري هن وقت ٽي وي تي ڪيترائي ناٽڪ ڊرامہ سيريل ڪري چڪو آهي. هن وقت هڪ ناٽڪ ڪري رهيو آهي. جنهن جو 300 قسطون آهن. هن چيو تہ زندگي جو وقت تمام ٿورو آهي. ان ڪري پاڻ ۾ محبت ونڊيو توهان کي تڪليف وقت انسان سان پيار ڪرڻ گھرجي.

مير محمد لنجار

مير محمد لنجار 04 جنوري 1952ع تي ڳوٺ مانجهو لڳ ڪيڊٽ ڪاليج پيٽارو تعلقو ڪوٽڙي، ضلعي دادو هاڻوڪي ضلعي ڄامشوري ۾ عبدالرحمان لنجار جي گهر ۾ جنم ورتو.

هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول مانجهو ۾ حاصل ڪئي. جڏهن ته ڇهين ڪلاس کان وٺي ميٽرڪ 1969ع ڌاري گورنمينٽ بوائز هاءِ اسڪول ڪوٽڙي مان انٽر 1971ع ڌاري مسلم سائنس ڪاليج حيدرآباد ۽ 1974ع ڌاري ايگريڪلچر يونيورسٽي ٽنڊو ڄام ان وقت سنڌ زرعي ڪاليج مان ايم ايس سي پاس ڪيائين.

04 مارچ 1971ع تي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد پروڊيوسر سرور بلوچ ڪمرشل سروس ۾ بطور اناؤنسر چونڊ بعد ريڊيو تي مختلف پروگرام ڪيا. هڪ شعر هڪ نغمو مقبول پروگرام، لوڪي جي اسان جو سوال ۽ اوهان جو جواب منهنجي پسند جو نغمو چارڻ چوريو چنگ پروگرام ترتيب ڏنا ۽ سندس آواز ۾ ريڊيو پاڪستان، حيدرآباد تان نشر ٿيندا رهيا. اهو سڀ ڪجهه الله تعاليٰ جل شانهٗ جو ڪرم آهي.

ان وقت بيگم ڪلثوم سلطان سينئر اناؤنسر، ان وقت جي اسٽيشن ڊائريڪٽر ايم بي انصاري، الياس عشقي، آغا سليم، سيد صالح محمد شاهه، نياز پنهور، مهتاب اڪبر راشدي، عبداللطيف عباسي، اقبال جعفري، شفيق الرحمان

پراڇ، جهانگير قريشي سان گڏ ڪم ڪيو.

....

1979ع ڪريڊٽ آفيسر يو بي ايل حيدرآباد زونل آفيس ميونسپل آفيس اسٽيشن روڊ حيدرآباد، ايگريڪلچرل سپروائزر ڪريڊٽ ٽيم انچارج مٽياري 1980ع کان 1983ع ٽنڊوڄام، 1985ع کان 1991ع تائين ٽنڊوالهيار ۾ مقرر رهيو.

سرڪل آفيسر، يو بي ايل، گل سينٽر حيدرآباد انچارج سينئر ايگريڪلچرل آفيسر 1993ع ۾ زونل آفيس ميرپورخاص ۾ ايگريڪلچرل انچارج ڪريڊٽ آفيسر 1995ع رهيو. سرڪل آفيس، ريجنل آفيس ريجنل ڪوآرڊرينيٽر ۽ ريجنل ايگريڪلچرل مئنيجر رهيو. 2005ع ميرپورخاص بدلي ڪري رکيو ويو. ڊسٽرڪٽ سانگهڙ يو بي ايل برانچ ايگريڪلچرل ڪريڊٽ آفيس آڪٽوبر 2007ع گولڊن هئنڊ شيڪ ورتو. اڄ ڪالهه وحدت ڪالوني حيدرآباد ۾ رهائش رکي ٿو.

محمد قاسم ماڪا

ڊائريڪٽر انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، سنڌ يونيورسٽي، ڄامشورو

محمد قاسم ماڪا 03 مئي 1954ع تي ڳوٺ ماڪا تعلقو ڳڙهي ياسين ضلعي سکر هاڻوڪو ضلعو شڪارپور ۾ شاهه محمد ماڪا جي گهر ۾ جنم ورتو. محمد قاسم ماڪا ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول قاضي واهڻ تعلقي ڳڙهي ياسين مان حاصل ڪئي. ياد رهي ته ان پرائمري اسڪول ۾ مهراڻ يونيورسٽي جو پرنسپل ڊاڪٽر افغان تعليم حاصل ڪئي هئي.

محمد قاسم ماڪا صاحب ميٽرڪ جو امتحان 1970ع ڌاري گورنمينٽ بوائز هاءِ اسڪول سکر نمبر ون مان پاس ڪيو. جڏهن ته انٽر ميڊيئيٽ جو امتحان سال 1972_73ع ۾ سچل سرمست آرٽس ڪاليج حيدرآباد مان پاس ڪيائين. اتي مرزا قليچ بيگ جو لکيل ناٽڪ انڪوائري آفيسر ۾ منظور قريشي سان گڏ ڪم ڪيائون. ان سلسلي ۾ عبدالڪريم بلوچ صاحب پي ٽي وي تي ڪيس آڻڻ ۾ اخلاقي مدد ڪئي. ڪين پي ٽي وي جي پروگرام سُر جي سفر جي سلسلي ۾ تحقيقي ڪم ڪرڻ جي سلسلي ۾ ايوارڊ پڻ ڏنو ويو. محمد قاسم ماڪا صاحب انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ڄامشورو ۾ ريسرچ آفيسر مقرر ڪيا ويا. جنهن کان پوءِ ڊپٽي ڊائريڪٽر ۽ هن وقت ڊائريڪٽر، انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي آهن. ان مقام تي آڻڻ جي لاءِ پير، علي محمد شاهه راشدي سنڌ يونيورسٽي جي

سابق وائس چانسلر شيخ مبارڪ اياز ۽ ڊاڪٽر غلام علي الانا ساڻس سرڪاري نوڪري جي سلسلي ۾ اخلاقي مدد ڪئي.

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي ميڊم مهتاب چنا، عنايت بلوچ، ايم بي انصاري، سندس مدد ڪئي. جيسين هو ريڊيو تي پنهنجي ڪارڪردگي جو مظاهرو ڪري ان کان علاوه امان الله انصاري ڪيس ريڊيو تي آڻڻ ۾ سندس مدد ڪئي. جڏهن ته علي محمد پنو جهانگير قريشي سندس رهنما رهيا.

محمد قاسم ماڪا جا لکيل گيت رونا ليليٰ، عابده پروين، محمد يوسف، محمد جمن ۽ ٻين فنڪارن 100 کان مٿي گيت ڳايا آهن. جڏهن ته سڀ کان پهرين اي اي پروڊڪشن طرفان محمد قاسم ماڪا، جلال چانڊيو، عابده پروين، ماسٽر چندر، ڀڳت ڪنور رام، زرينا بلوچ ۽ ٻين فنڪارن جون ڪيسٽون ميدان ۾ آڻي سنڌي ماڻهن کي اردو ڪيسٽ جي دنيا مان سنڌي ڪيسٽ جي دنيا ۾ آندو.

محمد قاسم ماڪا جي ميوزڪ سان دلچسپي ڏسي موجوده اسٽيشن ڊائريڪٽر نصير مرزا محمد قاسم ماڪا جي پروگرام ڪرڻ جي انداز کي ڏسي گهڻو ڪجهه حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. موجوده پروگرام مئنيجر گل حسن قريشي پڻ محمد قاسم ماڪا جو شاگرد آهي. جڏهن ته محمد قاسم ماڪا جي ڪلاس فيلوز ۾ ادل سومرو، رفيق سومرو، انڪم ٽيڪس آفيسر سکر، سنڌ هاءِ ڪورٽ جو جسٽس صادق پنهور شامل آهن. محمد قاسم ماڪا کي پنهنجي زندگي ۾ مخدوم محمد زمان طالب المولیٰ، استاد بخاري ۽ ٻين سندس شاعري ۽ گيت جي ريڪارڊنگ ڪرڻ جا حق واسطا ڏئي ڇڏيا هئا. ان کان علاوه ڪي ٽي اين پروگرام رنگ منچ هفتي ۾

چار پيرا پيش ڪيو وڃي ٿو، جيڪو موسيقي بابت هڪ مڪمل تحقيقي پروِگرام آهي. جنهن کي سنڌ جي عوام تمام گهڻو ساراهيو آهي.

محمد قاسم ماڪا کي اهو اعزاز حاصل آهي ته هن ماستر چندر، ڀڳت ڪنوررام جي وڊيو ريڪارڊنگ منظر عام تي آندي. محمد قاسم ماڪا سنڌي ادبي بورڊ ڄامشورو جي گورننگ باڊي جو ميمبر پڻ آهي.

سابق وزيراعظم شهيد بينظير ڀٽو صاحب محمد قاسم ماڪا کي سندس ڊاڪيومينٽري فلمن ۽ دستاويزي ۽ موسيقي جي بهترين پروگرام پيش ڪرڻ تي ڪيس ساراهيندي هئي. محمد قاسم ماڪا سنڌ جي ڪيترن ئي فنڪارن کي فن جي دنيا ۽ ڪيسٽ جي دنيا ۾ آڻڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪيو آهي.

اسماعيل بن واصف

اسماعيل بن واصف 1931ع ڌاري محمد بخش واصف جي گهر ۾ ولايت علي شاهہ جي پڙ ڪاهي روڊ حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم قاضي عبدالقيوم پرائمري اسڪول مان حاصل ڪئي. بعد ۾ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان ميٽرڪ پاس ڪرڻ بعد تعليم کاتي ۾ پرائمري استاد مقرر ڪيو ويو. اسماعيل بن واصف ٻارن جي لاءِ ڪتاب ڪهاڻيون لکيون. ڪيس سنڌ يونيورسٽي پريس ۾ بحيثيت پروف ريڊر مقرر ڪيو ويو. جنهن بعد هن ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي لاءِ ڊراما پروگرام تحرير ڪيا.

اسماعيل بن واصف 1966ع ۾ رٽائرمينٽ کان پوءِ روزانو آفتاب حيدرآباد ۾ فلمي صفحو جاري ڪيو. اسماعيل بن واصف سنڌي فلم بادل ۽ برسات ناهي، جنهن ۾ ابو بلال هيرو هو. مرحوم يادگار اسٽور طرفان ڪيترين گائيڊبون تحرير ڪيون. مرحوم سان آخري ملاقات مارڪيٽ ٽاور پرسان هنڪ هوٽل ۾ ٿي. ان بعد 23 جون 1993ع کان بيمار رهڻ بعد، مرحوم 24 نومبر 1993ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. سندس پونيئرن ۾ محمد ماسٽر اسماعيل بن واصف، محمد اسلم پناڻ مرحوم ۽ ٻيا شامل آهن. جيڪي هن وقت ڪاهي روڊ حيدرآباد تي رهائش رکن ٿا.

اداڪار لياقت شيخ

لياقت علي شيخ 22 مئي 1957ع تي حيدرآباد ۾ شوڪت علي شيخ وڪيل جي گهر ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم ٽريننگ ڪاليج فارمين حيدرآباد مان حاصل ڪئي، بعد ۾ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان جڏهن ته ماڊل اسڪول مان 1972ع ۾ ميٽرڪ جو امتحان پاس ڪيو. انٽر مسلم سائنس ڪاليج مان 1974ع ۾ پاس ڪيائين ۽ بي اي سچل سرمست آرٽس ڪاليج حيدرآباد مان، 1977ع ۾ ايل ايل بي، سنڌ حيدرآباد لا ڪاليج سوسائٽي حيدرآباد مان پاس ڪيائين. 1984ع ۾ ايم اي سوشالاجي سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان 1986ع ۾ پاس ڪئي.

تعليم ڪاتي ۾ 1980ع ۾ جونيئر ڪلارڪ سلطان آباد بوائز هاءِ اسڪول هن وقت ڊي او ايليمينٽري حيدرآباد وٽ سپريڊنٽ طور پنهنجا فرائض انجام ڏئي رهيو آهي.

لياقت علي شيخ اسٽيج تي 1974ع کان 1980ع تائين ناٽڪن ۾ ڪم ڪيو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان مختلف پروگرام ناٽڪ ڪيا. ڪاروبار جي سلسلي ۾ حيدرآباد جي شورومن تي گاڏين جو ڪاروبار ڪيو.

ذوالفقار علي قريشي

ذوالفقار علي قريشي، اُستاد نياز حسين جي گهر ۾ 13 مئي 1963ع تي جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول فردوس ڪالوني لياقت ڪالوني حيدرآباد مان حاصل ڪئي. جڏهن ته ميٽرڪ جو امتحان گورنمينٽ هاءِ اسڪول حيدرآباد مان پاس ڪيائين. جڏهن ته بي اي ميوزولاجي نيشنل ڪاليج آف آرٽس لاهور، پنجاب يونيورسٽي مان پاس ڪئي. هندي زبان بابت پڻ ڊپلوما ڪورس پاس ڪيائين.

1989ع ۾ ايم اي ماس ڪميونيڪيشن يونيورسٽي آف سنڌ ڄامشورو مان پاس ڪيائين، گڏوگڏ مهراڻ يونيورسٽي آف انجنيئرنگ اينڊ ٽيڪنالاجي ڄامشورو جي پرائمري ۽ هاءِ اسڪولس ۾ 1989ع کان 1993ع تائين بحيثيت ميوزڪ ٽيچر فرائض انجام ڏنائين.

هن وقت اسسٽنٽ پروفيسر جي حيثيت سان ڊپارٽمينٽ آف ماس ڪميونيڪيشن يونيورسٽي آف سنڌ ڄامشورو ۾ پڙهائي رهيو آهي.

محترم ڪامران پٺي

محترم ڪامران پٺي 15 ڊسمبر 1943ع تي ميان عبدالله خان پٺي جي گهر لوهار مسجد واڊن جو پڙ ڪاهي روڊ حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم قاضي عبدالقيوم پرائمري اسڪول ڪاهي روڊ حيدرآباد مان 1940ع ڌاري جڏهن تہ ميٽرڪ سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد مان انٽرميڊيئيٽ 1953ع ڌاري پڻ سٽي ڪاليج پاس ڪيائون.

جڏهن تہ بي اي سٽي ڪاليج حيدرآباد مان سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد مان پاس ڪيائون. 1982ع ڌاري پوسٽ گريجوئيشن ايم اي شعبہ صحافت ۾ فرسٽ ڊويزن سيڪنڊ پوزيشن ۾ سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان ڪيائون.

ڪامران پٺي صاحب 1958ع ۾ بحيثيت ڊراما آرٽسٽ چونڊيا ويا. ان وقت ريڊيو پاڪستان حيدرآباد هوم اسٽيڊ هال جي پراڻي بلڊنگ ۾ هلندو هو. 13 سيپٽمبر 1965ع ۾ جڏهن نئين بلڊنگ ۾ منتقل ٿي تہ کيس مقامي خبرن جي نيوز سيڪشن ۾ بحيثيت نيوز ايڊيٽر مقرر ڪيو ويو. ڪامران پٺي صاحب چيو تہ اسان جي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد نيوز جي نرسري آهي. ان طرف اسان کي توجهہ ڏيڻ گهرجي. ان شعبي کي نرسري ڪري ڏيان ڏنو وڃي ۽ نت نوان تجربا ڪرڻ سان هن جديد دور مطابق سٺي کان سٺا نيوز ڪاسٽر پيدا ڪري سگهجن ٿا.

هن پڌايو تہ کيس 1966ع ڌاري سينٽرل نيوز آرگنائيزيشن ڪراچي ۾ نيوز ڪاسٽر طور چونڊيو ويو. جتي

هو مقامي خبرون پڙهندو هو. جيڪي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ڪراچي کان علاوه ٻين ريڊيو اسٽيشنن تي نشر ڪيون وينديون هيون. هن چيو ته خبرن ۾ مون ۽ منهنجي شاگردن نواڻ پيدا ڪرڻ جي، ڪوشش ڪئي. 1977ع ۾ سينٽرل نيوز براڊڪاسٽنگ جو شعبو اسلام آباد ۾ منتقل ڪيو ويو. جتي هن 1983ع تائين اسلام آباد ريڊيو تان خبرون پڙهيون. ڪيس صدر پاڪستان طرفان خبرون پڙهڻ جي شعبي ۾ نمايان ڪارڪردگي سرانجام ڏيڻ تي حسن ڪارڪردگي ايوارڊ 1982ع ڏنو ويو.

1984ع ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ بحيثيت اسڪرپٽ رائيٽر جي مقرري ڪئي وئي. اهڙي نموني بحيثيت ليکڪ، ڊراما آرٽسٽ ۽ نيوز شعبي سان لاڳاپيل هجڻ سبب ٽن شعبن جو ماهر ڪامران پنهنجي آهي. بحيثيت اسڪرپٽ رائيٽر جي ڪامران پنهنجي ٻارن جي ٻاري، ڊراما فيچر، الف اجالا، رنگ نو، موسيقي جا پروگرام پروڊيوس ڪيا.

سنڌي ناٽڪ جمهور جو آواز جيڪو اڳتي هلي سيد صالح محمد شاهه جو پروگرام فتح خان جي اوطاق ۾ تبديل ٿيو، پروڊيوس ڪيا. ڪامران پنهنجي صاحب دفتري لکپڙهه جي شعبي ۾ پڻ وڏو ماهر آهي. هر اسٽيشن ڊائريڪٽر سندس ان صلاحيت مان پورو پورو فائدو حاصل ڪندو هو. 1994ع ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان رٽائرمينٽ بعد ڪيس ڪانٽريڪٽ تي رکيو ويو. جنهن دوران 2005ع تائين هن ڪم ڪيو.

ڪامران پنهنجي چيو ته اسان جي نيوز ڪاسٽر سندس رول ماڊل تي عمل ڪري رهيا آهن. جنهن ۾ زاهد جتوئي جي

خبرن پڙهڻ جو انداز سرفهرست آهي. ڪامران پنّي صاحب کي الله تعاليٰ ٽي فرزند عطا ڪيا آهن. جيڪي فرنيچر جو ڪارخانو هلائي رهيا آهن. هن چيو ته ان شعبي ۾ ماڻهن جي منافقي ۽ حسد تنزلي جو سبب آهن. ان ڪان پوءِ ڪامران پنّي صاحب کي سنڌي ٻوليءَ جي بااختيار اداري ۾ بحيثيت سيڪريٽري مقرر ڪيو ويو. جتي ڪجهه عرصو رهڻ بعد هن وقت جي اسٽيشن ڊائريڪٽر نصير مرزا ڪيس اهم ذميواريون حوالي ڪرڻ بعد هن جي همت افزائي ڪئي آهي. ڪامران پنّي صاحب بطور نيوز ڪاسٽر جي رول ماڊل طور تي ڪيس اعزاز ڏنو ويو

ريڊيو ۽ ٽي وي جو فنڪار

رسول بخش ڏاهري

رسول بخش ڏاهري 4 مئي 1961ع تي غلام حسين ڏاهري جي گهر ڳوٺ محمد خان ڏاهري تعلقي شهدادپور ضلعي سانگهڙ ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول جهل جو ۾ جڏهن ته ميٽرڪ گورنمنٽ پرونشلائزڊ هاءِ اسڪول شهدادپور مان جڏهن ته انٽرميڊيئيٽ ۽ بي اي جو امتحان گورنمنٽ ڊگري ڪاليج شهدادپور مان پاس ڪرڻ بعد ڪيس ڪراچي ۾ نوڪري ملي ته هن 1985ع کان ريڊيو پاڪستان ڪراچي تان مختلف پروگرام ڪيا. جڏهن ته ان کان اڳ 1978ع کان اسٽيج تي ناٽڪ پڻ ڪندو رهيو. جنهن بعد 1983ع کان پي ٽي وي ڪراچي سينٽر جي سنڌي اردو ناٽڪن کان علاوه 1992ع ۾ سنڌس ناٽڪ روسو هزار شير خان کي نهايت گهڻو پسند ڪيو ويو. جڏهن ته کي ٽي اين تي سنڌس ناٽڪ گردش نصيب ۽ سهارو کي ايوارڊ جي لاءِ نامزد ڪيو ويو هو. هن چيو ته اسان جي نوجوانن کي پڙهائي طرف وڌ کان وڌ ڌيان ڏيڻ گهرجي . هر نوجوان کي پنهنجي فيلڊ ۾ نمايان حيثيت حاصل ڪرڻ جي لاءِ جدوجهد ڪرڻ گهرجي. هن چيو ته اسان کي انسانيت جي مڪمل پرک هجڻ گهرجي. هن چيو ته سنڌ ٻڏي رهي آهي. ڳالهين بجاءِ اسان کي عملي انسان ٿيڻ گهرجي. ملڪي سطح تي اسان هيٺئين سطح تي اچي ويا آهيون. اسان کي قابليت حاصل ڪري اڳتي وڌڻ گهرجي. هن چيو ته ٻوڏ جي صورتحال کي منهن ڏيڻ جي لاءِ اسان کي هر سطح تي تيار ٿيڻ گهرجي.

هن پي ٽي وي جي ڀيٽ ۾ خانگي چينلن کي چيو ته اهي پتر دنيا جي اصلاحي ناٽڪ عام ماڻهن جي مزاج موجب پيش ڪن.

سيد ماڪن شاهہ رضوي

سيد ماڪن شاهہ رضوي 11 نومبر 1960ع تي سيد جيئرو شاهہ رضوي جي گهر ۾ ڳوٺ جيئرو شاهہ لڳ ٽنڊو باگو ضلعي بدين ۾ ڄنم ورتو. هن ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺ جيئرو شاهہ پرائمري اسڪول مان حاصل ڪئي جڏهن تہ وڌيڪ تعليم گورنمينٽ هاءِ اسڪول جهڏو ميٽرڪ جڏهن تہ انٽرميڊيئيٽ جو امتحان شاهہ وجي هاءِ اسڪول، ميرپور خاص انٽر ڊگري ڪاليج ٽنڊو جان محمد مان، بي اي سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان پاس ڪئي اٿس.

سائين ماڪن شاهہ رضوي جا ٻہ ڪتاب ڇپجي پڌرا ٿي چڪا آهن. جنهن ۾ هڪ ڪتاب زهر جهڙي زندگي اجهاميو برن جيڪو سنڌي ٻولي جي بااختيار اداري حيدرآباد طرفان ڇپايو ويو آهي. جنهن کي سنڌ ثقافت کاتي پاران سال جو بهترين ڪتاب قرار ڏيندي ڪيش 50 هزار روڪ انعام ڏنو ويو.

سندس ڪيترائي ڪلام ريڊيو ۽ ٽي وي تي ڳايا وڃن ٿا. سندس 138 ڪالم مختلف اخبارن ۽ رسالن ۾ جڏهن تہ 71 مضمون شائع ٿيا آهن. جڏهن تہ 10 ڪتابن جو مسودو تيار آهي. شاهہ صاحب حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي جي ڪلام جي روشني ۾ شاهہ جا سورما امرو ڪردار ريڊيو ٽي وي جي لاءِ ڊراما تائيز ڪيل.

شاهہ جا پڪي شاهہ جي ڪلام ۾ ذڪر ڪيل پکين تي تحقيقي مضمون ۽ فيچر لکيا اٿس. شاهہ جا پورهيت،

پورهيت جي ڪردارن تي تحقيقي مضمون ريڊيو فيچر تحرير ڪيا اٿس. سنڌڙي تنهنجا ڳوٺ وسن، سنڌ جي ڳوٺن تي تحقيقي فيچرز ۽ مضمون لکيا اٿس.

ان کان علاوه ڌرتي ڌڄاڻيون، سنڌ ۾ عورتن جي نالي تي آباد ٿيل شهرن ۽ ڳوٺن تي تحقيقي مضمون ۽ فيچرز تحرير ڪيا اٿس. شاهه صاحب کي ٻه گهر واريون آهن. جنهن مان کين ست ٻار آهن.

شاهه صاحب کي برسات جي سانوڻي مُند پسند آهي. رنگ ۾ رنگ پيلو ۽ آسماني رنگ پسند آهي. گلن ۾ موتيو ۽ چنبيلي گل پسند آهن. شاهه صاحب اڪثر سلوار قميص پائڻ پسند ڪندا آهن. کين مهينن ۾ مهينو ڊسمبر پسند آهي. ٺٽي ۽ حيدرآباد سندس پسنديده شهر آهن. پنهنجي والده جي شفقت ۽ ڇانو ۾ رهڻ پسند ڪندا آهن. هن وقت قاسم آباد حيدرآباد ۾ رهائش اٿن.

سيد ماڪن شاهه رضوي ريڊيو ٽي وي، اسٽيج جي ڪمپيئرنگ ڪرڻ کان علاوه هڪ بهترين ناٽڪ ليکڪ، ڪهاڻيڪار، شاعر، ڪالم نگار ۽ مضمون نگار آهي.

ريڊيو پاڪستان تان سندس 95 ناٽڪ ۽ 276 فيچرز نشر ٿي چڪا آهن. جڏهن ته ٽي وي تي 32 سنڌي سيريل ٽيليڪاسٽ ٿي چڪا آهن. جڏهن ته 26 اردو ۾ سيريل 5 اردو ۾ سيريز جڏهن ته 2 سنڌي ۾ آرٽ پلي سنڌي ۾ 22 جڏهن ته اردو ۾ 118 آرٽ پلي ٽي وي تي ٽيليڪاسٽ ٿي چڪا آهن.

ريڊيو آرٽسٽ

قاضي محمد جمن مرحوم

محمد جمن قاضي ولد قاضي محمود سال 1933ع ۾ ننيڙي ڳوٺ ٽگر نوان ضلعو نوابشاهه تعلقو ڪنڊيارو ۾ جمعي ڏينهن ڄائو. محمد جمن جمعي ڏينهن ڪري نالو رکيو ويو هوس. اصل نالو اسان جي والد صاحب پنهنجي پيءُ جو دوست محمد رکيو.

ننڍي هوندي کان نهايت شرارت ۾ تيز پڙهائيءَ ۾ گهٽ هو. پر جڏهن بابا سائينءَ جي بدلي ڪراچيءَ ۾ (چيف ڪورٽ) هاڻي هاءِ ڪورٽ جي نالي سان مشهور آهي، تڏهن بابا سائين ڳوٺ کي الوداع ڪري اچي ڪراچيءَ ۾ سڪونت اختيار ڪئي.

محمد جمن ڪراچيءَ ۾ لياري مارڪيٽ جي پرسان آسن مل تي اوجها اسڪول ۾ داخلا ورتائين ۽ فائنل اتان پاس ڪري اين جي وي هاءِ اسڪول ۾ پرائمري ماستر مقرر ٿيو. ان وقت پرنسپال صاحب موسوي صاحب هو. ۽ هن کي بابا جي ڪري ئي اتي جاءِ ڏنائين. چو ته بابا ۽ امان جي وفات بعد وڏي ياءُ ڪرسچن مائيءَ سان شادي ڪئي ۽ اسان کي پنهنجي دين تان ٿيڙڻ جي ڪوشش ڪيائين پر ان ۾ هو ڪامياب نه وئي. الله تبارڪ و تعاليٰ اسان کي پنهنجي دين اسلام تي رهڻ جي توفيق ڏني.

اين جي وي هاءِ اسڪول مان ئي سال 1952ع ۾

حيدرآباد ٽريننگ ڪاليج ۾ سکيا لاءِ سرڪار طرفان ويو. جتان ٻه سال ٽريننگ ڪري اتي ئي ماستري ورتائين ۽ ان دوران هن جي استاد محمد جمن ميراثي سان ملاقات ٿي ۽ هن ان کان راڳ جي سکيا ورتي. ۽ هن چڱي مهارت حاصل ڪئي. باقاعده هن کي ريڊيو پاڪستان جا پروگرام ملڻ شروع ٿيا ۽ هي ڪافي مشهور ٿي ويو. گهڻو ڪري پنهنجي استاد سان گڏجي شادين ۾ ويندو هو ۽ هن جوڻيجا قوم مان شادي ڪئي. جنهن مان کيس ٻه پٽ ۽ ٻه نياڻيون آهن. جيڪي اجان حيات آهن.

آخر هي جهان ڇڏڻو ئي آهي ۽ قاضي محمد جمن سال 1995ع ۾ حيدرآباد ۾ وفات ڪري ويو ۽ کيس لواري شريف ضلعي بدين ۾ سپرد خاڪ ڪيو ويو. خدا پاڪ کيس جنت ۾ جاءِ عطا ڪري آمين.

موسيقار غلام حيدر

موسيقار غلام حيدر 1906ع ۾ حيدرآباد ۾ جنم ورتو. 1935ع ۾ سورگ کي سڄهي فلم ۾ گل بکاؤلي، يملا جٽ ۽ چوڌري فلمن جي موسيقي ڏني. مشهور فلم خاندان ۾ ڪيس شهرت ملي. هن سردار اختر، امراءُ بيگم، زينت بيگم، منور سلطانہ کي آواز جي دنيا ۾ متعارف ڪرايو.

الياس عشقي مرحوم

الياس عشقي صاحب 1922ع ۾ جيپور ۾ جنم ورتو. پاڻ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جا اسٽيشن ڊائريڪٽر رهي چڪا آهن. هن کي هندي، مارواڙي، اردو، سنڌي، پنجابي، فارسي، انگريزي ۽ سرائيڪي ٻولين تي دسترس حاصل هو.

سنڌس شاعريءَ جو ڪتاب شعر آشوب فارسي ۾ شائع ٿيو. حڪومت پاڪستان کيس ستاره امتياز عطا ڪيو

سيد الھ بخش شاھ بخاري

سيد الھ بخش شاھ بخاري ڳوٺ ٽنيا بقا شاھ ڪنڌيارو ضلعي نوابشاھ ۾ ھڪ سادات گھراڻي ۾ جنم ورتو. ھن ابتدائي تعليم ڳوٺ ٽنيا بقا شاھ تعلقي ڪنڊياري مان حاصل ڪئي. بعد ۾ ڊي سي ھاءِ اسڪول نوابشاھ مان ميٽرڪ پاس ڪرڻ بعد حيدرآباد منتقل ٿي ويا. جتي سنڌ جي اڳوڻي وڏي وزير سيد عبدالله شاھ سان گڏ گاڏي کاتي حيدرآباد ۾ رھائش اختيار ڪيائون.

جڏھن تہ گورنمينٽ ڪاليج ڪاري موري ڦليلي حيدرآباد مان انٽر پاس ڪرڻ ڪجھ وقت استاد جي حيثيت ۾ خدمتون سرانجام ڏيڻ بعد ڪين ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي پروگرام آرگنائيزر جي حيثيت ۾ مقرر ڪيا ويا. جڏھن پاڻ پروڊيوسر ھئا تہ شفيق الرحمان پراچا سان گڏ جشن تمثيل جي سلسلي ۾ اردو ناٽڪ اب رعنائي خيال ڪھان پيش ڪيائون. جيڪو سڄي سنڌ ۾ تمام گھڻو مقبول ٿيو. جنھن ۾ ھڪ فنڪار ناياب حسين ھڪ پالو باندر جانور جو ڪردار ادا ڪيو. جنھن کي ھڪ ڇوڪري پسند ڪري ٿي.

الھ بخش شاھ بخاري ريڊيو تي پروگرام مئنيجر دوران بھترين سنڌي اردو پروگرام پيش ڪيا. رٽائرمينٽ کان پوءِ سندس خدمتون سنڌي ٻوليءَ جي بااختيار اداري حيدرآباد جو سيڪريٽري مقرر ڪيو ويو. منھنجي ساڻس آخري ملاقات 2005ع ڌاري غلام شاھ ڪلھوڙي جي مزار تي ٿي، جتي غلام مصطفيٰ قاسمي کي سپرد خاڪ ڪيو ويو. تمام گھڻا اديب موجود ھئا. ان وقت نصير مرزا کي چوندا رھيا تہ ادا ڪي ٽي اين تي ٻوليءَ ۾ بگاڙ ۽ ثقافت کان ھٽي پروگرام پيش ڪيا پيا وڃن، آخري ڏينھن ۾ قاسم آباد ۾ رھائش اختيار ڪيائون.

جهانگير قريشي

جهانگير قريشي 29 جون 1949ع تي خاوند ڏنو قريشي جي گهر برنس روڊ نزد رام باغ ڪراچي ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم آسومل تيجا پرائمري اسڪول چاڪيواڙه لياري مارڪيٽ ڪراچي مان حاصل ڪئي. جڏهن ته ميٽرڪ اين جي وي هاءِ اسڪول ايم اي جناح روڊ ڪراچي مان پاس ڪئي. ان وقت سندس استاد امر جليل هوندو هو. سعيد منزل بندر روڊ ڪراچي ۾ واقع سندس گهر هيئان سندس گهرجي لاءِ ڪير ڏهي وئي سندس گهر ڏئي ايندو هو. امر جليل قاضي ۽ جهانگير قريشي روهڙي جا هجڻ سبب پاڻ ۾ ڳوڻائي هئا. ٻنهي جا پاڙا قريشي محلو ۽ قاضي محلو گڏوگڏ روهڙي ۾ آهن.

امر جليل ڪلچرل سوسائٽي جو نگران هوندو هو، ان ڪري ساليانو پروگرامن ۾ امر جليل سان گڏ ڏينهن رات ريهرسل ڪرڻ ۾ لڳا پيا هوندا هئا. ريڊيو ۽ اسٽيج جا موسيقي ناٽڪ جا پروگرام پاڻ ۾ ملي ڪندا هئا. ظفر ڪاظمي چترڪاري پڻ اين جي وي هاءِ اسڪول ڪراچي ۾ ڊرائنگ ٽيچر هو، جيڪو بعد ۾ سنڌ عجائب گهر حيدرآباد جو ڊائريڪٽر ٿيو.

بعد ۾ جهانگير قريشي مسٽر قريشي جو ڪاليج جيڪو گرومندر اڳيان موجود آهي، جنهن کي حڪومتي تحويل ۾ وٺڻ بعد اسلاميه ڪاليج نالو ڏنو ويو. جون 1966ع ۾ فرسٽ جو امتحان پاس ڪرڻ بعد 1967ع ڌاري انٽر حاجي عبدالله هارون ڪاليج ڪراچي مان پاس ڪئي، جتي ملڪ جو مشهور شاعر فيض احمد فيض پرنسپال هوندو هو. اتي سنڌي جو ليڪچرار رشيد احمد لاشاري استاد هو جيڪو پڙهائيندو هو. رشيد احمد لاشاري

ريڊيو ۽ فلمي شاعر پڻ هو. قريشي صاحب کي سنڌي پڙهائيندو هو. جهانگير قريشي 1967ع ڌاري پولٽيڪل ڪاليج حيدرآباد مان ڊپلوما ٽن سالن ۾ مڪمل ڪرڻ بعد 1969ع ڌاري امتحان ڏنو.

جهانگير قريشي صاحب ٻڌايو ته فيض احمد فيض ڪراچي ۾ رهندڙ مختلف ملڪن جي سفيرن ۽ قونصليٽ جنرلن کي عبدالله هارون ڪاليج اچڻ جي دعوت ڏيندو هو، جنهن دوران هو هر ڪلاس ۾ وڃي ٽي ٽي منٽ شاگردن کي ليڪچر ڏيندا هئا. اهو ليڪچر ٽن منٽن ۾ ٽن حصن ۾ ورهايو ويندو هو. اهو پرڏيهي سفير قونصليٽ جنرل ٻڌائيندو هو، هو ڇا هو، هن ڪيئن پڙهائي ڪئي ۽ هن درجي تي ڪيئن پهتو. مختصر ڪري شاگردن کي ٻڌائيندو هو. اهو سلسلو اسان جي يونيورسٽين ۾ ٿيڻ گهرجي. جيئن اها ڄاڻ يونيورسٽي جو هر شاگرد وڌ کان وڌ ڄاڻ حاصل ڪري سگهي. ان زندگيءَ جي احوال ۾ اهو ٻڌائيندو هو ته مون زندگيءَ ۾ ڪهڙي جدوجهد ڪئي. ان انگريزي احوال جو فيض احمد فيض ترجمو ڪري ٻڌائيندو. سفير يا وزير ڇا چيو.

فيض احمد فيض شاگردن ۾ زبردست نصابي ۽ غير نصابي سرگرمين، اسٽيج پروگرامن جي ذريعي شاگردن کي سرگرم رکندا هئا. فيض احمد فيض صاحب به ڏينهن اڳ شاگردن کي اطلاع ڪندا هئا ته فلاڻي ملڪ جو وزير، سفير يا قونصليٽ جنرل اچي رهيو آهي. سيني شاگردن ۽ استادن کي پابند ڪيو ويندو هو ته اهي مقرر وقت کان اڳ پنهنجن پنهنجن ڪلاسن ۾ موجود رهن.

1967ع ۾ حيدرآباد منتقل ٿيڻ بعد 1970ع ۾ ٽن سالن جو ڊپلوما ڪرڻ بعد بحيثيت انجنيئر اليڪٽريڪل هڪ سال جي لاءِ 1971ع تائين ڪريم ڪاٽن مل ڪوٽڙي ۾ نوڪري ڪئي، جتي سيٺ بابو ۽ سيٺ يوسف مل جا مالڪ هوندا هئا.

1972ع ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ بحيثيت انائونسر اپريل 1971ع کان مقرر ڪيا ويا. ان وقت ريڊيو پاڪستان جو

اسسٽنٽ ريجنل ڊائريڪٽر شفيق الرحمان پراچا هو. جيڪو ريڊيو تي اردو ۾ مقامي خبرون پڙهندو هو. اناؤنسر جي حيثيت ۾ مقرر ڪيو. ان وقت مسٽر سرور بلوچ پير اسحاق جان سرهندي سينئر پروڊيوسر هوندا هئا. ڪمرشل سروس جو اسسٽنٽ ريجنل ڊائريڪٽر شفيق الرحمان پراچا هوندو هو. 12 ماڻهن مان مير محمد لنجار ۽ جهانگير قريشي ٻه ڄڻا جو بنيا هر وياپي مهيني 15 ڏينهن جي بڪنگ مير محمد لنجار ۽ 15 ڏينهن جي بڪنگ جهانگير قريشي مون کي ملندي هئي. 15 ڏينهن مير محمد لنجار گور ويهندو هو. 15 ڏينهن مان گهر ويهندو هوس. 15 ڏينهن جي بڪنگ ملندي هئي.

1977ع ۾ بحيثيت پروڊيوسر 1986ع ۾ سينئر پروڊيوسر ۽ 1999ع ۾ پروگرام مئنيجر ۽ 2002ع ۾ اسٽيشن ڊائريڪٽر مقرر ڪيا ويا. هيڊ ڪوارٽر ۾ ڊپٽي ڪنٽرولر ٿيڻ بعد 53 سالن جي ڄمار ۾ 7 سال اڳ اسٽيشن ڊائريڪٽر جي عهدي تان رٽائرمينٽ حاصل ڪئي. ايل پي آر ورتي. ان دوران افغانستان جي بارڊر تورخم ڪوئٽا سنڌ بلوچستان لاهور، ملتان پاڪ پتن ۾ خواجه فريد گنج شڪر، بابا بلهي شاهه جو قصور ۾ زيارت ڪئي. شاهه نوراني جو بلوچستان ۾ وڃي زيارت ڪئي. 2004ع ۾ حج جي سعادت نصيب ٿي.

گذريل سال جون 2010ع ۾ سرڪاري وفد سان گڏ خواجه نظام الدين اولياءَ جي نئين دهلي ۾ زيارت نصيب ٿي. ان کان علاوه حضرت امير خسرو، حضرت شاهه بختيار ڪاڪي جي مزار تي پڻ حاضري ڀري. اجمير شريف ۾ خواجه غريب نواز جي سرڪاري عرس جي تقريبات ۾ شرڪت. ملتان ۾ شاهه رڪن عالم جي مزار تي حاضري ڀري داتا گنج بخش لاهور ۾ زيارت نصيب ٿي.

حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي مزار تي حاضري ڀرڻ جي لاءِ 1979ع ۽ 1980ع منهنجي باس باسيل هئي پيرين پنڌ مزار تي حاضري ڀري.

جهانگير قريشي ٻڌايو ته جڏهن کان مون هوش سنڀاليو

آهي منهنجو روحانيت سان لڳاءُ رهيو آهي. منهنجا وڏا پائر ٻڌائين ٿا ته ننڍپڻ ۾ منهنجي مٿان مختلف قسم جون روحاني ڪيفيتون هونديون آهن. ان ڪري منهنجو لاڙو روحانيت طرف رهيو آهي. 1972ع ۾ پنهنجي مرشد حضرت فقير حاجي ملنگ دولهه درياهه گهانگهرا موري وٽ درگاهه موجود آهي. جيڪو چينل موري ٽنڊو فضل روڊ وٽ مزار واقع آهي. پاڻ فقير سائين 29 نومبر 1987ع تي هن فاني دنيا مان پردو مٽائي ويا آهن.

جهانگير قريشي ٻڌايو ته هڪ ڀيرو ان وقت جي اسٽيشن ڊائريڪٽر طرفان ليکڪ طرفان ناٽڪ جو اسڪرپٽ نه پهچڻ سبب ٿوري وقت ۾ ناٽڪ جو اسڪرپٽ لکي ڏنو. جڏهن قمر شهباز ڪمري ۾ بند ٿي هڪ لازوال ناٽڪ لکي ڏنو تمام ٿوري وقت ۾ مان اهي واقعا ياد ڪري حيران ٿيندو آهيان. آخر ۾ جهانگير قريشي نوجوانن جي لاءِ پيغام ڏنو ته هن وقت نوجوانن کي ڪمپيوٽر نيٽ ۽ دنيا جون ٻيون سهوليتون ميسر آهن. ان سهوليت مان پورو فائدو حاصل ڪن. اسان جي وقت ۾ تعليمي سهوليتون تمام گهٽ هيون. اسان محنت ڪري تعليم حاصل ڪئي. ان ڪري توهان مٿان ذميواري لاڳو ٿي ٿئي ته اوهان جي والدين جون اوهان ۾ اُميدون آهن. سڄي قوم جو دارومدار اوهان تي آهي. ان ڪري مهرباني ڪري انهن سهوليتن مان پورو فائدو حاصل ڪن. اسان جي دور ۾ اسان شاگرد استادن جو وڏو احترام ۽ عزت ڪندا هئاسين. ان ڪري استاد جو ادب احترام ڪرڻ ضروري آهي.

اهڙي طرح سان اخلاقي طرح سان سينگاريل سنواريل شاگرد قوم جي وڏو اثاثو آهن. پر اڄ ڪالهه اها ڳالهه اسان کي شاگرد ۾ گهٽ نظر اچي رهي آهي. اڄ ڪالهه جي نوجوانن اسان کان وڌيڪ پروسو آهي. ان ڳالهه ۾ ان ڳالهه جي ڪمي محسوس ٿي ٿئي. گهڻائي اهڙن شاگردن نوجوانن جيڪي ان ڳالهه کان لاڳاپي جو محروم آهن.

اسٽيشن ڊائريڪٽر ريڊيو پاڪستان ڪراچي

محترم ڪوثر ٻرڙو

غلام قادر ڪوثر ٻرڙو. پهرين سيپٽمبر 1958ع تي نبي بخش ٻرڙو جي گهر ڳوٺ ڄاني ٻرڙو تعلقي ڪوٽڏيجي ضلعي خيرپورميرس ۾ جنم ورتو. جيڪو ڪوٽڏيجي کان 15 ڪلوميٽر پري آهي. هن ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺ مان حاصل ڪئي. جڏهن ته ميٽرڪ جو امتحان 1975ع ڌاري ڪمپريهينسو هاءِ اسڪول خيرپور ميرس مان سيڪنڊ ڊويزن ۾ پاس ڪيائين. 1981ع ۾ بي اي آنرز شاهه عبداللطيف يونيورسٽي خيرپورميرس ۽ 1983ع ۾ ايم اي بين الاقوامي تعلقات ۾ فرسٽ ڪلاس فرسٽ پوزيشن ۾ امتحان پاس ڪيو.

پرائمري استاد نظام الدين پناڻ، خادم حسين خاصخيلي، ڪريم بخش شيخ، محمد علي ڪانهير، محمد عمر سومرو جڏهن ته مڊل اسڪول لياري، لاڙڪاڻو، سکر، خيرپور ۾ استاد غلام رسول ٻرڙو، الطاف حسين رڏ، عبدالحڪيم رڏ، اشتياق صديقي، خميس علي ٻرڙو ۽ تيجو رام. هاءِ اسڪول ۾ استاد ڪريم بخش لاڙڪ، حبيب الله ميمڻ، عبدالعزيز ميمڻ، امداد شاهه ۽ هدايت الله شيخ. جڏهن ته ڪاليج ۾ غلام رسول گوپانگ، جان محمد ڪوسو ۽ محمد رمضان اعواڻ. يونيورسٽيءَ ۾ امان الله پتني، مونس اياز شيخ، عبدالمجيد چانڊيو، سيد مقبول شاهه، ملڪ نديم ۽ عبداللطيف علوي پڙهايو.

ڪوثر جي شادي خانہ آبادي 1980ع ۾ ٿي. 18 آگسٽ 1982ع تي عاصم علي عبيد جنم ورتو ۽ 11 آگسٽ 1997ع تي جيڪو ننڍپڻ ۾ وفات ڪري ويو. 2 مارچ 1996ع تي مريم وفات ڪري وئي. 15 نومبر 1993ع تي ڪائنات جنم ورتو. مريم ۽ ثاقب علي 27 فيبري 1996ع تي جنم ورتو. سرمد 11 نومبر 1998ع تي گل محمد رابيل نومبر 2000ع تي مريم 6 ڊسمبر 2002ع تي ۽ معصوم 5 آڪٽوبر 2005ع تي جنم ورتو.

ڪوثر 03 نومبر 1983ع تي پاڪستان براڊڪاسٽنگ ڪارپوريشن اسلام آباد ۾ پروڊيوسر مقرر ٿيا. 22 مارچ 1984ع تي اڪيڊمي مان سکيا مڪمل ڪري 2 اپريل 1984ع تي ريڊيو ڪراچي تي ڊيوٽي رپورٽ ڪئي. 20 آگسٽ 1987ع تي ڪراچي مان ڪين بدلي ڪري حيدرآباد اسٽيشن تي رکيو ويو ۽ 30 آگسٽ 1987ع تي جوائن ڪيائين. 13 مئي 1990ع تي گروپ 06 ۾ ڪيس سينئر پروڊيوسر مقرر ڪيو ويو. 22 سيپٽمبر 1995ع تي لاڙڪاڻي ۾ رکيا ويا. 30 نومبر 1995ع تي حيدرآباد مان بدلي ڪري خيرپور ميرس رکيو ويو. جتي 09 ڊسمبر 1995ع تي رپورٽ ڪيائين.

پهرين فيبروري 1999ع تي خيرپور مان تربت بلوچستان جي لاءِ روانا ٿيا. 9 فيبروري 1999ع تي رپورٽ ڪيائين. پهرين ڊسمبر 1997ع ۾ مووا وور 6 گريڊ مان 7 گريڊ ۾ ڪيو ويو. 4 نون 1999ع تي گروپ 7 ۾ سليڪشن گريڊ ڏنو ويو.

4 فيبروري تربت مان بدلي ڪيا ويا. 14 فيبروري 2000ع تي خيرپور ميرس رپورٽ ڪيائون. پهرين ڊسمبر 2000ع تي گروپ 8 ۾ مووا وور ڪيو ويو. بعد ۾ گروپ 7

۾ فڪسيشن ڪئي وئي. 18 آگسٽ 2001ع تي خيرپور مان بدلي ڪري لاهور ريڊيو اسٽيشن تي مقرر ڪيا ويا. 3 سيپٽمبر 2001ع تي لاهور ۾ 'رپورٽ ڪيائين. 18 مئي 2002ع تي لاهور کان بدلي ڪري خيرپور مقرر ڪيو ويو. 20 مئي 2002ع تي رپورٽ ڪيائين. 18 جون 2003ع تي پروگرام مئنيجر طور سنڌس ترقي ٿي. 30 جون 2003ع خيرپور مان رليو ٿي 13 جولائي 2004ع تي اسٽيشن ڊائريڪٽر جي حيثيت ۾ چارج ورتائين. تربت تان 10 آگسٽ 2005ع تي خيرپور ۾ پروگرام مئنيجر طور جوائن ڪيائين.

30 سيپٽمبر 2006ع تي اسٽيشن ڊائريڪٽر خيرپور ميرس چارج سنڀاليائين. 05 جون 2007ع تي خيرپور مان لاڙڪاڻو تي اسٽيشن ڊائريڪٽر مقرر ڪيا ويا. جتي 11 جون 2007ع تي رپورٽ ڪيائين. 25 جون 2007ع تي ڊپٽي ڪنٽرولر مقرر ڪيا ويا. 12 نومبر 2007ع تي لاڙڪاڻو مان خيرپور بدلي ٿيا. جتي 14 نومبر 2007ع کان هن وقت تائين بحيثيت اسٽيشن ڊائريڪٽر ڪم ڪري رهيا آهن.

ڪوثر ٻرڙو ننڍپڻ ۾ گلن جهڙا ٻارڙا جي سرگرمين ۾ حصو ورتو. ٻاراڻا ڪتاب پڙهڻ لڳو. بعد ۾ ادب ۾ دلچسپي وٺڻ سبب سنڌي ادبي سنگت شاخ شاهه لطيف يونيورسٽي خيرپور ميرس جو جنرل سيڪريٽري مقرر ٿيو. جڏهن ته مختلف موضوعن تي هلال پاڪستان ڪراچي ۾ سنڌس مضمون ڇپجڻ لڳا. هن افسانا، مقالا، ڪالم، تاثر پڻ لکيا. 1975ع ۾ ڪوثر ٻرڙو روزانو خادم وطن حيدرآباد 1976ع ڌاري روزانو آفتاب حيدرآباد 1977ع ڌاري روزانو عبرت 1981ع ۾ روزانو مهراڻ حيدرآباد عبرت مئگزين ۾ 1994ع ڌاري روزانو برسات ۾

1994ع ان کان علاوه روزانو سروائي حيدرآباد 1995ع ۾ روزانو عوامي آواز ڪراچي ۾ مضمون شائع ٿيل آهن.

1994ع ۾ هفتيوار سنڌو حيدرآباد 1994ع ۽ 1995ع ۾ ماهوار ادب حيدرآباد ان ڪان علاوه ريڊيو پبليڪيشن هالار حيدرآباد، امرتا حيدرآباد، نئون نياپور، سنڌ رنگ ۽ ٻين رسالن ۽ ڪتابن ۾ سندس مضمون شائع ٿيندا رهيا آهن.

2008ع ۾ روزانو ڪاوش، 2006ع ۾ روزانو نجات ۾ لکندا رهيا آهن. ان کان علاوه ڪوثر ٻرڙي مرتضيٰ شاهه ڏاڏاهي، مشتاق بخاري، ساجده جبين، امير ارباب، نسرين سيد، ياسر قاضي ۽ ٻين ليکڪن جي ڪتابن جا مهاڳ ۽ تاثرات لکيا آهن. ڪوثر ٻرڙي جيجي زرينا بلوچ، راشد مورائي، ذوالفقار سيال، سيد ماڪن شاهه رضوي، احمد خان مدهوش، عزيز ڪنگراڻي، غلام حسين رنگريز، گل ڪونٽر، ادل سومرو، اياز گل، احسان دانش، نصير مرزا، ناهيد اختر، سرڪش سنڌي، قمر گل، زيب سنڌي، جاويد سوز هالائي، نثار بزمي، عنايت بلوچ، ڊاڪٽر در محمد پٺاڻ ۽ صنم ناز بابت مضمون لکيا آهن.

ڪوثر ٻرڙو جا ڪتاب هن ريت ڇپيل آهن:

جنوري 2000ع اوجاڳا ۽ خواب، جولائي 2002ع ۾ ياد گهر، مارچ 2004ع ۾ تنهن عشق کي شاباس، لوڪ داستانن ۽ ڪهاڻين تي ٻڌل ڪتاب، جنوري 2005ع ۾ تون منهنجو صنم آهين شاعري جو مجموعو، 2005ع ۾ امر راڳي امر گيت، سرمد سنڌي بابت ڪتاب. جون 2007ع ۾ فن ۽ فنڪار، فنڪارن جي انٽرويوز تي ٻڌل ڪتاب. اڌاڻا احساس، ريڊيو ڪمپيئرنگ، استاد منظور علي خان (فن ۽ شخصيت).

ڪوثر ٻرڙو کي 1990ع ۾ خيرپور اجرڪ آرٽ ايوارڊ ۽ مٺي ۾ ٿر ايوارڊ ڏنو ويو. 1991ع ۾ ٽنڊو آدم ۾ سچل ايوارڊ، شهدادپور ۾ لطيف ايوارڊ، 1992ع ۾ نوابشاهه ۾ سنڌ ساهت سنگيت ايوارڊ، مٺي ۾ مراد فقير ايوارڊ، ٽنڊو جان محمد ۾ پراڻ ايوارڊ1، حيدرآباد ۾ ڊاڪٽر گربخشاڻي ايوارڊ، پير صبغت الله شاهه راشدي ايوارڊ، 1993ع ۾ ملاسي ۾ ڀٽائي ايوارڊ، حيدرآباد ۾ رحمت ايوارڊ براءِ حسن ڪارڪردگي، بدين ۾ رئيس ڪريم بخش خان نظاماڻي ايوارڊ، نوابشاهه ۾ حسن ڪارڪردگي ايوارڊ. 1994ع ۾ حيدرآباد ۾ ساقي ايوارڊ، ڦلجي اسٽيشن ۾ سنڌ فنڪار تنظيم طرفان ايوارڊ ڏنو ويو.

1995ع ۾ بدين ۾ شيخ محمد سومار ايوارڊ، بهترين پروڊيوسر جو ايوارڊ، ڦلجي اسٽيشن بهترين پروڊيوسر جو ميڄتا ايوارڊ، بدين ۾ ايوارڊ بهتر حسن ڪارڪردگي. تلهار ۾ بهترين ريڊيو پروڊيوسر ايوارڊ، پنگريو ۾ محمد صديق مسافر ايوارڊ، ٽنڊو ڄام ۾ ساقي ايوارڊ، حيدرآباد ۾ بهترين پروڊيوسر ايوارڊ شيخ علي محمد ايوارڊ، 1997ع ۾ حيدرآباد ۾ پراڻ ايوارڊ نمبر 2، ڦلجي اسٽيشن لوچين سي لهن ايوارڊ، حيدرآباد ۾ مير آرٽ سرڪل ايوارڊ.

1998ع ۾ خيرپور ميرس ۾ شهيد محمد پريل سنگيت ايوارڊ بهترين ريڊيو پروڊيوسر ايوارڊ، ڦلجي اسٽيشن بهترين ريڊيو پروڊيوسر ايوارڊ، نوابشاهه ۾ الجهاد ايوارڊ، 1999ع ۾ خيرپور ميرس ۾ بهترين پروڊيوسر ايوارڊ 2000ع ۾ نوابشاهه ۾ فقير محمد لاشاري ايوارڊ، ايچ ايم خواجه ايوارڊ 2000ع ۾ خيرپور ميرس سرمد سنڌي يادگار ايوارڊ، 2004ع حيدرآباد ۾ ماڻڪ موتي تنظيم طرفان بهترين پروڊيوسر ايوارڊ، 2008ع ۾

خيرپور ميرس صاحب ڪتاب ايوارڊ، 206ع ۾ پير وسڻ ۾ ايوارڊ حسن ڪارڪردگي، حيدرآباد ۾ ڦهريون سرمد سنڌي ايوارڊ. 2007ع حيدرآباد ۾ ڦهريون سرمد سنڌي ايوارڊ، 2007ع خيرپور ۾ ٻاراڻي ادب بابت ايوارڊ ڏنو ويو.

ان کان علاوه حسن ڪارڪردگي تي روشن دنيا ٻالڪ سنگت رُڪ، ماهوار هالار ۽ سنڌ رنگ، سنڌ لائنز ڪلب حيدرآباد، سنڌي اسپيڪرس فورم، ڳوٺ سڌار سنگت، ٽنڊو ڪولاچي، ماس ڪميونيڪيشن ڊپارٽمينٽ يونيورسٽي آف سنڌ ڄامشورو کان علاوه ٻين ادارن کان تعريفي سرٽيفڪيٽ مليا آهن.

ڪوثر ٻرڙو ينگ رائٽرس گلڊ سنڌ ضلعي خيرپور جو آرگنائيزر رهڻ کان علاوه سنڌي اسپيڪرس فورم سنڌ جو سيڪريٽري جنرل پڻ رهي چڪو آهي. پروڊيوسر ايسوسيئيشن پاڪستان براڊڪاسٽنگ ڪارپوريشن ڪراچيءَ جو نائب صدر، ٻرڙا اسٽوڊنٽس فيڊريشن سنڌ جو مرڪزي پريس سيڪريٽري، سنڌي ادبي سنگت سنڌ ڪائونسل جو ميمبر. سگا جو ميمبر، هيڪار سلسلي ڏکڻ ضلعي شڪارپور جو ايڊيٽر ميمبر ايڊيٽوريل بورڊ، ڏاڏا شاهه پبليڪيشن خيرپور ۽ سرپرست اعليٰ سڳنڌ وليج ڊيولپمينٽ ايسوسيئيشن جاني ٻرڙو کان علاوه ٻين تنظيمن سان لاڳاپيل آهي.

ڪوثر ٻرڙو سان سنڌي ادبي سنگت سهڪجي شڪارپور پاران 1999ع جڏهن ته سڄاڻ سماجي سنت پنهواري پنو عاقل 2001ع ۾ المدد سوشل ويلفيئر ايسوسيئيشن پليو لونگ 2003ع ۾ پيرل قمبر ادبي سنگت شهدادڪوٽ پاران 2009ع ۾ شامون ۽ رهاڻيون ملهايون ويون. جڏهن ته 2008ع ۾ عمري جي سعادت نصيب تي اٿن.

اسٽيشن ڊائريڪٽر، ايف ايم پٽ شاهه

مختيار ملڪ

مختيار حسين 21 ڊسمبر 1959ع تي شفيع محمد ملڪ جي گهر خيرپور ميرس ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم خيرپور مان حاصل ڪئي. ميٽرڪ ناز هاءِ اسڪول خيرپور مان، انٽر ۽ بي اي سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان پاس ڪرڻ بعد ايم اي جرنلزم ۾ شاهه عبداللطيف يونيورسٽي خيرپور مان فرسٽ ڪلاس فرسٽ ۾ پاس ڪرڻ بعد گولڊ ميڊل پڻ حاصل ڪيائين.

1986ع ۾ ريڊيو پاڪستان خيرپور جو پروڊيوسر مقرر ٿيو. راولپنڊي حيدرآباد کان پوءِ سينئر پروڊيوسر ٿيڻ بعد هن وقت ريڊيو پاڪستان پٽ شاهه تي اسٽيشن ڊائريڪٽر آهي. سندس شاعريءَ جو مجموعو ٽم ٽم ٽانڊاڻ 1980ع ۾ شايع ٿيو. سنڌالاجي طرفان ڪيس ٻارن جو بهترين ڪتاب لکڻ تي ايوارڊ ڏنو ويو. اماس ۾ ٻه سوجهرو شاعري جو مجموعو ڇپيو آهي. سچ سچل ۾ تحقيقي مقالو شائع ٿيو اٿس.

پاڻ 1999ع کان 2000ع تائين سنڌي ادبي سنگت جو مرڪزي سيڪريٽري جنرل رهي چڪو آهي. ڪيس ايڪسيلينس ايوارڊ ريڊيو طرفان پڻ مليو آهي. پنر ملن نثري نظم جو مجموعو شائع ٿيو. پاڻ اطلاعات کاتي سنڌ جا ملازم رهي چڪا آهن. سنڌ جي وڏي وزير ارباب غلام رحيم جا پريس ترجمان پڻ رهي چڪا آهن.

محمد علي ٻگھيو مرحوم

محمد علي ٻگھيو 14 جولائي 1947ع تي مراد علي ٻگھيو جي گھر باڊهہ شهر تعقلي ڏوڪري ضلعي لاڙڪاڻي ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم باڊهہ مان حاصل ڪئي. ميٽرڪ گورنمينٽ هاءِ اسڪول ڏوڪري مان، انٽر آرٽس ڪاليج لاڙڪاڻي مان پاس ڪري حيدرآباد منتقل ٿي ويو. بي اي ڪامرس ڪاليج حيدرآباد مان ڪرڻ بعد لائيو اسٽاڪ کاتي ۾ ملازمت اختيار ڪيائين. جڏهن تہ شام جو ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان ڪمپيئرنگ ڪرڻ لڳو.

ريڊيو پاڪستان ۽ پي ٽي وي جي ڪيترن ناٽڪن ۾ اداڪاري ڪرڻ، نمبر اول جي ۾ بهترين اداڪاري جو مظاهرو ڪيائين. هن 1980ع کان 1988ع تائين سرڪاري ۽ غير سرڪاري ڪچهرين ۾ ڪمپيئرنگ ڪئي. 1985ع ۾ عام چونڊن دوران اسلام آباد مان نتيجن جو اعلان ڪيائين.

31 ڊسمبر 1987ع تي ريڊيو پاڪستان اسلام آباد ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي نمائندگي ڪيائين. 2 کان 4 فيبروري 1988ع تي ٽن ڏينهن واري بين الاقوامي سنڌي ادبي ڪانفرنس ۾ سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو ۾ ڪمپيئرنگ ڪيائين.

مٽس 1988ع ۾ فالج جو حملو ٿيو. ڏهہ سال بيمار رهڻ بعد 25 آگسٽ 1998ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. سندس ياءُ ۽ ڊاڪٽر قاسم ٻگھيو ۽ اعجاز سندس پٽن مان سوڳوار ڇڏيائين.

مارو جي ملير ڪتاب تان ورتل.

عبدالحق ابڙو

عبدالحق ابڙو پهرين جنوري 1937ع تي محمد خان ابڙو جي گهر حيدرآباد ۾ جنم ورتو.

هن ابتدائي تعليم حيدرآباد مان حاصل ڪئي. 1966ع ۾ ايم اي سنڌي سنڌ يونيورسٽي مان پاس ڪرڻ بعد اسٽيج، ريڊيو، ٽي وي ۽ فلم ۾ مزاحيه ڪردار ادا ڪيائين. هو ڀاڻ موسيقي جو ۽ حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جو پارکو هو. پاڻ تلڪ چاڙهي وٽ پيٽرول پمپ وٽ رهائش رکندو هو.

عبدالحق ابڙو صاحب 1960ع ۾ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ ملازمت اختيار ڪئي. ان وقت ريڊيو اسٽيشن پراڻي بلڊنگ هوم اسٽيڊ هال تي واقع هو. هن 1950ع ۾ اسٽيج ناٽڪ پرچم اسلام ۾ ڪم ڪيو. ڪنجوس ۽ دادلو اسٽيج ناٽڪ تحرير ڪيائين. 1965ع ۾ ريڊيو تان جام جم ۾ ڀارت جي وزير اعظم لال بهادر شاستري جو ڪردار ادا ڪيائين.

فتح خان جي ڳوناٽي ڪچهري ۾ 40 سال جاٽڻ خان جو ڪردار ادا ڪيائين. هن پي ٽي وي تي ناٽڪ زينت، دانا ديوانه ۾ ڪم ڪيو. هن سنڌي فلم گهونگهٽ لاهه ڪنوار، رنگ محل، بادل، محبوب مٺا، بادل ۽ برسات، سنڌڙي تان صدقي ۾ ڪم ڪيو. ڪيس ڪيترائي ايوارڊ ۽ ميڊل ۽ تمغه امتياز ۽ لطيف ايوارڊ سنڌي ناٽڪن جي سئو سالا جشن تي گولڊ ميڊل ايوارڊ 1980ع ۾ علي زيب انٽرنيشنل ايوارڊ 1987ع ۾ مليا. عبدالحق ابڙو 06 ڊسمبر 2000ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. ڪيس روزانو آفتاب حيدرآباد جي ايڊيٽر علي محمد شيخ سان نيازمندي هوندي ساڻس اڪثر ملاقات اتي رهندي هئي. مارو جي ملير جا ڪتاب تان ورتل.

محمد بخش دائودپوٽو

سنڌ جي قديم گادي واري هنڌ حيدرآباد جي مُختلف اديبن شاعرن فنڪارن سان ملاقاتون ٿينديون رهينديون آهن. انهن مان ٻارين جي ادب جي جاڪوڙ ڪندڙ اديب شاعر اسرار شام، آسي محمد زميني، ڪي ٽي اين جو بادشاهہ محمد بخش دائودپوٽو ۽ سليم چنا ۽ زوار نقوي شامل آهن.

سنڌ جي تاريخي شهر نصرپور سان تعلق رکندڙ اڄ ڏي جو شاهد ريڊيو پاڪستان جي صداڪار محمد بخش دائودپوٽي جو ورتل انٽرويو اوهان آڏو رکجي ٿو:

محمد بخش دائودپوٽي 03 آگسٽ 1949ع تي پير ڏني دائودپوٽي جي گهر ڪاهي روڊ حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ سنڌي پرائمري اسڪول قاضي عبدالقيوم سخي پير نزد ميمڻ پاڙو حيدرآباد مان حاصل ڪئي. جڏهن تہ ميٽرڪ جو امتحان نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان 1966ع ۾ پاس ڪري، انٽرميڊيئيٽ 1968ع ڌاري مسلم سائنس ڪاليج حيدرآباد مان پاس ڪيائين. بي اي سچل سرمست آرٽس ڪاليج مان 1970ع ڌاري ايم اي معاشيات سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان پاس ڪئي.

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي بحيثيت فنڪار 1967ع ڌاري ناٽڪ ڪيا. 1967ع کان فتح خان جي ڪچهري ۾ ڪمدار جو ڪردار ادا ڪري رهيو آهي.

ان کان علاوه هن او بي ۾ پڻ ڊيوٽي ڪئي آهي. خبرون پڙهيون، ڪمپيئرنگ ڪئي. 1992ع کان بيورو آف

ڪريڪيولم ڄامشورو ۾ بحيثيت اسپيشل ٽيچر مقرر رهيو. محمد بخش دائودپوٽي ايم اي اڪنامڪس، بي ايڊ، ايم ايڊ اسپيشل ايڊيوڪيشن، پوسٽ گريجوئيٽ ڊپلوما ڪمپيوٽر سائنس سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان پاس ڪئي آهي.

ان کان علاوه گورنمينٽ سروس سينٽر آف بلائنڊ جي او آر ڪالوني حيدرآباد مان 18 گريڊ مان تازو رٽائرمينٽ حاصل ڪئي اٿس. جتي هو معذور ٻارن کي تعليم ڏيندو هو.

منا خان زرداري

منا خان زرداري 1920ع ۾ پريتم آباد تعلقي سنجهوري ضلعي سانگهڙ ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول پريتم آباد مان حاصل ڪئي. جڏهن ته سيڪنڊري تعليم وزيرآباد مان بعد ۾ مدرسه هاءِ اسڪول نوشهروفيروز مان ميٽرڪ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان 1942ع ۾ پاس ڪيائين.

سپ کان پهريائين نوابشاهه ايئرپورٽ تي سرڪاري نوڪري حاصل ڪيائين. سيپٽمبر 1942ع ۾ سپرنٽنڊنٽ آف پوليس ميرپورخاص جي آفيس ۾ ڪلارڪ مقرر ٿيو. جتان ترقي ڪندي 1970ع ۾ سپرنٽنڊنٽ جي عهدي تي پهتو ۽ 1980ع ۾ رٽائرمينٽ حاصل ڪيائين. محمد رمضان زرداري اسسٽنٽ ڊائريڪٽر تعليم ڪاتو حيدرآباد ۽ رانجهو خان زرداري سندس پاٽئيا آهن. ڊاڪٽر منير احمد ۽ رشيد احمد زرداري ڊپٽي ڪمشنر ٽنڊو الهيار سندس پاٽئيا آهن. منا خان 1980ع ۾ رٽائرمينٽ حاصل ڪئي. پاڻ گهڙي وڄائڻ جو ماهر هو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان سندس پروگرام نشر ٿيندا هئا.

منا خان 1956ع کان ريڊيو پاڪستان ۽ 1987ع کان پي ٽي وي ڪراچي سينٽر تان پروگرام ڪيا. 1960ع ۾ نيپال جي بادشاهه شاهه مهندار جي پاڪستان آمد تي هن لاهور 1989ع ۾ ڪيس صدارتي ايوارڊ تمغئہ حسن ڪارڪردگي ۽ شاهه لطيف ايوارڊ ۽ ثقافت ڪاتي طرفان 500 روپيا ماهوار وظيفو ملندو رهيو. سندس پروگرام بي بي سي لنڊن تان پڻ نشر ٿي چڪا آهن.

صدر ايوب خان آڏو فن جو مظاهرو ڪيو. منا خان آمريڪا، اولهه جرمني، انگلينڊ، فرانس، اٽلي، ترڪي، چين، ڪوريا، سئيڊن ۽ ڊينمارڪ ۾ پنهنجي فن جو مظاهرو ڪيو.

زيب عاقلي مرحوم

زيب عاقلي پهرين آڪٽوبر 1920ع تي ڳوٺ عاقل ضلعي لاڙڪاڻي ۾ مولوي محمد عاقل عاقلي سومرو جي گهر ۾ جنم ورتو. هن لاڙڪاڻي مدرسي هاءِ اسڪول مان سنڌي فائنل جو امتحان پاس ڪري انگريزي فارسي جو علم حاصل ڪيائين. 30 جون 1962ع تي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جو اسٽاف آرٽسٽ مقرر ٿيو. 1973ع ۾ پروڊيوسر ، 10 جون 1974ع تي سينئر پروڊيوسر مقرر ڪيو ويو.

1965ع ڌاري هن پاڪستان ۽ ڀارت جي ويڙهه دوران بهترين قومي پروگرام نشر ڪيا. ناٽڪ منڊلي روزانو پيش ڪندو هو. سنڌس ناٽڪ گيتن پريون ڪهاڻيون فيچر تقريرون ريڊيو جي ٻڌندڙن کي پسند هيون. زيب عاقلي هڪ سٺو شاعر پڻ هو. 21 مئي 1991ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. زيب عاقلي، ذوالفقار علي ڀٽو وزير اعظم جو ريڊيو بابت پڻ صلاحڪار هو.

الاهي بخش ٻانيڻ

الاهي بخش ٻانيڻ پهرين جون 1959ع تي ڳوٺ مير واهه تعلقي ٺري ميرواهه ضلعي خيرپور ميرس ۾ جنم ورتو.

هن ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺ ۾ گورنمينٽ پرائمري اسڪول ميرواري تعلقو ٺري ميرواهه ضلعي خيرپور. ڪان 6 کان 8 ڪلاس گورنمينٽ مڊل اسڪول ٽنڊو ميرالي، ميٽرڪ گورنمينٽ هاءِ اسڪول محرابپور مان 1975ع ڌاري پاس ڪئي.

انٽر گورنمينٽ ڪاليج راڻيپور مان، بي اي آنرس 1980ع ۾ شاهه عبداللطيف يونيورسٽي خيرپور ميرس مان ۽ ايم اي بين الاقوامي تعلقات ۾ پاس ڪئي.

1983ع ۾ پروڊيوسر ريڊيو پاڪستان تي مقرر ڪيو ويو. پاڻ هڪ بهترين ڪمپيئر، براڊ ڪاسٽر ۽ ليڪڪ آهي. هن پهرين اپريل 1984ع ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي مقرر ڪيو ويو. 1991ع ۾ سينئر پروڊيوسر ڪري خيرپور ميرس ۾ رکيو ويو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ ترقي ڪري پروگرام مئنيجر مقرر ڪيو ويو. هن وقت ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ آهي.

هن ريڊيو تي معلوماتي پروگرام لوچين سي لهن، چٽا پيٽي جي بين پروگرامن کي بام عروج تي پهچايو. هن ريڊيو ٻڌندڙن جي دلچسپي جا ٻيا ڪيترائي پروگرام پيش ڪيا. هن مختلف شهرن، ڳوٺن، ماڳن، مڪانن جو ريڊيو تي تعارف پيش ڪيو. الاهي بخش ٻانيڻ کي الله تعاليٰ هڪ خوبصورت آواز عطا ڪيو آهي. هن عبرت، آفتاب حيدرآباد، هلال

پاڪستان ڪراچي، روزانو مهراڻ حيدرآباد ۽ ٻين رسالن ۾ ڇپيو ويو. سندس ڪتاب ”ڪانون جي ڳالهه“ ٻارن لاءِ لکيل آکاڻيون آهن. الاهي بخش ٻانيڻ هڪ باوقار شخصيت، کل مک ۽ سهڻي طبيعت جو خوش اخلاق انسان آهي. ان ڪري دوستن ۾ ٻڌندڙن ۾ هن جي وڏي عزت آهي.

1988ع ۾ سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو طرفان ٻين الاقوامي سنڌي ادبي ڪانفرنس ۾ هن بهترين ڪوريج ڏني. ڪيس سگا بدين طرفان خليفو عبدالله ايوارڊ ڏنو ويو. سنڌ فنڪار ويلفيئر ٽرسٽ لاڙڪاڻي طرفان بهترين پروڊيوسر جو ايوارڊ ڏنو ويو. مهراڻ معلوماتي انجمن سنڌ طرفان ڦلجي اسٽيشن طرفان ڪيس بهترين پروڊيوسر جو ايوارڊ ڏنو ويو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي 1995ع تي ٿيل سالگرهه تي ڪيس ٻارن جو پروگرام پيش ڪندڙ بهترين پروڊيوسر جو ايوارڊ ڏنو ويو. مهراڻ موج سوشل ويلفيئر ايسوسيئيشن بدين پاران ڪيس ايوارڊ ڏنو ويو.

هن جي شادي خانہ آبادي سنڌ يونيورسٽي جي پبلڪ رليشنس آفيسر شميم سومرو سان ٿيل آهي.

(مارو جي ملير جا ڪتاب تان ورتل).

نصير مرزا

نصير مرزا 20 جولائي 1955ع تي ناصر علي مرزا جي گهر ٽنڊو نوڙهو مرزا پاڙو قليلي حيدرآباد ۾ جنم ورتو. هن ابتدائي تعليم ٽريننگ ڪاليج حيدرآباد فارمين جي پرئڪٽسنگ اسڪول جي پرائمري سيڪشن مان حاصل ڪئي. مانٽيسوري ۾ 1961ع ڌاري داخل ڪيا ويا ۽ وڌيڪ تعليم حاصل ڪئي. ان وقت ۾ سندس استادن ۾ عبدالمجيد ميمڻ، سڀ کان وڌيڪ نور چشم ٻڌايو. اهو استاد محمد يعقوب منگي ٽنڊو ولي محمد وارو جيڪو ترڪي ٽوپي ڦنڊڻ واري پائيندو هو. وڌيڪ تعليم گورنمينٽ هاءِ اسڪول ماڏڪ پٽي قليلي حيدرآباد ۾ اٺين ڪلاس تائين تعليم حاصل ڪئي. جتي استاد نيڪ محمد شاهه عرف نثار حسيني اڻ گهڙيل ڪاٺ کي پارکو نگاهن سان پرکيو ۽ هڪ روپ ڏنو. ميٽرڪ فرسٽ ۾ پاس ڪيائين. 1972-73ع ۾ مسلم هاءِ اسڪول ڪلاٿ مارڪيٽ مان ميٽرڪ پاس ڪئي. 1973-74ع ۾ مسلم سائنس ڪاليج پري ميڊيڪل ۾ انٽرميڊيئيٽ ڪلاس ۾ پاس ڪئي. ان وقت ۾ سائين عبدالحق عالماڻي کهاڙيڪار، سائين گل محمد پٽي فزڪس جو استاد، نصير مرزا جا آئيڊيل استاد هئا. جڏهن ته بي اي سچل سرمست آرٽس ڪاليج تلڪ چاڙهي حيدرآباد مان پاس ڪرڻ بعد سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو مان ايم اي سنڌي ۽ ايم اي صحافت جو امتحان فرسٽ ڪلاس فرسٽ پوزيشن ۾ پاس ڪيائين. ان سلسلي ۾ محمد ابراهيم جويو جي مدد سان سنڌ يونيورسٽي ۾ داخلا ملي ۽ ان وقت

جو وائيس چانسلر شيخ اياز سان مون کي محبت ڏني.

پاڪستان نيشنل سينٽر جي ڊائريڪٽر جوهر حسين زيدي جو فرزند پروفيسر قرار حسين ۽ سائين خان محمد پنهور نصير مرزا جا محبوب استاد هئا. مرزا قليچ بيگ جي فرزند مرزا اسد بيگ چاچي ڪيس نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد استاد جو آرڊر وٺي ڏنو، جنهن ڪري معاشي طور تي ڪابہ تڪليف ڪانہ تي ۽ سولائيءَ سان نصير مرزا پڙهندو رهيو. نصير بارن جي رسالي روشن تارا ۾ شاعري شروع ڪئي. جيڪا عبدالواحد آريسر جي رسالي پيغام ۾ شائع ٿيو. نصير مرزا ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي 1983ع کان بحيثيت پروڊيوسر بعد سينئر پروڊيوسر پروگرام، مئنيجر ۽ هن وقت 2008ع کان اسٽيشن ڊائريڪٽر ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي عهدي تي پنهنجا فرائض انجام ڏئي رهيا آهن.

محمد انور هڪڙو

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد هڪ تاريخي ۽ يادگار ادارو آهي. منهنجي هن اداري سان 56 سالن کان وابستگي آهي. انهيءَ ۾ ڪيترائي محبوب دل گهريا سڄڻ مليا. جن مان ڪيترا اسان کان جدا ٿي ويا. سائين علي محمد چاڳلا، ايم بي انصاري، الياس عشقي، ابراهيم شيخ، الهه بخش شاهه بخاري، پير اسحاق جان سرهندي، سڪندر بلوچ، انور بلوچ، سرور بلوچ، نعيم مرزا، محمد خان لغاري جهڙن سڄڻن کي ڪو ڪنور دل انسان هوندو، جيڪو وساريندو. انهيءَ قافلي ۾ پيارو محمد انور هڪڙو به هو. جيڪو به محفلن جو مور ۽ ڪچهريءَ جو سينگار هوندو هو. سندس آفيس ۾ وجبو هو ته اٽي بيهي هٽ به ڏيندو هو ۽ هو .ڪونه ڪو اهڙو جملو چوندو هو جو بي ساخته ٽهڪ ڏبو هو. ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جو هڪ محنتي آفيسر جي حيثيت پروڊيوسر ۽ پروگرام مئنيجر ٿي رهيو. مختلف پروگرام ڪيائين. ڊرامو سندس پسنديده موضوع هو. سندس آفيس ۾ هر وقت ادار موجود هوندا هئا. جن سان ڊرامن متعلق پئي گفتگو ٿيندي هئي. ”مٺي“ ۾ ريڊيو اسٽيشن قائم ٿي ته انور هڪڙي کي ان جو اسٽيشن ڊائريڪٽر بنايائون. جنهن وڏي محنت ۽ ڪوشش ۽ مضبوط بنيادن تي ريڊيو جي پروگرامن کي ترتيب ڏنو. جيڪي اڄ تائين نشر ٿين ٿا.

بيماريءَ جي حالت ۾ به روزانو آفيس ايندو هو. چوندو هو ته يار دلبر دوستن جي ڪچهري کي ڇڏي گهر ۾ ويهي رهڻ ۾ ڪهڙو فائدو. انور هڪڙو سان جيڪو به شخص هڪ ڀيرو مليو ته اهو سندس اخلاق، مروت، قربائتي گفتگو جو مداح ٿي باهر نڪرندو هو. منهنجو تعلق ته سالن جا سال رهيو.

جبران انجم

جبران انجم ولد عبدالرؤف قريشي 13 آڪٽوبر 1950ع تي حيدرآباد ۾ جنم ورتو. ابتدائي تعليم ميمڻ انجمن هاءِ اسڪول سري گهاٽ حيدرآباد مان حاصل ڪيائين. 1965ع ۾ ميٽرڪ ، انٽر ڪامرس سٽي ڪاليج حيدرآباد مان 1967ع بي اي آنرز آرٽس سٽي ڪاليج حيدرآباد مان 1969ع ۾ پاس ڪيائين. 1957ع کان اسٽيج تي ڪم ڪري رهيو آهي. ريڊيو پاڪستان تي 1965ع کان بحيثيت صداڪار جي حصو وٺي رهيو آهي. ٻه هزار ناٽڪ ريڊيو تي ڪري چڪو آهي. پي ٽي وي ڪراچي عبدالڪريم بلوچ 1964ع مختلف پروگرامن ۾ حصو ورتو. اردو فلم آسرا، ڈائريڪٽر رضا مير محمد علي جو ننڍپڻ جو ڪردار ادا ڪيو. سنڌي فلم پلاند ۾ نادر بلوچ سان ڪم ڪيو. چوٿين يهي زندگي هي ۾ اچي رهيو آهي. انڊس ٽي وي ڪراچي ان داتا ناٽڪ اچي رهيو آهي. هن وقت ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تي اردو جو ڪاپيئيسٽ صداڪار آهي. منهنجو پيغام آهي جيستائين پهچي.

جبران انجم

0333-2637193

استاد بني خان

هندوستان ۾ راڳ جي ڄاڻ رکندڙ برهمڻ هئا، جيڪي اڪبر بادشاهه جي دور حڪومت ۾ مذهب بدلائي مسلمان ٿيا. تان سين جو خاندان انهن مسلمانن ۾ شامل آهي. جيڪي ان دربار سان لاڳاپيل رهيا. انهن راڳين مان هڪ راڳي جي شادي اڪبر بادشاهه جي پاڙيجي سان ٿي ۽ اهي مغل جو اولاد هجڻ سبب مغل سڏجڻ لڳا. استاد بني خان انهن مان آهي. اورنگزيب بادشاهه جي وقت ۾ موسيقي جو زوال پيدا ٿيو ته اهي راڳي هندوستان جي مختلف رياستن جي راجائن وٽ رهڻ لڳا ۽ انهن جي اهي سرپرستي ڪرڻ لڳا.

استاد بني خان کي هڪ سئو سڪا ان وقت جي هڪ لک روپين جي برابر انعام ۾ رقم ڏني وئي ته اها رقم هن يارت ۾ هڪ مسجد ٺهرائڻ ۾ خرچ ڪري هڪ چڱو ڪم ڪيو.

علي محمد پٽو

علي محمد پٽو، پٽو خاندان جي غريب، غريب پرور، پنهنجي پورهئي سان وڏو مقام حاصل ڪيو. 1952-53ع ڌاري رضاڪارانه طور تي سنڌ اسيمبلي ڪراچي مان رٽائرمينٽ حاصل ڪرڻ ڪان پوءِ ڪراچي، حيدرآباد، سکر ۽ لاڙڪاڻي مان هڪ ئي وقت هفتيوار اخبار حمايت حق ۽ انگريزي اخبار اسٽيٽ سرونٽ رياست جو ملازم جاري ڪيائون. حيدرآباد ۾ فضل پرنٽنگ پريس، محمدو ليٿو پريس ۽ اسٽيٽ سرونٽ پريس سکر مان اخبارون جاري ڪيائون.

اليڪشن دوران سڄي پاڪستان جون ووٽر لسٽون ڇپائڻ جو ٺيڪو کنيائون. سنڌي شارٽ هئنڊ جو ڪتاب تحرير ڪيائون. سنڌي اردو ٽيچر جو ڪتاب تيار ڪيائون. هن وقت پاڻ هن جهان ۾ ناهن، پر سندن يادگيريون اوهان جي چاڻ جي آڏو رکجن ٿيون.

ان وقت جي گورنر جنرل ملڪ غلام محمد جنهن تاج برطانيه جي نالي ۾ ون يونٽ جو حڪم نامو جاري ڪيو، بابت پنهنجي اخبار ۾ سرخي ڏنائون. ملڪ غلام محمد ملڪ جو غدار آهي، ان ڪري هن کي ڦاسي تي چاڙهيو وڃي. جنهن سبب سندس خلاف ڪيترائي ڪيس داخل ڪيا ويا. ان کان علاوه بابا جي هڪ دوست ميان نور محمد پنهور واقعو بيان ڪندي ٻڌايو ته تنهنجي والد صاحب پير علي محمد شاهه راشدي جي مقابلي ۾ خيرپور ۾ اسيمبليءَ جي چونڊ ۾ بيهڻ لاءِ فارم ڀرايو. اڻ سڌي طرح سان ڪيس ڇيو ويو ته اوهان هٿ کڻي وڃو تاڪه علي محمد شاهه راشدي بنا مقابلي چونڊجي وڃي. ان وقت جي ڊپٽي ڪمشنر خيرپور ميرس کي ان وقت جي وزيراعظم خواجه ناظم

الدين حڪم ڏنو تہ علي محمد پٽي جو فارم رد ڪيو وڃي، ان جي شڪايت قومي اسيمبلي جي اسپيڪر مولوي تميزالدين کي ڪئي وئي، جنهن تحقيقات ڪئي تہ علي محمد پٽو جي شڪايت درست ثابت ٿي.

ان وقت جي وزيراعظم ڊپٽي ڪمشنر خيرپور کي حڪم ڏنو تہ علي محمد پٽو جو نامينيشن فارم رد ڪري. پير علي محمد شاهہ راشدي کي بنا مقابلي ميمبر چونڊڻ جو اعلان ڪيو وڃي. ڌانڌلي جو سلسلو ان وقت جي حڪمران جماعت مسلم ليگ طرفان جاري ڪيو ويو هو. جنهن ڪان پوءِ ملڪ غلام محمد گورنر جنرل پاڪستان خواجہ ناظم الدين کي سندس عهدي تان برخواست ڪري ڇڏيو.

ذوالفقار علي ڀٽو جنهن وقت پرڏيهي وزير هو اولهہ پاڪستان اسيمبلي لاهور ۾ اجلاس جي ڪاروائي ڏسڻ ايندا هئا تہ پنهنجي بزرگ علي محمد پٽو، سان گورنر گئلري ۾ اسيمبلي ڪاروائي هلڻ دوران، تاريخ، قانون ۽ ٻين مسئلن تي خيالن جي ڏي وٺ ٿيندي هئي.

رٽائرڊ ايئرمارشل اصغر خان جڏهن جسٽس پارٽي جو بنياد رکيو تہ هن علي محمد پٽو کي گذارش ڪئي هئي تہ جسٽس پارٽي جو آئين ٺاهي ڏنو وڃي. علي محمد پٽو جنهن وقت ۾ قائد ڪمرشل ڪاليج خيرپور ميرس ۾ قائم ڪيو تہ ذوالفقار علي ڀٽو پ پ خيرپور جي اڳواڻن کي هدايت ڪئي هئي تہ علي محمد پٽو کي پيپلز پارٽي ضلعي خيرپور ميرس جو جنرل سيڪريٽري مقرر ڪيو وڃي، ڇاڪاڻ تہ ڪيس قانون بابت سياست بابت وڏي ڄاڻ آهي. پر علي محمد پٽو غلام رسول صديقي کي چيو تہ مان في الحال عملي سياست ۾ اچڻ نٿو چاهيان، ڇاڪاڻ تہ مان باقاعدگي سان هڪ تعليمي ادارو هلائي رهيو آهيان.

زوار نظر حسين بلوچ

زوار نظر حسين بلوچ 23 سيپٽمبر 1943ع تي الھڏنو خان بلوچ جي گھر جھول ضلعي سانگھڙ ۾ جنم ورتو. ھن ابتدائي تعليم گورنمينٽ پرائمري اسڪول جھول، ميٽرڪ گورنمينٽ ھاءِ اسڪول سانگھڙ ۽ انٽر گورنمينٽ ڪاليج سانگھڙ مان پاس ڪرڻ بعد سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد مان بي اي ڪيائين.

ھن جوبلي انشورنس ڪمپنيءَ حيدرآباد ۾ بحيثيت سيلز مين جي نوڪري جي ابتدا ڪئي. ھفتيوار ”ھلچل“ حيدرآباد ۾ بحيثيت ايڊيٽر جي 1979ع تائين ڪم ڪيو. زوار نظر حسين بلوچ 1964ع کان لکڻ جو آغاز ڪيو. ڪتابي سلسلو ”گونج“ پاران پاراٹو رسالو شائع ڪيو زينت پرنٽنگ پريس ڪوڪر محلو حيدرآباد خريد ڪري ڪيترائي ڪتاب شائع ڪيا. 1980-81ع ۾ روزانو عبرت حيدرآباد ۾ ڪالم ايندي ويندي جي نالي سان لکيا. 1980-81ع ڌاري روزانو ڪائنات ڪراچي، 1988ع ۾ وڳوڙن ۾ ڪتابي سلسلو ۽ ڪتاب شائع ڪيا.

روزانو امت ڪراچي ۾، 1999ع کان 2000ع تائين رنگ جي نالي سان ڪالم ڇپيا.

ھن ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ مزاحيہ پروگرام، ناٽڪ لکيا. فتح خان جي ڪچھري کان علاوه مذھبي پروگرام پروڊيوسر انور بلوچ، نعيم بخاري سان گڏ ڪم ڪرڻ کان علاوہ روزانو سچ ڪراچي جا ڊائريڪٽر پبلڪ رليشنس رھيا. ان وقت آغا سليم اخبار جو ايڊيٽر ھو.

زوار نظر حسين بلوچ جديد وتايو فقير ۽ ٻيا ڪيترائي ڪتاب تحرير ڪيا آھن. 1999ع ڌاري ايران ۽ ڪربلا معليٰ جو سفر ڪيو آھي. ھن وقت آمريڪي لائيف انشورنس ڪمپني سنڌ جا سربراھ آھن.

محمد خان غني

محمد خان غني 02 مارچ 1902ع تي ٽکڙ شريف لڳ ٽنڊو محمد خان ضلعي حيدرآباد ۾ قاضي محمد دائود ميمڻ جي گهر ۾ جنم ورتو. ابتدائي تعليم حافظ عبدالله ميمڻ جي مدرسي ۾ قرآن مجيد ۽ فارسي ۾ حاصل ڪيائون. ان ڪان علاوه شاعري ۾ سندس استاد بسمل هو. بعد ۾ لوڪل بورڊ پرائمري اسڪول ۾ پڙهيا. 1916ع ڌاري سنڌي فائنل پاس ڪري حيدرآباد شهر ۾ پرائمري استاد مقرر ٿيا. بعد ۾ 1922ع تپيداري اسڪول ۾ ڪورس ڪرڻ بعد 1923ع ۾ تپيداري جو امتحان پاس ڪيائون. 1924ع ڌاري سندس چاچي محمد هاشم مخلص جي وفات بعد مسلمان اخبار جي ادارت سنڀالي اخبار کي جاري رکيائون. مسلمان اخبار پاڪستان ٺهڻ ڪان اڳي وڏو جهاد ڪيو هو. محمد خان غني 12 سالن جي ڄمار ۾ شاعري جو آغاز ڪيو. هن هر صنف تي طبع آزمائي ڪئي. 1950ع ڌاري ڪافيون، غزل ۽ ڏوهيڙا تحرير ڪيائون. محمد خان غني نثر نويسي تي طبع آزمائي ڪندي مسلمان اخبار ۾ مزاحيہ مضمون ”علامہ ڪڙڇي“ جي عنوان سان تحرير ڪيا.

محمد خان غني روزانو ”نواءِ سنڌ“ جو پڻ ايڊيٽر رهي چڪو آهي. ڪجهہ عرصو سنڌي ادبي بورڊ ۾ پڻ ملازمت اختيار ڪيائون.

1957ع ڪان ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي لاءِ مختلف اسڪرپٽ تحرير ڪيائون. سنڌس گيت، غزلون، تقريرون، تبصرا ۽ ناٽڪ پڻ ريڊيو تي نشر ٿيڻ لڳا. جمهور جو آواز، فتح خان جي ڪچهري پڻ تحرير ڪندا هئا. ريڊيو پاڪستان جي لاءِ صبح ڪان وٺي شام تائين پروگرام لکندا رهندا هئا. مختصر نوٽس تي هر قسم جي موضوع تي ريڊيو لاءِ اسڪرپٽ لکندا هئا. محمد خان

غني جي ڏوهيٽرن تي ٻڌل شاعري جو ڪتاب ”بادل ۽ بوندون“ شايع ٿيو. محمد خان غني نه فقط پاڪستان پر نندي ڪنڊ ۾ پسند ڪيو ويندو هو. ڪيس بمبئي، ڪلڪتي، لکنو، شملا، دار جنگ، آگري ۽ دهلي جي مشاعرن ۾ گهرايو ويندو هو.

ڪيترن ادارن مڃتا طور ڪيس انعام ڏنا. حرن جي روحاني پيشوا حضرت پير صاحب پاڳارا ڪيس پڻ انعام سان نوازيو هو. مرحوم محمد خان غني سان منهنجي پهرين ملاقات خيرپور ميرس ۾ اسان جي منشي محلي ۾ واقع جاءِ تي ٿي، جڏهن بابا سائين وٽ مهمان جي حيثيت ۾ ملڻ آيو هو. شايد اهو 1966ع جو سال هو. جڏهن مان پڙهندو هئس. ان بعد جڏهن اسان حيدرآباد ۾ رهائش اختيار ڪئي ته ريڊيو پاڪستان حيدرآباد وڃڻ ٿيندو هو ته چاچا سان پڻ ملاقات ٿيندي هئي. سندس ڪمري ۾ منظور حسين نقوي، مظفر حسين جوش ويهندا هئا. اتي ادبي موضوعن تي ڪچهريون ۽ ڄاڻ حاصل ٿيندي هئي. مون ڪي نثر لکڻ بابت سائين محمد خان غني ڄاڻ ڏني ۽ اتساهه پيدا ڪيو. ان وقت پاڻ ڪاهي روڊ تي رهندا هئا. مرحوم جي محمد عثمان ڏيپلائي سان سنگت هوندي هئي. ريڊيو پاڪستان تان روانگي بعد ڪجهه گهڙيون قرآن پريس نزد زنانه اسپتال حيدرآباد وٽ ويهندو هو. منهنجي ساڻس اتي به ملاقات رهندي هئي.

مرحوم 60 سالن بعد رٽائرمينٽ ورتي. سندس علمي ادبي خدمات کي ڏسندي سنڌ ثقافت کاتي سندس وظيفو جاري ڪيو. مرحوم تي فالج جو حملو ٿيو. 66 سالن جي ڄمار ۾ پهرين مارچ 1979ع تي هن فاني دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويا. ڪيس سرفراز شاهه ڪلهوڙو پرسان دفنايو ويو. مرحوم جي پونيئرن مان هڪ بيواهه، ٽي پٽ محمد دائود ميمڻ، مقبول ميمڻ مختيارڪار روينيو کاتو ۽ ٽي نياڻيون جن مان هڪ ٽيچر آهي. هڪ محترم سرفراز راڄڙ جي گهر ۾ آهي، سوڳوار ڇڏيا آهن. خدا تعاليٰ کيس جنت الفردوس ۾ جاءِ عطا فرمائي. آمين

رشيد صابر

سائين عبدالرشيد صابر مينڌري جنوري 1945ع ۾ جاتي جي ڳوٺ مٺڪي مٽارو مينڌرو ضلعي ٺٽي ۾ ميان عبدالله مينڌري جي گهر ۾ جنم ورتو. ان وقت اهو علائقو ضلعي لوڪل بورڊ ڪراچيءَ جي انتظام هيٺ هوندو هو. هن ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺ مدرسہ الفيض مان قرآن، حديث ۽ فقہ جي تعليم حاصل ڪئي، سندس وڏا عالم فاضل هئا. هن شاهہ ولي الله اورنٽيل ڪاليج موجوده اسلاميہ ماڊل هاءِ اسڪول هيرآباد حيدرآباد مان اديب، عالم، فاضل ۽ مولوي فاضل جيڪي انٽر ميڊيٽ ڊگريءَ جي برابر آهي جي تعليم حاصل ڪئي. ان وقت ۾ هن اسڪول جو پرنسپل مخدوم امير احمد هوندو هئو، سائين رشيد صابر 1972ع ۾ سنڌ يونيورسٽي ڄام شوري مان B.A، M.A جا امتحان پاس ڪيا، جڏهن تہ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد بحيثيت عربڪ ٽيچر مقرر ڪيو ويو، هن سنڌي، اردو، عربي ۽ فارسيءَ ۾ مضمون لکيا، هن اسلامڪ اسٽيڊيز بابت B.A، M.A جي ڪورس لاءِ ڪتاب لکيا. هن ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان مذهبي پروگرامن، مذاحيہ خاڪن ۽ پهريون ناٽڪ "شڪست گلدستو" پروگرام لکيا ۽ پيش ڪيا. هن روزانہ سنڌ نيوز حيدرآباد ۾ بحيثيت نيوز ايڊيٽر جي ڪم ڪيو، هن جو پهريون افسانو 1962ع ۾ ماهوار بادل حيدرآباد ۾ ڇپيو، هن امر جليل جو افسانن جو اردو ۾ ترجمو ڪيو، رشيد صابر 1966ع ڌاري پنهنجي سؤٽ سان شادي ڪئي، جنهن مان کيس 5 پٽ جن ۾ رضوان شامل آهي. جڏهن تہ 3 نياڻيون آهن جن جي پڻ شادي خانہ آبادي ٿي چڪي آهي. هن 1975ع ڌاري ڪراچيءَ جي ڪياماڙي اسڪول ۽ اين جي وي هاءِ اسڪول ماڊرن هاءِ اسڪول ڪراچيءَ ۾ نوڪري ڪرڻ بعد پي ٽي وي ڪراچي سينٽر تان "رتيءَ جي رهاڻ" 1977ع ڌاري ۽ پيا پروگرام پيش ڪيائين. 1981ع ۾ "گهاتو گهر نہ آيا" ۾ هيروئين جي پيءُ جو ڪردار ادا ڪيو، ان کان علاوه 1984ع ۾ "طوفان ڦل ماڇي" 1985ع ۾ "برسات جي رات"، "سهڻا سائين" ۽ "هوجمالو".

1986ع ۾ ”تي قيدي“ ۽ 1989ع ”سرويچ“، ”ڪارو شينهن“ ۽ ”ريشمي رومال“ ڪان علاوه 1988ع ۾ ”مهراڻ جا موتي“ جا گيت لکيا. اردو فلم ”آخري گولي“ جي ڪهاڻيءَ جو پڻ ليکڪ هيو. 1986ع ۾ رٽائرڊمينٽ حاصل ڪيائين. هن مينڊري پاڙي، آگراتاج ليارِيءَ ڪراچيءَ ۾ رهائش اختيار ڪئي. ريڊيو پاڪستان ڪراچي ۽ هن ”ماروي“ سنڌي اردو ناٽڪ ”ڪنهن ڪنهن ماڻهوءَ منجهه“، ”اڪي ٽي ميرو“، ”دوسري عورت“، چوڏوين رات“، ”دشت ڪونج“، ”آئينو“، ”مايا“، ”سنڌي موهه“، ”اعتماد“، ”اڌي پڇا“، ”تماشو“، ”هڪ ڪنواز جو سوال آهي“، ”آيا اڳڻ عجيب“ ۽”شادي شان واري“ تقريبًا 400 اسٽيج ناٽڪ ڪيائين.

هن سنڌ جي مختلف شهرن ڪان علاوه ڪراچيءَ ۽ حيدرآباد ۾ اسٽيج ناٽڪ ڪيا جن ۾ ”شادي تعدي“، ”هل پنهل هل“، ”ويچارو ماستر“، ”هوشو“ ڪان علاوه ڪي ٽي اين جي ڊرامہ سيريل ”منزل جو“ معاون پروڊيوسر ۽ اسڪرپٽ انچارج رهيو. هن جو آخري ناٽڪ ”سنگرام“ هئو. هن 12 سنڌي فلمن ۾ ڪم ڪيو.

جڏهن هو ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ ڪم ڪندو هيو ان وقت پير اسحاق جان سرهندي پروگرام منيجر سان ڪم ڪيائين. ان ڪان علاوه ريڊيو جي سينئر اسڪرپٽ رائيٽرن، شاعرن مظفر حسين جوش، سيد منظور حسين نقوي، محمد خان غني سان گڏ ڪم ڪيائين ۽ علي محمد پنو، الله بخش شاه بخاري، مولانا غلام محمد گرامي، محمد عثمان ڏيپلائي، غلام مصطفيٰ دادوي، عبدالغني درس، سيد حيات علي شاهه بخاري ۽ نور محمد پني سان سندس گهرائي هوندي هئي.

پاڻ حسين آباد واپڊا ڪالوني جي سامهون واقع هڪ مدرسي پرسان رهائش رکندا هئا. سندس انٽرويو ”روزانہ جاڳو“ ڪراچي 1996ع ڪان 1999ع تائين عزيز انصاري شايع ڪيا. رشيد صابر کي ريڊيو پاڪستان پاران ”رائيٽر ايوارڊ“ 2001ع ۽ 2002ع مليا.

سائين رشيد صابر پاڻ سان گڏ يادگار يادون ڇڏي ويا آهن، الله تعاليٰ کيس جوار رحمت ۾ جاءِ ڏي. آمين ثم آمين.

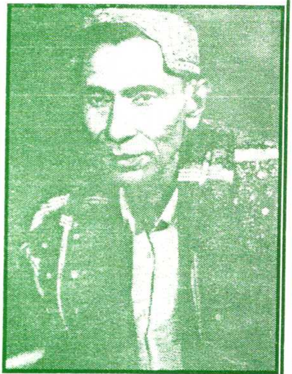
محمد ابراهيم

استاد منظور علي خان

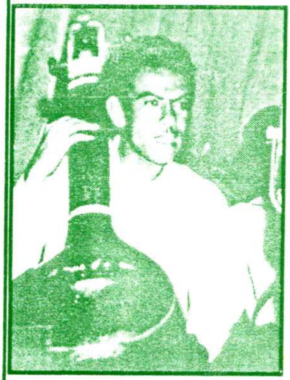
محمد جمن

استاد اميد علي خان

امينه شاه

مائي ڀاڳي

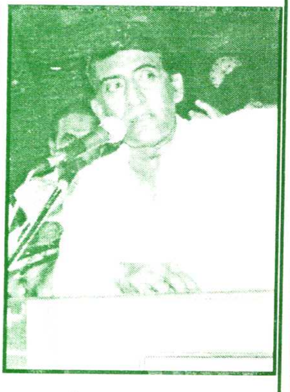
محمد يوسف

الياس عشقي

عبدالحق ابڙو

AWAAZ JO SAFAR

By: Noor Muhammad Bhutto

سنڌي ٻوليءَ ادب جو خادم

چهري تي سدائين مُرڪ رقصان، سياڻ ۾ نرمي ۽ ٻاجهائپ، جهڙو ظاهر ۾ تهڙو باطن. نه ٻيائي، نه وڏائي. نه ئي ڪا ڦونڊ يا آڪڙ. محترم نورمحمد ڀٽو سنڌي ٻولي ۽ ادب جو اهڙو خادم آهي، جنهن ادبي ۽ صحافتي ميدان ۾ سدائين پنهنجي رهي، پاڻ وڃائڻ ۽ پاڻ پڌائڻ ڪانسواءِ، جيڪو ڪم ڪندو رهيو آهي، ان جي اهميت ان ڪري به سگهاري آهي ته پاڻ عام طريقي کان هٽي ڪري، پنهنجي تصنيف ۽ تاليف کي ننڍين ننڍين ڪتابن جي صورت ۾ ڇپرائي، پڙهندڙن جي اڳيان پيش ڪندو رهيو آهي. سندس ڪتابن جو سلسلو جهڙوڪ "سنڌ جا تعليمي ماهر" ۽ "سنڌي صحافت جي تاريخ" به اهڙا وڏا عنوان آهن، جيڪي پنهنجي اندر ۾ وڏو تحقيقي ڪم گهرن ٿا. پر متحرم نور محمد ڀٽو اهي ننڍين ننڍين ڪتابن ۾ آسان زبان ۾ لکي سنڌ جي تعليمي ۽ صحافتي تاريخ تي ڪم ڪندڙ مورخن لاءِ سورس مٽيريل طور مواد مهيا ڪري رهيو آهي.

پاڻ وٽ هونئن به تاريخ خاص ڪري سهيوڳي تاريخ سهيڙڻ لاءِ ڏانهن گهٽو ڌيان ڏنو ويندو آهي جنهن ڪري پوءِ جڏهن گذريل وقت ۽ حالتن تي لکڻ ويهبو آهي ته مواد نه هئڻ جو روئڻو پيو روئبو آهي پر جناب نورمحمد ڀٽو ان ڳالهه جي اهميت کي چڱي طرح سمجهي ٿو ته هو اڄ ننڍين ننڍين ڪتابن جي صورت ۾ تاريخ سهيڙي رهيو آهي. اهو حال لاءِ ته آهي پر ايندڙ وقت لاءِ وڌيڪ اهم آهي جو ايندڙ وقت ۾ محقق حضرات کي تاريخ لکندي ڀٽي صاحب جا ڪتاب رهنمائي ۽ سونهين طور ڪم ڏيندا اها ڳالهه جناب نورمحمد ڀٽي صاحب جي ذهني وسعت ۽ پنهنجي ادب ۽ ان جي تاريخ لاءِ اهم ذميداري جو ثبوت آهي.

يوسف سنڌي

پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين " اُداس نسلين" نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ "لُڙهندَڙ نَسُل" نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندَڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، چُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندَڙُ، ياڙي، ڪاڱو، ياڄوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان "پڙهندڙ" نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنى e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪارِي تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پَڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پَڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. پين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَ پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ پلي ڪمائي، رُڳو پَنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَئَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليڱڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران کَنهن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن ڄاڙ وڏي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛

ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَمَ- گولو،

جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،

جنهن رِڻ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اٽڃاٽائي کي پاڻ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ "هاٿي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو" ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۾ سماجي حالتن تان نظر ڪڇي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻجاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چو، چالاءِ ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻَ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ياڪِي پائي چيو تہ ”منهنجا ياءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)